

CÂNDIREA

ANUL VI

No. 9 — 11

GÂNDIREA

CRESCĂTORUL DE ȘOIMI

DE

EMANOIL BUCUȚA

N' au trecut zece zile de când căutam din piața cu geamia a Balcicului coasta care fuge albăstrindu-se tot mai mult spre Valea-fără-iarnă. Dar în ziua aceea coasta nu se vedea. Nu se vedea munticelul cu oțetari și pietre fără nume de cimitir mahometan dela vii; nu se vedea mahalaua-miniatură tătarască de dincoace, de sub malul alb; nu se vedea nimic. Numai o păclă scămoșată curgea dusă de vânt.

Și cum stam așa, nedumerit, deodată începură să cadă fulgi mari. Jucau în văzduh, se ridicau, se lăsau, se fugăreau, se întorceau, acum argințați și acum plumburii, parcă se făceau și se desfăceau acolo, înaintea ochilor mei, din aceeaș cocă și mereu aceeași. Păcla mâncată de ei deschidea părții la Mare. Mașoane în șir se arătau, la mari depărtări una de alta, cea de dedesupt foarte limpede, iar celelalte tot mai turburi, până la cea din urmă, care nu se mai cunoștea pe ce plutește și poate că aducea din larg sau din cer o încărcătură de ceață. Apa se zărea verde și zgronțuroasă. Un țipăt, mult mai ascuțit decât al pescărușului, trecea pe sus.

Mi-am adus aminte atunci de cel din urmă crescător de șoimi de-aici. Poate pentru-că îmi venise în cap vorba vânătorului de-aseară, dela cerc, povestind în limba lui pelitică de cetățean proaspăt, pe unde se face trecerea becațelor și avea să le pândescă azi; poate pentru-că în țipătul acela de zburătoare din înalt și în revărsarea de fulgi era ca o scenă de vânatoare de basm, cu sultani sub turbane și curteni tineri în caftan de mătase galopând neauzit.

Crescătorul de șoimi era un Turc bătrân cu șalvari peliciți. Din spate, cum ședea pe vine, l-ai fi luat drept un cerșetor al profetului. Boscorodea ceva acolo. Suna un lântug. Își trăgea repede o mână, cași cum l-ar fi mușcat vreo vietate. Și îl mușca în adevăr! Când se scula cu un strigăt și desfăcea pumnul, o pasăre lungă se înălța drept.

Era șoimul care pornise după pradă. Vreo vrabie mărunță își pierdea penele fumurii peste râpi sau vreun porumbiel străin cobora cu pieptul sfâșiat, apucat bine în gheare. Crescătorul își lua șoimul de lântug și se depărta, gonind copiii cari își scosese ră în-tăiu numai capetele cu fes de după stânci și apoi fără voce ieșiseră de tot și se strânseseră roată. Piera lăsându-se pe-o vale. Nimeni nu știa în ce colibă intră.

Dar dela o vreme — s'a lăsat de meseria lui domnească de care scrie la cronică, și s'a amestecat iară necunoscut între ceilalți Turci, sau a plecat spre Anadol? — dela o vreme crescătorul de șoimi nu s'a mai ivit. Crestele singuratice au rămas fără arătarea lui negândită azvârlind cu un salt pe hoțul păsărilor în vânt. Copiii și-au căutat alte petreceri. Malul de cretă al Baicicului, pădurea de migdali și Marea au rămas ca un cadru de poveste răsăriteană, în așteptare. Cadrul este; povestea cine s'o povestească? N'ar putea oare să înceapă așa?

„A fost odată un crescător de șoimi la un bogaz de Mare“...

Și la zece zile dela acea zi, iată-mă în ajunul unui Crăciun de mică zăpadă, cu mintea la basm. Pe cartoane găsite de închipuirea lui Brançwyn reflu, sub toate prefacerile, fântâni și colțuri din Balcic. A ieșit, din toate vedeniile de-acolo, o carte de dar. La fereastră se oprește o stea cu cornurile luminate. Un cântec de colindători răsună în altă stradă. Să întoarcem foile și să citim. Pe lângă umerii noștri au să-și aplece zuluții de păr auriu, ascuțând, datinele de demult:

„A fost odată un crescător de șoimi“.

De ce e Crăciunul o sărbătoare a cărților mai mult decât orice altă zi? Pentru că vine iarna și e în legătură cu statul la gura sobei și cu poveștile? Cu luni înainte tipografiile încep să lucreze și librăriile să se pregătească. Prospective îmbietoare de noui publicații sunt strecurate între foile revistelor sau ale altor tipărituri. Târgul cel mare se apropie. Vitrinele se împodobesc. Vânzătorii stau gata. Piața cărții fierbe. Niciodată nu se fac atâtea daruri ca acum și niciodată darurile nu se aleg în așa măsură dintre cărți, fie ele volume grele și scumpe ilustrate și legate în piele, fie literatură de tot felul și ultime apariții. Crăciunul, sărbătoare a gândului!

În alte părți, bibliotecile populare se golesc la o asemenea zi de aproape toată zestrea lor. Pe lângă mai multul răgaz, aceeaș ispită a cititului lucrează. La noi îngheșuiala aceasta a lumii din popor la ghișeurile de cărți nu e cunoscută. Și nu e cunoscută nici trecerea împrumutătorului, cu umbra pe zid strângând volumele sub braț, până la odăița de mahala cu cinci locuitori înăuntru, afară de câine și pisică, dar cu destul loc și tragere de inimă ca să încapă pe un om cu fundat în citire.

Noi n'avem bibliotecă. Casa Școalelor se pare că a înființat vreo cinci mii de depozite de cărți pe lângă școli, care însă nu se folosesc sau se citesc de școlari. Biblioteca, în înțelesul acesta strict, e încă un mijloc didactic, și nu privește publicul cel mare. Pentru acesta, care de atâtea ori nici n'a putut să se bucure de niște ani de învățatură programatică, biblioteca nu e un simplu adaus al școlii, ci școala însăș, alături de cealaltă școală, a vieții, un e asudă zilnic. Și ca atare trebuie organizată casa în care el se duce să afle cartea, izvor de informare tot pe atât, dacă nu mai puțin, cât desfătare fără de asemănare a minții.

Biblioteca urmează să fie gândită și deschisă ca un muzeu sau ca o pinacotecă și ca teatrele sau sălile de cinematograful. Ea face parte mai mult din înjghebările de artă, decât din cele de instrucție, căci adăpostește și face cunoscută în întâiul rând literatura frumoasă a lumii. Imi vin în condeiu cuvintele lui Tolstoi din „Ce e arta?“ „Arta e unul din organele propășirii omenirii. Prin cuvânt omul își schimbă gândurile, iar prin artă el își schimbă simțirile cu toți semenii, nu numai ai vremii sale, ci ai generațiilor de azi și ale viitorului. Și e în firea omului să se slujască de aceste două organe, așa că stricăciunea unuia din ele nu întârzie să aibă urmări grele asupra societății în care ea se ivește“. Biblioteca e locul unde se poate găsi adunată și la îndemâna oricui, arta cuvântului scris.

Se cuvine atunci ca ea să nu fie lăsată la voia sau la mijloacele întâmplării, înfățișată fie și de puternice societăți culturale, de filantropi sau de unele instituții de Stat. Aici e nevoie de o lege, care să răspândească uniform și până în cele mai depărtate unghere noul așezământ. Legea singură e ap i în stare să găsească banii trebuincioși unei asemenea uriașe întreprinderi, bani cu debit neîntrerupt și în deobște egal repar-

tizați. Socotind numai la douăzeci la sută din populație pe cititorii țării, ar fi vorba de o grijă bibliotecară privind nu mai puțin de trei milioane și jumătate de oameni. Punând numai șase cărți citite pe an de cap, adică uua la două luni, ar însemna o mișcare de peste douăzeci de milioane de volume anual. Ea ar avea loc în vreo zece mii de biblioteci, cam câte comune sunt, cu zece mii de bibliotecari, fiecare cu vreo treisute cincizeci de cititori și douămii o sută de cărți citite pe an. Incuviințând cheltueli numai de zece mii de lei pe exercițiu și de bibliotecă, în care ar intra și salariul bibliotecarului și cumpărarea de cărți și alte trebuințe, s'ar ajunge cu toate acestea la bugetul temut de o sută de milioane de lei anual. E un aur care se întoarce înmiiit, dar trebuie întâiu găsit.

Țările vecine au deslegat mai de mult sau sunt pe cale să deslege aceasta problemă. Cehoslovacia are o lege a bibliotecilor comunale, ale căror fonduri comunele le adună printr'o contribuție pe locuitor, la o populație până la cinci mii de suflete cel puțin cincizeci de helleri, cu puțință de urcare până la optzeci la o populație de peste o sută de mii. Bulgaria a trecut în întâie citire prin Sobranie un proiect de lege al cabinetelor de lectură, care s'ar întreține, aproape pastoral, din următoarele venituri: arenda părții din izlazarile comunale, hotărîtă de comună pentru fondul bibliotecar; arenda de cincizeci de decăre de pământ, pe care direcția generală a muncii și domeniilor e datoare să le desfacă din fondul agricol al Statului; cinci la sută din veniturile averilor imobile școlare; taxe de membru de bibliotecă; încasări dela reprezentațiile de teatru, cinematograf, serbări de vară, șezători de zi și de seară întocmite de biblioteci; donații, legate și ajutoare dela Stat și județe. Plugar și cioban trec încet prin fund, alături de plug sau în pas de talângi, cu cartea în traistă alături de merinde, pentrucă e a lor și iese din aceeaș iarbă ca hrana cealaltă de toate zilele. Metodiul și Ciril sunt sfinții, cu cari pot vorbi în fiecare zi. Întăia lor faptă, cu cari și-au deschis cerurile, și le-au deschis și atâtor popoare slave, e tot o carte, Cartea Cărților. Până și buchile cele glagolitice au trebuit să fie născocite tot atunci, urmându-se de aproape alfabetul senin elinesc. E un patriarhalism la Miazăzi, care ține mai aproape de pământ și n'are nevoie să cârpească viața, nici a insului, nici a obștei, din împrumuturi neorganice și salturi.

Și un regim legal sau quasi al bibliotecilor populare se întâlnește în toate celelalte țări încon urătoare, ca să nu vorbesc de cetățile de cărți pentru mușime ale Germaniei sau ale Statelor Unite. Din nou ne găsim, și întârziem să stăm ca o insulă la mijloc de lume!

Înființarea printr'o lege dată în seama Ministerului Artelor a bibliotecii populare românești ar trebui să ia această întreită înfățișare: a unei școli de bibliotecari, a unui biou de statistică, bibliografie și publicații și a unui oficiu de procurare a cărții. La cele două laturi ar sta biblioteca însăși realizată și organizarea de strâns fondurile trebuincioase. Bani se cheltuiesc și azi, destui, de diferite ministere sau servicii, anume pentru biblioteci populare. Cred că o socoteală atentă ar descoperi la acest capitol bugetar, ascuns sub diferite redactări, sume, îngrijitoare, față de rezultatul nul avut, și liniștitoare prin puțință, în cazul unei cumiști și înmănușiate întrebuințări, ca, fără prea mari jertfe, cu mijloacele aproape cele în ființă, să se aibă întâia serie de câteva mii de case de cetire. Prelungind starea de acum, nu numai că se amână un așezământ necesar și nelipsit oricărui Stat modern, dar se continuă cu aceeaș risipă de sume de bani și de cărți, abătute dela adevăratul rost. Ar fi să se sporească numai contribuția, vagă astăzi, pentru cultură din bugetul comunelor, să i se adauge cheltuelile dela alte capitale pentru publicații „recomandate de centru” sau pentru bilete de bal și de loterie la care se câștigă uneori „potrabacul” lui Carageale, și să se centralizeze totul în fondul unic și pe toată țara, al bibliotecilor populare.

Scoala de bibliotecari trebuie să dea un suflet și un gospodar bibliotecii. Până acum am făcut mereu marea greșală să credem că biblioteca e o serie de cărți așezate într'un dulap. Nu cărțile sunt la început, ci bibliotecarul. El știe ce înzestrare anume urmează să fie făcută, după loc și oameni, micii înjghebări care i se încredințază, și, dupăce o are, acea înzestrare, ce căi să umble pentruca ea să se schimbe în bun obște. El e cartea vie și cititul însuș, pe care îl poți pipăi și asculta. Cu el abia biblioteca începe să ființeze.

Biourul de statistică, bibliografie și publicații trebuie să dea, în întâiul rând, bibliotecarilor, celor zece mii, toate îndrumările de care au nevoie. Pe lângă material de

adâncirea cunoștințelor căpătate în cursuri speciale concentrate, la școli înjghebate în pripă în cele patru centre universitare, dar care rămân să scoată pe urmă, nu numai „cursiști“ neapărat ceruți de întâia organizare, ci absolvenți cu un program obișnuit, biuroul va împrăști toată informația privitoare la carte. Ea e de ordin normativ și de ordin statistic. Scurte recenzii de specialiști obiectivi vor arăta cuprinsul oricărei cărți noi, vrednice de luat în seamă, și potrivirea ei cu un fel sau altul de bibliotecă. Cu un sistem de timbre statistice, care ar fi să se lipească în librării pe orice carte străină vândută și la vamă pe cărțile expediate direct clienților individuali, s'ar putea ajunge în câțiva ani de perfecționare a aplicării. Să se știe câte tipăriri ne vin anual de peste graniță. Dacă timbrele ar fi colorate deosebit, albastru, de pildă, pentru cărțile franceze, roșu pentru cele germane, verde pentru cele maghiare și cafenii pentru toate celelalte, s'ar afla și cu cât suntem tributari fiecărei culturi în parte.

Oficiul de procurare a cărții ar avea nu numai să hotărască ce cărți din cele existente pe piață, la cererea bibliotecarilor sau după părere proprie, vor merge la bibliotecă. În felul acesta nici problema bibliotecilor populare nici aceea a cărții propriu zise românești nu s'ar apropia de deslegare. Sunt întregi domenii de cunoștință, care dintr'o pricină sau alta, nu sunt reprezentate decât foarte slab și uneori de loc, în tiparul românesc. Oficiul va avea putința, prin mijloacele de informare despre lipsuri pe care le are în mai mare măsură decât până acum și decât oricine, prin milioanele pe care le mănuește și prin îndreptarea în sute și sute de mii de exemplare spre bibliotecă, să înlăture treptat acele lipsuri. El va provoca, prin legături fie cu autorii deadreptul, fie numai cu editorii, pregătirea ideală și prelucrarea tehnică a atâtor publicații care altminteri ar fi mai așteptat mult și bine și care ar trebui dinainte hotărâte într'un mare program cultural de înzestrare a bibliotecilor populare. Aici s'ar alipi și toată problema, atât de grabnică și de gingașe, a traducerilor organizate din toate literaturile și în serii. Oficiul va fi astfel nu numai un organ executor, dar și unul orânduitor și creator. Cultura întreagă, nu numai producția cărții, în înțeles material, și deci problema scriitorului și editorială, vor simți urmele activității lui.

Dar Crăciunul fără iarnă de anul acesta, marele răspânditor de cărți și moș prieten al gândului și al vegherilor cu povești, m'a dus poate prea departe. Erăm în primejdie să pierd pe Turcul peticit al Balcicului, care aduce aminte de vechile învoeli de șoimi de vânătoare ale Domnilor noștri cu Țarigradul. Unde rămăsesem? Povestea abia începea. Steaua cu corn luminat mai era încă în fereastră. Se auzea încă un ison slab de colind din altă uliță. Să zicem mai departe:

„A fost odată un crescător de șoimi la un bogaz de Mare“...

T R I U M F U L

DE

T. A R G H E Z I

Își împlini voința cumplitu-i crunt efort.
Neturburat de bine și rău, privești destinul
Și nu te mustră gândul că tu ești asasinul
Viteazului din munte, întins învins și mort.

Osânda fiindu-ți dată de-a crește îndoit
Făcuși din tine două puteri adânci de ură
Luând în luptă partea mândrită, cu căldură
A celeia ce astăzi însemni c'a biruit.

Năvala'ntâi fu'nceată, târzie, într'adins,
Dar zi cu zi mai crude și mai necruțătoare
Oștirile, cu coifuri, pe cai, cotropitoare
Pământul de pedeapsă l-au rupt și l-au cuprins.

Striviși în șapte zile ce-i zămislit în șapte.
Nu mai adie vîntul în parcuri, parfumat.
De fițele femeii, rămase fără lapte,
Prunci orbi și muți, schelete și sluți ai spînzurat.

Albinele la stupuri aduc din câmp otravă,
Izvoarele 'năcrite-s și strugurii scămoși.
Ca să ți ajungă ploaia pune'n văzduh zăbavă
Și norii 'n cheagul serii, curg vineți și băloși.

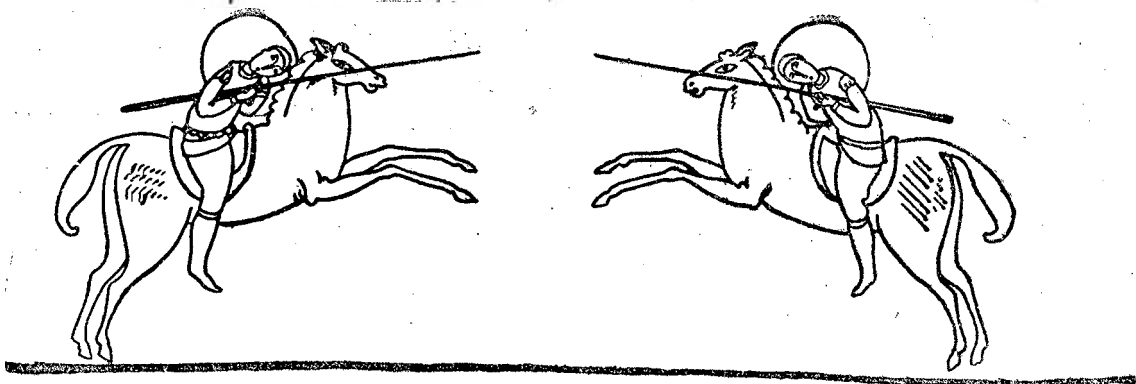
Nici-o vioară nu mai pricepe ca să sune,
Chiar stelele sfințite și pure la 'nceput,
Au putrezit în bolta visărilor străbune
Și zările, mâncate de mucegaiuri, put.

A năzuit un clopot să sune liturghia
Și bronzul lui, ca scrumul, din turn s'a risipit.
Intr'un avânt vremelnic voi și ciocârlia
Cu aripile smulse să urce'n răsărit.

Poate 'ngenunchi mai cauți tîrzia îndreptare
Și ceri smerit hodiună la cerul tău pustiu.
E de prisos. Genunchiul de stei lipit ți-l țiiu
Și biciul greu, cu plumburi și noduri, pe spinare.

E de prisos. Izbânda, de veci s'a câștigat.
Curata voie bună și sfânta bucurie
Din lanțul de robie nu pot să mai învie
Și să atingă cerul bătut și 'njunghiat.

Voința nu se teme de-acum de-o înviere
Și ca să nu mai cerce să fie fericit
A prins în clește insul întreg și l-a stîrpit —
Cu dreptul ce i-l dete sălbatica putere.

CONU ENAKE

FRĂNTURI DINTR'O VIAȚĂ INCHIPUITĂ
PENTRU TĂLMĂCIREA
ALTOR VIEȚI
ADEVĂRATE

de N. M. CONDIESCU

I

Pe zăpuhul nămiezii de Iulie, înspre palatul Excelenței Sale Conu Enake, ministrul domeniilor, zorește, pași chinuiți în ghete crăpate, tânărul Ion Brusture, aburit ca un câine.

Merge, cu svâcneala inimii pe buze și repetă în gând, asemeni unui cântec de bărbătesc îndemn: „Strada Vișorului 32. — Vișorului 32...”

În fața casei, oblonită la ferestre, se oprește șovăelnic.

Cu ochi împăenjeniți, citește de patru ori numărul din poartă, apoi urcă mecanic scara de marmoră, ca un maimuțoi cu mașină, oprindu-se brusc dinaintea ușilor, ca și cum i s'ar fi rupt resortul. Apasă dârz pe butonul soneriei. În acest din urmă gest își dăruiește toată vloga. Se simte fleșcăit ca o cârpă udă.

O sbârâială surdă, — câteva secunde, poate că o veșnicie, — și, prin ușa întredeschisă cu sgârcenie, un cap buhăit de grăsime, înfrumusețat dealungul fălcilor cu două pișcoturi de păr roșcovan și sfredelit sub frunte de două găuri verzui spălăcite, înseamnă mutește îmbinându-și crunt sprâncenile, o severă întrebare. Brusture, își mormăi sfios numele, lăsând în laba păroasă a lacheului cartea de vizită scrisă cu cerneală. Ușa se închide clămpănind, înfiorată până'n țâțâni. Tânărul se simte mic și fără gânduri. I le-a furat privirea de rățoi a slugii. Ar vrea să plece. Socoate că n'a brodit-o. Ușa s'a deschis iarăși, de data aceasta în larg. Cu o clătinătură din capu-i osânzos servitorul i-a făcut semn să intre. Brusture l-a urmat cu călcături împletecite peste preșurile moi. Și s'a trezit deodată singur, plesnit peste ochi de semi-întunericul răcoros al odăii, în care nu poate să deslușească nimic.

E în biroul ministrului: încăpere asemuitoare unei dughene de anticar, în care stau îngrămadite de-a valma, opere de artă, sculpturi artistice și monstrozități, din toate epocile. Peste tapetul trandafiriu al pereților se'nșiruesc candelă de preț, stampe, icoane vechi și cromolitografii. Profuziune de covoare și de scoarțe. Mobilă, felurite stiluri.

Pe biroul de stejar, dintre fotografiile și medaliile comemorative crește statueta în bronz a Regelui, la ale căruia picioare, a fost aruncat, întâmplător, un presse-papier de piatră neagră, încrustat cu suavele „Vergiesseinnicht”. Pe mapă, cartea lui Machiavel: „Artă de-a governa”. Pe peretele din dosul biroului o stampă: „Bateria dela Calafat; Asta-i muzica ce-mi place”.

Din odaia vecină se deslușesc voci:

- Ți-o spun pentru ultima oară... ziua namiaza mare nu permit, — mă'nțelegi?
- Mais chéri...
- Nici un mais... Compromiți o viață întreagă de austeră moralitate...
- Imi trebuiau banii aceștia neapărat.
- E, știi cât sunt de ordonat... Nu dau decât la dată fixă.
- Allons! — ne sois pas si méchant... Donne un petit bécot à ta fille..! Au revoir mon choux.

O ușă s'a deschis și-o spinare s'a încovoiat. Brusture n'ar fi vrut să se închine atâta de adânc dar simți cum îl frânge mâna de plumb a nevoii.

Excelența Să îl străfulgeră cu priviri de viezure, clipind des din ochii mici, cu sticliri de oțel. Capul chel, își strânge și își destinde, ca o armonică, pielea gălbejită a frunții. Buzele desfac un drum neguros spre gâtulejul din care se desprind sunete aspre și răgușite:

- Ia loc tinere... și spune, ce te-aduce?
- Domnule Ministru... am venit la Domniavoastră...
- Ghicesc. Știu. Suferi lipsuri grele... Ce studiezi?
- Literile.
- Ce anume? (Degetele butucănoase ale dreptei, cu buricele late de flautist pensionar răsucesc voluptuos sfârcurile cosmeticate ale unei mustăți ungurești).
- Istoria și Arheologia.
- Interesant. Da, foarte interesant. În ce an?
- Al treilea. Dar nu știu dacă am s'o pot duce până la capăt.. Primeam dela un frate al mamei, optzeci de lei lunar. A căzut la pat și-s trei zile de când a murit. Era funcționar la Administrația financiară din Turnu-Măgurele. Sunteți a tot puternic și mi s'a spus că înțelegeți...

Un lacheu deschide ușa, rostind apăsător:

- Excelența Sa, Ministrul Germaniei
- Brusture și-a înghițit cuvintele, frângându-se pentru închinăciune.
- Du-l în salonul albastru... Stai jos tinere, mă interesezi mai mult dumneata. Prin graiul dumitale, glăsuește o generație întreagă, străbate viitorul, nădejdea de mâine a patriei...

Pendula bate rar patru ceasuri. Apoi, din pântecu-î cu roțițe, se desprinde, în armonii de clopote, imnul regal. Excelența Sa se ridică solemn, în picioare.

— Sunt gesturi prin cari trebuie să dovedim totdeauna că ne cinstim țara. Iubirea pentru Suveran este cheazășia sentimentelor cu adevărat patriotice. Iată, de pildă eu, mă socotesc, — fericit și cu mândrie, — cel din urmă servitor al Tronului. Nici o răsplată materială, nici una, mă'nțelegi? Mulțămirea morală ajunge...

Lacheul: — Excelența Sa Ministrul Turciei.

-- Du-l... în salonul roșu. Nu mai sunt acasă pentru nimeni, mă'nțelegi? Viață chinuită tinere... Viață ticăită, de rob, dăruiată țării... Spuneai că te specializezi în...

- Arheologie.
- Ei bine, te voi pune la încercare. Am aici niște documente, pe care le-am frunzărit în treacăt. N'am timp și nu-mi dau răgaz treburile să mă adâncesc în ele. Viața mea se duminică în fărmituri, pentru folosul obșteșc: minister, academie, comisiuni, societăți... Studiază-le dumneata cu atenție. Cercetează-le sârguitor, cu interesul pătimaș al tinereții însetată de lumină. A, de-ați ști voi tinerii, cum îmi mângâiați durerile cu seninul vostru!...

— Fiți încredințat, Domnule Ministru...

— Sunt. N'am nevoie de fraze. La mine, numai faptele vorbesc. Muncește. Îți dau timp de o lună, să-mi aduci documentele deslegate, orânduite cum trebuie și însoțite de un studiu amănunțit, cu concluzii. Ține, dragul meu, ai pe o lună existența mai mult decât asigurată (fi trece cinci hârtii de câte douăzeci lei). Dacă voi fi mulțumit, vom mai vorbi...

— Fiți sigur că...

— Nu-mi mulțămi. Ai micșora bucuria inimii mele. La revedere!

Rămas singur, surâde candid. În curând, încă un volum de documente, datorit eminentului și neobositului istoric, arheolog și academician Enake Caracopol, va sta modest în vitrinile librăriilor, ca o mărturie umilă a muncii, neîntreruptă nici de povara anilor nici de furtunile vieții, într-o vreme în care tinerii se dovedesc dela început oboșiți.

Se sculă din fotoliu și sună. Dojenitor, către lacheu:

— Altădată, să anunți mai puțini ambasadori, mă 'nțelegi? Astăzi te-ai întrecut. Era de-ajuns unul... Altfel, bate la ochi; nu's totdeauna cu desculți ca ăla mă'nțelege?...

Și luând de pe biou un teanc de foi, mângălite cu o scriitură mare și lăbărtată, ieși în fața oglinzii. Duse piciorul drept puțin înainte, ridică marțial capul și trimise privirea în gol, ca și cum ar fi îmbrățișat zări fără de hotare. Trecu foile în mâna stângă, iar cu dreapta deslipită din arătător un gest imperativ: „Pe acest pământ românesc, binecuvântat de...”

Se opri tușind și mormăi: «Nu-i bine Enake! La loc mișcarea...» Și reîncepu: «Pe acest pământ românesc, binecuvântat de Dumnezeu și stropit cu sângele strămoșilor, nu le este permis veneticilor, pripășiți de-aiurea...».

O icoană trosni și-o viespe rătăcită, cine știe cum prin biou, începu să bâzâie în jurul prețiosului cap al Conului Enake.

In clincăt de clopoței și'n pocnete de biciu, patru cai înaintași poartă în sbor caleașca, spre moșia Statului, Răchitarii. Ilie surugiul, om la mijlocul vieții, cu mustățile sure făcute colac pe gură, cu fermentează roșie muiată în găitane negre, îndeamnă roibii cu chiuituri.

Șoseaua urcă lin spre păduricea care în amurgul liniștit și-a încurcat verdele ros de rugină în beteala de raze a soarelui. Suspinul unei agonii lungi se desprinde din această zi a toamnei, înfiorată uneori de adieri încete, venite din depărtări neștiute, cu freamăt tulburător. Conu Enake și-a înfundat temeinic șezutul în pernele moi ale trăsării și tace. Gândește adânc, adică își ascultă mulțămit, cu pleoapele trase peste ochi, mâtele. În răstimpuri, se înțepenește su bstăpânirea, pe semne, a vreunui suflu eroic, mormăie un «hm» răstit și tresare trăgând cu coada ochiului la tovarășul său de drum. secretarul Excelenței Sale, care respectuos, își chinuește jumătatea trupului pe marginea pernelor, dăruind picioarelor scurte, toată povara burții. Cu fălcile gălbejite și supte, îngropate într'o barbă minjită, cu mustățile tocate peste buze tivite, cu ochi de tămăie sub o frunte lată și bulbucată, capul lui Dănăilă Busuioc, pare să fi fost desprins de pe grumajii unui schivnic bizantin și lipit de un ziditor caraghios pe trupul butuhănos și indelat, croit în linii scurte. De douăzeci de ani, Dănăilă și-a înodat norocul de-al Conului Enake. Acum, își cunoaște stăpânul pe de rost, după fiecare semn văzut și după toate cele cari nu se văd dar se ghicesc.

Intunerecul coboară. Pete mari de umbră cad peste miriști. Zărilor se pierd în negurile nopții.

— Aprinde felinarul, vreau să citesc!

Dănăilă își privește, plin de umilință, stăpânul și, — alungând îngrijorat surâsul plin de o răutăcioasă compătimire care-i supără fața, — se mișcă greoiu, dar pripit să îndeplinească porunca. Printre luminile dumnezeirei licărește acum și flacăra lumânării prinsă între patru geamuri.

Conu Enake citește: „Traité sur les punaises“. Dănăilă, — umflat de profund respect și condescendență, — soarbe admirativ, mormăitul neînțeles, de pe buzele ministrului. Apoi, sforăituri cu gorgoane se pierd în noaptea suavă. Atitudinea lui Dănăilă a rămas aceeași. Contemplația admirativă însă s'a topit într'un rânjet de dispreț. Cu broboane pe frunte, strivește o injurăntură printre dinți, strângând pătimaș, în mâna-i amorțită, felinarul.

La Răchitari, așteptau administratorul și toți funcționarii cancelariei cu argații moșiei, înșiruiți, după grad și slujbă, în curtea conacului, iluminat ca de 10 Mai. Pe treptele scării, două fetețe agățate de fusta mamei — soția administratorului — și-au

ascuns știtoare, fețele în buchetele închinat Excelenței Sale. Caleașca intră cu chiuțuri și plesnete, pe porți.

Dănăilă, — cu mișcări de urs svelt, — sare din trăsură și așteaptă cu un aer de miloagă oficialitate, — spinare încovoiată. privire în fundul pălăriei trimisă spre pământ atât cât permite întinderea brațului și mai mult, — coborârea stăpânului.

— Donnez-moi cent sous, en petite monnaie de dix... (gest de suveran și zornăit prelung în mâna surugiului). Ța parait plus...

Cu priviri de vultur, trece greoiu printre șaapele cu nasul în țărână; primește florile din mâinile fetițelor, pe care le răsplătește cu priviri ocrotitoare și mângâier mai mult decât părintești.

— Să mă lăsați în pace, — zise către administrator, — Am de făcut un raport la Academie!

În patul moale, înfundat cu voluptate în puful pernelor, Conul Enake citește avid cu tremurări de buze și înflorări «Chérubin enfant de bordel».

Târziu în noapte, Safta lui Toader Chioru, mai marele peste cotețele și orăteniile curții, după dese scărpinături pe timpul somnului, s'a trezit, răsbită de pișcături, cu un ochiu pe jumătate deschis în spre ferestrele conacului, scăldate în lumină. Și-a mormăit, răcâindu-și burta:

— Măi Toadere, Conu Enake încă nu s'a culcat... Machia, ce-o fi făcând?

— Pă dracu! Iaca, cetește ori scrie, că d'ăia'i menestru...

Și'n toate cămăruțele, acelaș gând, — licăritor în anumite clipe de trezire, — înfrățise pe robi: „Conu Enake scrie...”.

Somnul profund, cu sforăituri de uriaș, binevenit după bucuriile de unul singur trezite de lectură, statornicea prin țaria luminii electrice lăsată aprinsă, legende pentru mai târziu: „Și muncea Dom'le, muncea... nici noaptea n'avea odihnă!”.

O lună întreagă s'a străduit Ion Brusture să tâlmăcească documentele Conului Enake. Și după ce le-a orânduit cum se cuvine, a mai făcut și «un studiu amănunțit cu încheieri» așa precum fusese porunca. Conu Enake, între un consiliu de miniștri și prezidarea unui comitet pentru «Occidentalizarea țarancei române» le-a răsfoit câteva m inute, sorbind pripit o cafea turcească. Și-a zis apoi, răspicat, lui Brusture: «Pentru cunoștințele pe cari le-ai dobândit până acum, e bine, — e bine, — dar putea să fie și mai bine. Cu deosebire în concluziuni, trebuia să fii mai succint. Ia aminte tinere: În viață ca și în opera de știință, să eviți trancăneala, mă n'ntelegi? Sau, dacă trebuie neapărat să te servești de ea, să știi s'o mânuești cum trebuie, să-i prinzi, — cum s'ar zice, — meremetul... E! tot eu trebuie să mă chinuesc câteva nopți în șir, ca să pot desăvârși ce-ai început dumneata!»

În realitate, Conu Enake își dăduse seama cu nespuse mulțămire, cum că Brusture plătise cu prisosință binefăcătorul gest materializat într'un sutar. Trebuia însă, să păstreze neatinsse formulele cu cari își înzăunase viața și dela cari nu s'ar fi abătut nici în ruptul capului. Și una suna cam așa: «Să nu arăți niciodată unuia mai mic că ești mulțumit de ceea ce i-ai poruncit să facă».

În Brusture, dovedise mari calități. «Trebuie să-l ajut, — pentru interesul și viitorul lui, — și-a zis marele altruist, — e de datoria mea, — așa precum am făcut-o și pentru atâția alții, nerecunoscători...»

Și astfel, de trei luni Brusture este al doilea secretar intim al Conului Enake. «Te pun în pâine... Vezi să o meriți... — i-a sous solemn ministrul, — fă-te vrednic de solitudinea mea părintească și ai să ajungi departe...»

Deocamdată, Brusture e îmbrăcat mai cu îngrijire, poartă ghete fără răsuflători și mănâncă dela masa «personalului». În schimb, toată ziua, până noaptea târziu, lucrează în biblioteca Conului Enake descifrând, clasând, catalogând. În plus, mai scrie toată corespondența cu furnizorii, solicitanții, instituțiunile, societățile și comitetele prezidate de stăpân. Dănăilă e fericit. Toate indeletnicirile plicticoase ale funcției le-a lăsat pe seama lui Brusture. «Lasă-l să dea pe brânci, — își zicea cu o bucurie drăcească, la început, — să vadă și el ce amară e pâinea Conului Enake!»

După câțiva vreme însă, purtările pline de cuviință ale tânărului, sgârcenia lui la

vorbă, răspunsurile lui scurte și tăioase, —totdeauna la punct, — și mai cu seamă mândria pe care o ghicea ascunsă sub umilința aparentă a nevoilor vieții, îl îndemnară pe Dănăilă să se apropie cu interes de Brusture. «Asta o să ajungă departe, ori cât l-o ține sub obroc jucănu...» Și atențiunile pline de prietenie, întrebările discrete și destăinuirile reținute, pline de malițiositate, ale lui Dănăilă, îi înfrățiră. Mai totdeauna, subiectul care îi încălzea era «stăpânul».

— Caut să î fiu pe plac, nene Dănăilă.

— Caută băete dragă, că-i om bun și larg la suflet. Viața lui e pițdă vie de mucenic: «Nici o răsplată bănească, nici una... mă 'nțelegi? Mulțumirea morală ajunge!...» Numai muncind poți să-l răsbești și să-i răscumperi grija ce-a avut-o pentru dumneata...

— E bogat tare, nene Dănăilă?

— I-auzi, na! Putred. Numai cele două moșii îi aduc peste 800.000 lei anual.

— Cum numai!

— Ce, faci pe prostu? Dar acțiunile? Dar tantiemele de pe la consiliile de administrație unde-i președinte sau simplu membru, bez leafa și ce mai scoate de pe cărțile cu cari îdoapă toate școlile și instituțiile culturale...

— Păi, după câte mi le-ai spus și după câte le știu eu, slujește pe la toate câte le 'nșiri pe degeaba, — nu primește nici o lăscae..

— Vezi bine, nu primește nimic în mână, dar tot ce i se cuvine se varsă la Casa de depuneri...

— Păi atunci...

— Măi băete, Conu Enake e om mare, e învățat mare și mai cu seamă e patriot, deci filantrop. Vrea să-i rămâie numele. Are gânduri mărețe. Și de aceea strânge... Nimic pentru el, —totul pentru așezămintele prevăzute în testament...

— Il știi?

— Nu-l știe nimeni, — dar există. Testamentul ăsta, e cărja Conului Enake; cu ea fericeste, cu ea amenință, cu ea blestemă.. Hârtia aceea cu „ultima voință“ de nimeni știută, l'a așezat încă din viață, — fără drept de cârtire. — printre muritorii sortiți să aibă îngropăciune națională, discursuri și statuie... Asta-i mare lucru...

— Mare, nene Dănăilă... Dar averea asta a agonisit-o dânsul?

— E, cum vrei să strângă comori, un om desinteresat ca el... A moștenit-o. Nu-i vorbă, cu vremea și-a mărit-o mult. Nici că se putea altfel, om chibzuit cum se găsește, cu cheltuială rânduită și poște cefine.

— E de neam grec, nu-i așa?

— De, asta nu prea pot s'o știu, că n'are nici un fel de documente în bibliotecă. Dar din câte le-am auzit, întâiul român din neamul Conului Enake a fost bunicul său, descălecat la noi cam acum vre-o sută de ani pe ulițele Brăilei. Gurile rele spun că ar fi fost de fel albanez, că haiducise că:ăva vreme prin munți, de unde, de frica spânzurătoarei, fugise la Constantinopol. Nesimțindu-se bine nici acolo, a răsbit o la noi. Și din calic uscat nu știu cum s'a învățit de-a ajuns mare negustor de grâne. Acum, tot gurile rele spun cum că, chiagul cel mare tot cu haiducia l'a făcut și pe la noi, prădând diligențele... Apoi s'a pus pe cumpărat pământ, care pe vremea aceea n'avea căutare; când dai cum e azi un pol pe pogon, era mult... La moarte a lăsat avere destul de frumoasă lui fiu-său Iani, tatăl Conului Enake. Iani ăsta. — Iancu mat târziu. — uite-i colo portretul. — născut și crescut boier în toată regula, a mărit și el averea... Ei, lumea spune de altfel multe, dar cine poate să-i astupe gura și cine stă să o creadă; hai?

— Păi cum s'o creadă nene Dănăilă.. rea și pismașă cum este..

— De-aia, și le spun și eu așa cum le-am auzit, fără să le dau un pic de crezare. Cică, un mare bancher Scufidis s'ar fi îndrăgostit nebunește de o soră a lui Iani, femeie văduvă, de-o frumusețe fără seamăn, cu care s'a avut și care a murit pe neașteptate într'o noapte, răpusă ca de un blestem. Disperarea bancherului a fost mare. Cu vremea, toată dragostea a revărsat-o asupra lui Iani, care știa meșteșugit, să-i întreție vie amintirea moartei. Il vedea des, îi împospăta aducerile aminte, îi evoca anume momente tulburătoare din trecut, astfel că, bătrânul nu știa cum să-l mai răsplătească. Murind a lăsat toată averea lui Iani.

Boerul nostru a studiat la Paris. S'a întors de-acolo burduf de carte, doctor în drept. A fost la început procuror, — da ce, par'că era prost să-și piardă vremea des-

curcând pricinile oamenilor? Bogat cum era s'a apucat de politică și muncind din greu a ajuns precum îl vezi... Ar fi fost și păcat...

— Multe mai știi, nene Dănăilă...

— E, le aud și eu povestite, că d'ăia am urechi.

Uruitura trăsurii trasă la scară, — Conu Enake nu putea să sufere automobilul, „mașină cu miros puturos“, — vestea sosirea stăpânului. Dănăilă se grăbia să-l întâmpine. Brusture rămânea singur, în bibliotecă, privind îngândurat portretul lui Iani pictat într'un jilț mare, cu o carte pe genunchi. Din toată înfățișarea lui severă, se desprindea un îndemn, plin de o ironică gravitate: „Muncește băete, numai să ai noroc...“

Umbrele unui amurg ploios de Noembrie învăluiesc jumătatea massivă a trupului Conului Enake, plecată sârgultor peste muchia biroului din cabinetul ministerial. Rezolvă corespondența.

În stânga Excelenței Sale, la convenita distanță care nu dă voie răsufării să-și trimită căldura până'n chelia ministrului, stă deșirat și neisprăvit de lung, cu călcăele lipite, șeful de birou principal, Tănase Chiosea.

Muscându-și înfrigurat mustața prăjită sub nări de țigările fumate până la cea din urmă formă a chiostecului, Chiosea, înjură în gându-i de toți dumnezeii, pe directorul de serviciu respectiv, aflat bolnav, — în urma unui chef cu dame, bănuiește dânsul, — și a căruia lipsă l'a împins, — ca vițelul la tăere, — cu hârtiile de iscălit, la ministru. O muscă întărziată, îl bâzâie și-l pișcă. Chiosea o alungă cu mișcări timide, bălângânind scurt din mâna cu degetele noduroase și unghiile mâncate, înegrite de cerneala, cu neputință de spălat după treizeci de ani de infiltrare în piele, ca o otrăvă înceată. Ochii lui spălăciți, urmăresc cu o teamă bleagă, goana tocului strâns între butucii dreptei Excelenței Sale, pe rândurile copiate de el.

— Aprinde lumina și deschide fereastra; s'a pestilențiat aerul aicea... Hm, hm, E he he!.. Nu-i permis astfel de greșeli mă'nțelegi? Nu-i permis!.. Mă faceți de răs, —. *Eu iscălesc...*

— Da, Domnule Ministru.

— Dacă da, să vă băgați mințile în cap și să învățați gramatica...

— Da, Domnule Ministru.

— Să nu-mi prezentați prostiile...

— Da, Domnule Ministru...

Și Chiosea, simte cum se lungește și se subțiază.

— Este intolerabil!.. De unde dracu ați scos: „vacile mănâncă“? Unde-i acordul între subiect și predicat? spune unde-i?

— Permiteți, adânc respectuos. Domnule Ministru, verbele în a-are...

— Destul! — Dumneata, ca'vă zică, — să mă înveți gramatică? Nepricepuți ignoranți și... îndrăsneți ca să nu zic obraznici! (ștergând nervos și îndreptând) „vacile mănânc.“ Nu plătiți cu nimic pâinea pe care v'o dă țara!.. Toate trebuie să le fac eu, numai eu, robul fără răsplată!.. Muncă Dom'le, muncă serioasă, care să încunune în definitiv opera, o-pe-ra, mă'nțelegi?

Lui Chiosea i s'a pus nodul. Frica i-a uscat gâtulejul. Iși înghite în sec răsufierea greoaie. Ințepenit, mișcă doar din degete pe cusătura pantalonilor.

Dar, fulgerile din ochii Conului Enake se potolesc. Valul de bunătate al temperamentului său sentimental și milos, revărsându-se peste digul datoriei, căci „un adevărat om de stat, arareori trebuie să-și arate omenia“ înecă teroarea care a damblagit trecător pe Chiosea.

— Ce-o să vă faceți, mă întreb, ce o să vă faceți, când n'am să mai fiu *Eu*? rostește tremurător Conu Enake, cu brațele în tavan, cu un ochiu închis și cu durere stăpânită în glas, — ce-o să vă faceți?

Induioșat de vedenia unui neprevăzut sfârșit, Excelența Sa, ca toți indispensabilii pământului, simte golul, simte nimicul împotriva căruia atotputernicia sa se spulberă neputincioasă. Mila de sine însuși îl frânge. Cu ochi visători de bou, întrebă blând:

— Ai vre-o decorație?

— Nici una Domnule Ministru...

— Să spui directorului dumitale, c'am spus eu, să te pue pe tabloul de 10 Mai... Eu vă cert, eu vă mângâi. Să vie Dănăilă.

Dănăilă era pe-acolo. Pândea, nevăzut chemarea stăpânului. Și s'a strecurat înăuntru, cu pași înăbușiți, ca și cum tălpile ghetelor i-ar fi fost de asbest. Oprit la doi pași de biurou, și-a închinat cu smerenie capul în spre umărul stâng, hămăind, — scurt și răgușit, — un crâmpeiu de tusă, „atât cât trebuie ca să-ți vestești sosirea, fără să enervezi pe cineva, sau să-l sparii“.

Conu Enake, scos din plasa a cine știe ce gânduri grele, sau ușoare, sau mărețe, s'a scuturat cu fiori. În privirea întunecată și sfielnică a secretarului, — de care uitase că-l chemase, — n'a cetit nimica bun.

— Ce-i?

— Păi nimic așa... Coane Enake, dar...

— Ei, spune! Nu-mi da emoții inutile cu figura asta de cobie. Ce s'a întâmplat?

— A venit răspunsul Marelui Vizir...

— În sfârșit! Decretul?

— Da.

— Și decorația?

— Coane Enake, mari pezevenghi sunt Turcii...

— Cum? Nu-i în briliante?

— Nici cu, nici fără... numai decretul cu o adresă explicativă. Mi se rupe sufletul gândind la cei cinci ani de corespondență fără de folos. Mari peze...

— Destul! Adu decretul să-l văd împreună cu adresa... Mama lor de ticăloși!

Conului Enake, i se năzărise, cu vre-o cinci ani în urmă, cum că un strămoș dobândise pe vremuri Ordinul „Ifticar“ în briliante, decorație cu drept de moștenire asupra urmașilor. De și constelat aproape cu toate decorațiile pământului, una cu briliante nu căpătase încă, vremile fiind tot mai grele și regii tot mai săraci. „Ia să încercăm, — și-a zis Excelența Sa, — Turcul e nobil...“ O corespondență protocolară, plină de documentări gingașe deoparte, de răspunsuri evazive de cealaltă, se urmă timp de cinci ani, cu întreruperi pline de resemnare, pricinuind nădufuri și sudori lui Dănăilă, silit să tot copieze și să recopieze conceptele stăpânului. Acum, prin această ultimă adresă, viziriatul plictisit, certifica moștenitorului de pe malul stâng al Dunării dreptul de-a purta ordinul „Ifticar“ în briliante. Cum însă, decorația fusese odată dată în natură, se reținea numai decretul.

După o cetire îndelungă cu repetiri necăjite și opriri cu răsuflare hârăită, Conu Enake, pătat vânător peste stacojiul feței sale apoplectice, ridică privirea în spre un colț împăienjenit al tavanului și zise cu mânie stăpânită:

— Care va să zică, numai decretul... Pentru sdreanța asta încondeiată au slujit ei mei Padișahului, plini de credință... Spun că au dat-o odată... Ei, dar s'a pierdut! Ce mare lucru dacă o mai dau încă odată...

— În briliante, Cucoane...

— Cum?

— Mari pezevenghi Măria ta...

Ca o gratulare pornită din străfundul unei sincerități totdeauna strivită, buzele Excelenței Sale roștiră urban, pianissimo dar energic:

— „Ai sictir!“

Cu mâna pe clanța ușii, Dănăilă privi cu amară duiosenie făptura măhnită a stăpânului său, care cu mâinile pe pantece, bătea barabancea în tempo de marș, murmurând tăios, cu ochii în bagdadie:

— „Ingrați și nerecunoscători!“

Dar nici nu-și strecurase Dănăilă de-abinelea burta prin crăpătura ușii, când se auzi rechemat:

— „Uite o hârtie de-o sută. — Du-te la casier să mi-o schimbe în cinci hârtii de câte un pol, dar noi. Plec mai de vreme astăzi, — am spus să-mi pregătească baia.“

Baia Conului Enake!... O așteptau cu bucuria școlarilor în preajma vacanțelor toți funcționarii ministerului, căci, plecau cu trei ore mai de vreme dela serviciu. Grație acelu „instinct atât de van“ ce chinuise în ascuns toată viața Conului Enake și care îl

mai necăjia și acum mai mult din obișnuință, — odată la două săptămâni, — un suspin de ușurare umfla pieptul funcționarilor. Iar casierul, schimbând sua în cinci polișori noi, înfrăția cu Dănăilă schimb de priviri și clipiri de gene pline de subînțelesuri deșuchiate. Așa dar, o siluetă feminină descreșea, la dată fixă, fruntea grea de gânduri a marelui om de stat. Pe vremuri, își risipise vraga cu mai multă generozitate totdeauna însă în taină, discret, sfârșindu-se la gândul că ar putea să păteze platoșa aparentei dar înaltei sale autorități morale. Și și-o risipise vulgar, — chinuind carnea de roabe a fetelor de pe moșiile sale sau resfațându-se din când în când în șorțul alb al vreunei fete din casă, pe care o copleșea de ocări din fiecă, a doua zi pentru ca: „să creadă toanta că visat“ și pe care o congedia apoi neîntârziat: „ca să nu-și ia nasul la purtare“. Sensual până la perversitate, cu poște totdeauna noi, își dăduse seama că, nu și le-ar fi satisfăcut decât cu rizicuri mari în lumea feminină a clasei sale, unde își creiase legenda unei pudicități imaculate, pe care o întreținea de altfel cu deosebită grijă prin atitudini de sentimental romantic, preaslăvind iubirile pure a la „Paul și Virginia“ sau suspinând înăbușit, cu privirile duse departe, ca și cum ar fi fost inoculat cu sentimentalism acut, oridecâteori lăutarii cântau: „La șalul cel negru priveam în tăcere“ sau: „In zadar, în noaptea neagră caut să te regăsesc!... În realitate, femeia pentru dânsul nu era nici lumină, nici zâmbet, nici gingășie, nici complexul de întrebări fără de răspuns al „vițeilor amoroși“. Era: „instrumentul plăcerilor nemărturisite; paratonerul pornirilor genesiace“. Toată darnica risipă a naturii, tumultuoasă revărsare a inimilor calde ale căror pulsații se topeau în dumnezeiasca armonie cosmică, se materializau la dânsul în formule brutale pe cari le prețuia drept o înaltă filosofie a vieții: „mai întâiu e pofta, — asta vine dela diavol, — apoi gestul și la urmă scârba... pentru ca apoi, iarăși să vie pofta! Asta-i amorul“. Obișnuit să-și prețuiescă fiecare gest și fiecare acțiune, se judeca adesea, ocărându-se aspru: „Sunt un posedat, cu mult sânge îndrăit. Dacă n'aș fi moștenit locul unde mă găsesc, aș fi cutreerat lupanarele. Totuși, — e un merit că am știut să le fac așa cum le-am făcut și o virtute că încă roșesc, mai ales... după“.

Vălvătaia asta de porniri lubrice o imbrobodise pentru toți în porunci lapidare; „Nevoi rușinoase“ sau: „Deboșeriile vieții, contra cărora orice om moral trebuie să lupte și să le învingă“. Iar, când cei mai de aproape îl incolțeau:

— Cum, Coane Enake, nu se poate ca în toată viața să fi rămas...

— E, nu zic asta, — ași minți. Dar dacă am făcut-o, este numai pentru ca să nu se zică cumcă n'am cunoscut femeia!

Nineta e blondă. Nineta e armonios zidită. Are carnea pietroasă și ochii negri, uneori cu priviri de pisică înfuriată și prea adesea învăluți în abureala depărtărilor, unde gonesc visurile. Era fata unei modiste — tată necunoscut — franțuzoaică pripășită pe la noi și care murise nepricopsită. Conu Enake o descoperise într'un atelier de pânzărie, unde-și lucra dumneaui albiturile. De doi ani, la fiecare două săptămâni, Nineta ia drumul casei Excelenței Sale.

Si'n seara aceea, Brusture deși primise ordinul categoric că-i liber, rămăsese. Știa că vine Nineta. Cu două săptămâni mai înainte o întrezărise intrând și acum, încins de dorinți fără nădejde, rămăsese totuși. Nineta sosind, a zărit prin deschizătura ușii bibliotecii capul tânărului plecat în cărți și-a furat în treacăt o privire svărlită cu teamă dar încărcată de făgăduinți. La plecare, în poartă, Brusture i-a eșit hotărât înainte. Cuvintele erau de prisos. Iși adânciră înflăcărați privirile, simțiră clocotul sângelui înfrățindu-i și-și topiră înșiorarea într'un sărut nesfârșit. Dinții de lupoaică ai fetei însemnară cu rubine buzele băiatului. Și porniră la braț, amețiți de voluptatea clipelor cari aveau să-i contopească, trecătoare răscumpărare a vieții lor de robi, plătiți meschin pentru darul împărătesc al făpturii lor.

Rămas singur, Conu Enake se posomorî. O undă de melancolie îl mototoli. Se simțea vlăguit. Nineta îi surăsese la plecare ironic și compătimitor. Pentru întâia oară «mașina de carne» îi ceruse ceva care trecea și peste suta de lei și peste mijloacele sale de realizare. Din silueta femeii se desprinsese tăcută, smerită ca o floare gata să se ofilească, sateea după o mișcare iluminată de zâmbetul omenos al înțelegerii. Peste morfoleala sensuală a Conului Enake «vânzătoarea de senzații», simțise trecând, fugară ca și clipa, nevoia unei gingășii proaspete, plină de iertare. Din toate acestea, marele

om nu pricepuse nimic. Se simția îmbătrânit. De bună seamă îmbucase prea mult la dejan, ori îl enervase nespuse chestia cu decorația turcească.

„Trebuie să iau o curățenie” cugetă dânsul, așezându-se la masă. Și începu să clăpăiască icrele moi, pe care i le servi cu mișcări socotite, aceleași în șirul atâtor zile scurse. bătrânul staroste al slugilor. Pavel. După șuncă și piept de curcan, goli setos două pahare de vin. Privi apoi îndelung, la fiacările care șerpuiau cu trosnete în cămin. O neliniște ciudată, nemai încercată până atunci, îl chinuia. „Fără îndoială, mi-am deranjat stomacul . . . Apăsarea asta de-acolo vine, că altfel, de unde dracu năvălesc gândurile urâte?” Și resemnat, renunță la prăjitură și la compotul de piersici. În schimb, mai bău un pahărel și sorbi, cu nările umflate, cafeaua pe care i-o turnă Pavel.

— Am văzut în salonul galben, niște mânuși cenușii de damă . . . Ce — femeie, afară de aia pe care o știu eu, — a fost astăzi pe-aci?

— V'au căutat duduile Zoica și Marioară, conașule.

— A ha! pupăzele... mormâi încruntat Conu Enake; astfel botezase dânsul două nepoate de soră, singurele sale rude, pe care nu le putea suferi pentru că erau „cheltuitoare și luxoase, prost crescute, abilitate după bărbați și-i doreau moartea . . .”

— Și ce vreau?

— Păi, ziceau c'au venit să vă vadă . . .

— 'M da, — le era dor . . . Nu ți-am spus să nu mai lași pe nimeni să între în saloanele diplomatice, când nu sunt eu acasă?

— Le-am spus conașule, dar au început să râdă . . .

— Hai? . . .

— Și-au zis că, de ce adică să între acolo numai moliile, că la urma urmelor tot ale dumnealor au să fie toate . . .

— Cum? Așa au zis? Am să le dau afară definitiv . . . Toate ale lor, hai? Paști murgule . . . Numai dacă cumva mi-o lua Dumnezeu mințile . . . Toarnă-mi Porto. Pentru mâine dimineață: fracul Nr. 1, jobenul Nr. 1, pantofii de lac Nr. 1, lada cu decorații; trebuie să fim cu toții în păr, că vine Majestatea Sa să inaugureze Palatul Culturii Poporului.

— Conașule, îngână sfios Pavel.

— E, ce-i? Ce dracu aveți astăzi toți, de v'ați întunecat așa?

— Conașule, nu vorbesc pentru mine, că eu, — de, — sunt bătrân, n'am să moștenesc pământul; dar m'au rugat alde Sandu, și Tudor, și Surlea, și Profira cu Aglaia, să pun o vorbă bună pe lângă Măria Ta' — să te'nbunez adică și să le crezi . . .

— Ce vorbă bună? Ce'nbunare? Nu's eu totdeauna bun? Ce se le cred? Că's umflați de sătui și de trai bun?

— Nu o mai pot duce așa, boerule . . . s'au scumpit rău toate celea . . . n'au legat până acum două într'un tei; ce bruma primesc leafă, se duce toată . . .

— Cum să lege și cum să nu se ducă tot, dacă's risipitori, curvari și bețivi! . . . Nu se gândesc decât să-și umfle burta, alt ideal n'au, mă'nțelegi?

— Vai de bucuriile lor, Măria ta! . . . Omu-i trecător . . . Ca mâine s'or trezi și fără ocrotirea Măriei Tale . . . N'au nimic pus de oparte, pentru zile grele . . .

— Dar cine are par'că? Cine mai e sigur pe ziua de mâine? Uite, bate războiul la ușă . . . Praful o să se aleagă de toată truda și agonisita oamenilor! . . .

— Nu te mânia conașule, da îmi dau cu socoteala că au și ei o fărâmbă de dreptate. Mărește-le simbria dela Anul nou ce vine, nu te uita și dumneata în crucea banului . . . Mare poană ți-ai face . . .

— Pomană! Toți la fel, lacomi de bani ca și cum n'ar mai fi și altceva mai de preț pe lume. Huzuresc toată ziua, tainul le merge, leafa le merge și tot nemulțămiiți sunt . . . Ce vor? Să mă jupoaie? Nam. că pe mine nu mă plătește nimeni pentru slugăria mea . . . Sunt cel din urmă servitor al țării . . . De ce nu luați pildă dela mine?

— Ba luăm Conașule, de ce să nu luăm, vai de păcatele noastre . . . dar suntem oameni sărmani . . .

— Sărmani! . . . Dar dacă trăiați pe vremea robilor, ai? . . .

— Păi robii erau țigani, Măria ta . . .

— E, țigani, țigani . . . da vorba-i că ei ar fi făcut pe degeaba toată slujba voastră. mă'nțelegi? Și voi ați fi cerșit pe la porți . . .

— Păcat Conașule de-astfel de vorbe, slujim aici de-atât amar de ani...

— Sluiți cu credință înainte și n'are să vă pară rău, — de toți am avut grijă. — Pe toți v'am trecut în testament, înaintea tuturilor!... Cine's mai aproape de mine ca voi? Aveți răbdare și mă veți pomeni în toate zilele vieții voastre... O să petreceți bătrâneți împletite cu aur...

— Dumnezeu să-ți dea sănătate Conașule...

— Zăvorește și du-te de te culcă. Măine la șapte cafeaua.

E singur ca întotdeauna și parcă nu-i ca totdeauna. Noaptea aceasta nu-i ca celelalte. Il apasă tăcerea și nu-i vine să se culce. Nu îndrăznește să stingă lustrul cel mare din hall; ba dimpotrivă, aprinde și'n biurou și în saloanele roș-galben și albastru și în odaia de culcare. În salonul galben dă din nou cu ochii de mânușile cenușii. Și'n luminiile ochilor i se aprinse jăratec. „Toate ale lor, hai? Dar de ce? de ce?... Mai bine ale nimănuia dacă n'au să fie ale mele... Am să le dau foc într'o zi! „Și degetele de piele cenușie se mișcă par'că ritmic, ca pe clapele unui pian șoptindu-i: „ale tuturilor!...“ Desluși apoi chihoteli de răs stăpânit și șopoteli. O ușă scârțâi prelung și un curent de aer rece șerpui în juru-i. Cine a hohotit așa? Un gâtlej nevăzut a rostogolit cascade de răs... Cine? Conu Enake simte cum îl ia cu înghet din moalele capului până'n buricele degetelor. Parcă'l junghie în inimă. Un burghiu drăcesc îi dă cep, pătrunzând cu svâcneli. Caută rătăcit și sperios în juru-i, cu auzul încordat. Bătaia ceasornicului din buzunarul vestei crește, lovindu-i coastele. Il asvârle pe măsură alături de mânușile cenușii. „Cine a spus ale tuturilor?“ Și i se pare deodată, cum că ar veni de departe, străin într'o casă străină, printre lucruri pe care nu le-a mai văzut. Sunt totuși ale lui, le-a strâns cu casnă și parale de prin toate dughenile cu vechituri ale lumii. „Sunt ale mele, ale mele!“ Cuvintele i se pierd în bâlbâieli. Sudori reci îl încearcă. Gâfâind, cade greoiu pe divan: „Doamne ce-i asta?“ Și închide ochii, strânge pleoapele, ca să nu mai vadă. Prin negură însă, vede mai bine. Din clar-obscurul unui ungher, bronzul a trei fauni pompeieni începe să se nuanțeze în alburii, apoi în alb-trandafiriu al cărnelor. Iată-i cum coboară de pe soclu, rânjesc, se ciup și încep să dântuiescă cu chiuituri drăcești. Toate femeile de piatră sar dela locurile lor iar de pe pânze naiadele și nimfele goale se desprind dintre copacii vopsiți și cad pe podea, răspunzând cu gesturi voluptuoase chemării faunilor. Însăși Maria Magdalena, cu ochii plânși, frântă de durere, n'a putut goni ispita; s'a desprins de lângă crucea însângerată și-a coborât cu părul ei blond în lumea păgână a altor veacuri, după ce mai înainte, sărutând picioarele iubitului răstignit a șoptit: „Doamne iartă-mă, căci din păcat ne am născut și prin păcat ne vom mântui“. Un Bacus beat i-a lins lacrămile și ea de'ndată a surâs. De pe paravanul din fața sobei, un cavaler pudrat și două marchize, pășesc în pas de menuet înspre sarabanda trupurilor goale.

— Asta-i noaptea Valpurgiei!, — bâlbâie Conu Enake, — dar ce caut eu aici? Doar nu-s diavol... Un ritm de iad începe să se desprindă din mișcările pline de chemări atâtaoare ale atâtor forme sculpturale, ca și cum toate viețile topite de meșteri în piatra dăltuită, abia acum străbătând veacurile, s'au contopit într'una, unica, cea adevărată, însușită de zămislitorul gest.. Cu oroare, Conu Enake vede încolăcirile sguđuite de spasmi, aude hohoiturile isterice și atingerile prelungi ale buzelor arse de frigurile poftel.

Un satir, strângând la sânu-i păros o nimfă, strigă: „Aiurusum!“

— Asta-i Turc! vrea să exclame Conul Enake, dar.. o noapte păcloasă înecă totul. Cranii lăptoase încep să apară rânjind.

— Pute a hoit și aud oase ciocnindu-se!.. vrea să strige Conul Enake, dar sforțările i sunt neputincioase. Din gâtleju-i uscat și acru, nu poate scoate nici un sunet. Vrea să ridice brațele, vrea să-și miște picioarele. Trudă fără de folos. A înlemnit așa.

— Cât? Poate pentru totdeauna. Poate că am murit?

Și scheletele rânjesc, încep să-și descește maxilarele; vor să cânte. Șoapte cadențate încep să joace, întovărășite de tictacurile tuturilor ceasornicelor și pendulelor, din toate epocile, adunate de boer în anticăria sa. Și maxilarele cântară: „Toate trec.. păcătoșule! păcătoșule! păcătoșule!“ Cântecul ia proporții uriașe, plesnește în ziduri, răspândindu-se haotic prin toate încăperile. Un schelet se apropie de Conu

Enake, și amoros îl sărută apăsător pe buze, scrâșnind din dinți și trimițându-i răsuflarea de crivăț până'n măruntaie. Apoi lungindu-se până'n tavan îi mângâie cu falangele chelia, în creștetul căreia lasă să cadă, greu și rece ca un bulgăre de gheață, — un scuiapat. Ceasornicul cel mare începe să bată cu răsunet de clopot.

— „Mor!“... Îngână Conu Enakeși într'o desnădăjduită opinteală saltă în sus, se îndreaptă cu pași de somnambul în spre o etajeră, ia candelabrul sprijinit pe umărul unui ciclop și repezit par'că de furiile văzduhului, intră în hall, isbind cu sete ceasornicul care se năruie cu hăruit de sticlă spartă și sfârăit metalic de șurupărie și roți. A deschis ochii mari, learcă de nădușit și clănțanind. E pe canapea. Liniște în toată casa. Ceasornicele svonesc ușor iar pendulul cel mare glăsuește grav

— „Visuri urâte dar și-o încercare! gândește Conu Enake sculându-se. Trecând pe lângă măsuță, zărește mânușile cenușii. Le apucă furios și le sdrențuește cu răutate, aruncându-le într'o urnă funerară greacă. Pășind înspre odaia de culcare, mormăie cu reculegere.

— Ori cum, trebuie să dau mâine un acatist...

(Va urma).

V I A Ţ Ă

DE

N. MILCU

Erea în trup la mine, dar trupul meu murea,
Şi-am vrut s'o iau cu mine'n pământ, însă pământul
Ca pe o albină mică, o'ntr'aripă ușor,
Şi-o deslegă de tină, — s'o risipească vântul.

Eu nu ştiusese încă albina fermecată,
Aripa de lumină pe-o rază se frângea,
In pulberea de aur se risipea o pată...,

Şi'n ziua aceea nimeni pe lume nu plângea.

Şi'n pragul de'ntuneric am preţuit-o, — abea
Când lunecau corăbii pe apa morţilor
Şi luna, ca un galben, topindu-se ungea
Văzduhurilor moarte, făţâna porţilor

Albina fermecată se oglindea în ape....
Şi, vrând s'o prind în mână, gemui simţind-o cum
Pierind cu mine odată, s'aprinde sus, departe;
O floare de lumină pe-un lujer'nalt de fum.....

U R Â T U L

DE

GIB. I. MIHĂESCU

II

De mult s'a împlinit anul, de când am venit în București. Amenințarea tatălui meu s'a realizat: pensioara mi-a fost tăiată: «...sunt informat *domnule* că nu te-ai prezentat nici la examenul din Iunie, nici la cel din toamnă. Că nu te-ai prezentat în Iunie, treacă-meargă, mi-am zis. E, l'o fi amânat și el pentru la toamnă! Și toamna, ia zilnic gazeta, cetește-o de sus până jos. Până văd publicația cu *reușii*. Ia să văd; zic, procopseala lui fi-meu. Și cetesc tot nume de băeți de treabă. Numele nemernicilor lipseau. Iar mai pe urmă aflu că nici n'ai dat pe-acolo. Crezi dumneata că eu n am oamenii mei cari să mă țină în curent cu viața dumitale? Ei bine, pentru haimanale, n'am parale!»

Am crezut că-i vorba tot de-o simplă amenințare. Dar de două luni văd că tata nu glumește...

Sunt grozav de strâmtorat: coana gazdă mârâie. Iată însă un lucru neașteptat: în această răstriște sufletească și materială, zâmbetul cu care mă privește domnul șef se coboară asupra-mi ca porumbelul mântuirii. Domnul șef m'anunță c'a făcut raport de mărirea lefei, pe care însă nu l'a trimis încă.

Chiar ține să-mi repete, două trei zile mai apoi și chiar peste o săptămână dela facerea raportului, că nu l'a trimis încă. Hm, ce așteaptă domnul șef?

* * *

Domnișoara Vasilescu constată c'am slăbit mult în ultimul timp. Intr'adevăr simt o oboseală care mi slește tot corpul. Menajul cu proprietăreașă, pe care, iată, sunt atâtea luni de când l-am inaugurat, nu merge deloc. Mă costă scump și nu mănânc totdeauna după foamea mea. Am impresia că madam Frosa, care față de vecini se comporta acum ca o soție în regulă, pune bani deoparte. Cum vine luna imi acaparează toată leafa; abia îmi mai întoarce și mie după aprige discuții câte un leu, doi, pentru covrigul matinal, dela simigiul ce-și plimbă în fiecare dimineată bufetul ambulant prin biroul nostru.

Cu toată frenezia ei nocturnă, cu toată gelozia cicălitoare, cu care mă amețește și cu toată revărsarea sânilor, care, când e încorsetată, pare o enormă cocoșă crescută în piept, a început să-mi displacă. Firele albe din păr i s'au înmulțit, căci devin pe zi

ce trece mai vizibile; picioarele li sunt din cale afară de groase și dacă ele mai trezesc un interes tot mai slab în intimitate, — când sunt încălțate și lăsate vederilor de rochia, pe care și-a scurtat-o după cerințele modei celei noi, par înfiorătoare. Moliciumea de puș a cărnei abundente, care la început părea un deliciu, mi se pare acum fadă și chiar mă scârbește.

Semn bun. Incep să reacționez. (Și asta mă bucură din cale afară). Intr'o noapte chiar i-am întors și spatele, tocmai când se pregătia să-mi reservească mângâierile ei anoste. Zadarnic a protestat, zadarnic s'a sbătut să mă atragă. Am isbit-o cu piciorul în pântecul flasc, atât de puternic, că a plecat, jurându-se pe ochii (pentru ea, cel mai teribil blestem) care-i lăcrămau, că nu va mai intra niciodată în patul meu. Am pufnit de răs. Nici nu-mi mai trebuie. Pur și simplu îmi face greață. Reacționez, reacționez...

Căci zilele trecute, am surprins înșfârșit, unicii sâni virginali din percepția fiscală a circ. XXIX. Mi-au rămas încă în ochi, mici și tari ca două jumătăți de portocală... I-am surprins, când maimuțoiul s'a aplecat mai mult decât trebuia.

— O, sâni aceia... am mai văzut eu destui sâni, dar așa de tari, că până și raza ochiului să se frângă întrânșii, de când sunt, nu mi-a fost dat să văd. Cu adevărat că în ziua de azi trebuie să întorci ochii spre fețele pocite, dacă ți-i aminte să mai întâlnești curățenia feciorenică de odinioară.

Dealtminteri, de câteva zile mă uit și nu-mi vine să cred. S'a mai îngrășat oare sau ochiul meu vede mai drept?

Domnișoara Vasilescu nu mai e aceeași, dar aproape deloc nu mai e aceeași! Pielea nu-i mai e nici vânăată, nici neagră; ea are acea arzătoare culoare închisă a sudului și ochii nu-i mai par așa de mici fără ochelari și nici așa de neobișnuit de mari prin ochelari. Iar ochelari cu cârlige poartă numai la biuro; pe stradă își pune ochelari frumoși fără ramă și cu călușul de aur. Am cercetat-o apoi pe furis în mai multe rânduri, fără păreri dinainte plăsmuite: piciorul i-e mic, glesna subțire, iar pulpa destul de plină. Să vorbim drept: nu sunt astea atributele unui frumos picior? Nasul nu-i așa de turtit — e un fel de nas în vânt ca al rusoaicelor, în orice caz mai firesc decât enorma pătlăgea vânăată — formă și culoare, — de pe figura coanei Frosa.

* * *

Iar într'un rând băgai de seamă că în lipsa domnului șef, funcționarul ceilalți în drăsneau să-l ia în vârful sfichiului chiar față de mine. Desigur nu întindeau gluma prea mult, căci nesiguranța și neîncrederea încă domneau între noi.

Crezui mai întâiu într'o cursă. Dar ei prinseră și mai mult curaj, văzând că nici nu iau apărarea șefului, nici nu mă grăbesc să-i dau raportul.

Însă nimic nu scăpă dintre dinții mei. Aceasta fu bucuria mea cea mai mare: puteam deci să-mi ascund plăcerea zeflemei pentru ca pe urmă s'o rod numai eu singur pe de-a ntregul, ca pe-un os tare, un câine încercat. Mă socoteam deci stăpân pe cea mai mare înțâlepciune. Și priveam cu milă pe nenorociții ce mi se dau pe mână unul după altul, de dragul unei glume sau răutăți naive, încurcându-se fiecare, — când speriat de propria-și vorbă vrea s'o dreagă — tot mai mult în lațul pe care în orice moment l-aș fi putut strânge.

Bietele fiare! Ei nu erau de fapt decât niște simpli oameni. Vai, niște bieți, sărmani oameni!

De unde putusem oare scoate asemănările acelea bizare, cu reminiscentele dela cursul de Istorie Naturală? Doamne și acum îmi vine să *râd*, când îmi amintesc!...

Numai văd nici plesiosauri, nici balauri, nici balene, nici moluște ori alte jivine marine sau terestre; nu mai văd în căpățâna calului uitat dinaintea comerciantului din colț, trăgând singur hodorosca pentru a face loc tramvaiului, pe domnul Mache dela „cassă“ și nici în profilul doamnei Popescu, cocostârcul care ciugule în mașina de scris Nenea Mache e nenea Mache, bătrâior, morocănos și gata să se ia la colț cu depunătorii (înainte, când îl vedeam că-i ține atâta amar de vreme la ghișeu mi se părea că-și răsbună pe stăpânul hodorosței) — însă bun de glume, nevoie mare la câteva pahare; iar madam Popescu e madam Popescu, femeie necăjită, turnând la fiecare zece luni câte-un nou copil, pe care-l lăptează singură.

Iar domnul șef, la urma urmei are și el o nepoată! Ce e „urât“ în stăruința lui de-a o căpățui cât mai bine... Une-ori mi-e milă de el și-mi pare rău că-mi bat joc de dânsul în ascunsul gândului. El nu-i părintele fetei, ci numai un unchiu după tată fără copii.. Și câtă deosebire între el unul și noi; tată-meu, care mă pedepsește cu tăcere de aproape doi ani, eu care mă încăpățânez însă nu-i cer iertare...

Iată, gândul ăsta mă face să mă las încurcat în micile lațuri ce domnișoara Vasilescu mi le întinde cu instinctul ei feminin, subtilă plasă de păianjen, pe care, la cea dintâi mișcare aş preface-o în neant.

Numai ocolesc ca până acum, cu abile pretexte, invitația domnului perceptor de a lua masa din când în când la dânsul. (Namila de-acasă se bucură de economie; când i-am făcut cunoscut că e și o domnișoară la mijloc, a întors plictisită vorba). Domnișoara Vasilescu — domnul perceptor e văduv — dovedește o rară gospodină. Grija de a mă îndopa cu mâncări peste mâncări, lista încărcată și compusă după cum crede că mi-a ghicit preferințele, la început îmi place, pe urmă mă revoltă. Dar mă birue aroma bucatelor și buchetul vinului, pe care în circumscripție numai perceptorul și poate și comisarul îl au așa de bun.

Și trebuie să simt atunci, alături de mine, dragostea fără prihană și fără măsură; știu că la un semn al meu ea s'ar preface într'o bucurie nemărginită, o adevărată beție de fericire, un avânt de recunoștință care s'ar dilata până 'n hotarele morței, așa cum acele stranii și răătăcitoare steluțe aproape invizibile, electrizate de vecinătatea soarelui, își aruncă într'o isbucnire de fericire, mii și mii de kilometri în urmă fantastica eflorescență de pară. Și mai știu că dincolo de zidurile acestea, tălăzuește oceanul groaznic al vieții fără odihnă, al nepătrunsului zilei de mâine, al râsului spasmodic și desfrănat, al ochiului, enormului ochi hain pândind dintre straturi de fard, al răutății fără margini, ascunsă de trăsăturile frumuseții nemărginite.

Doamne, unde-i atunci urâtul? E lângă mine la masă sau acolo. În tumultul ce se aude greu ca hăruitul de camioane sau strident ca țipătul beșicilor de automobil?

Domnul perceptor ne-a lăsat singuri... îmi simt mâna atinsă de o piele moale și umedă... o cunosc și mă cutremur... și nu îndrăznesc să mi-o trag înapoi, căci afară e urlul prigoanei fără sfârșit. Așa trebuie să mugească, să bubue, să țipe, vânturile fără hodină ale iadului...

* * *

Intr'adevăr, acum mi-e cu neputință să ghicesc unde s'a ascuns jivina, de unde mă pândește cu ochii ei de diavol împelițat.

Strada noastră a trecut prin fiorii unei întâmplări puțin obișnuite. O doamnă a fugit dela bărbatul ei, din palatul de pe calea Victoriei (eu nu-mi amintesc să-l fi văzut, colegii de birou însă m'asigură că e ceva cu totul mareț: „Să vezi dumneata — îmi întăresc ei convingerea — afară ca afară, dar înăuntru ce trebuie să fie!“) — și s'a refugiat la părinții ei, la noi în mahala. Casa bătrânilor — ceva mai la vale de percepție, — e, cum îi șade și bine, o casă bătrânească. Are porți mari de fier cu ostrețe dese, are coperiș de ardezie veche, pe care a crescut mușchi verde, însă pare o locuință de oameni strașnic de cuprinși judecând după mărimea ei, după trăsurile de modă veche cu cai de culoarea murei, ale stăpânului (despre care se spune că nu vrea să pună piciorul în automobil) și după șiragul lung de trăsuri și mașini elegante, câte trag la scara cu lei de piatră mucegăită și cu felinare răsfrânte în trei brațe — când sunt zile de primire.

Cum spun, fata oamenilor ăstora, pe cari eu nu i-am văzut fiindcă deabia dacă ies, a fugit dela bărbat și s'a refugiat la dânsii. Poveste veche! Poate din simple fașoane muieresti, poate din vre-o neînțelegere, poate din gelozie, cine știe! Soțul ei a rămas cu palatul lui mareț, care pe dinafară o fi cum o fi, însă înăuntru ce trebuie să fie! Insfârșit, o daraveră boerească!

Noi, ceilalți, umili funcționari a circ. XXIX-a poate nici n'am fi aflat de ea, dacă bărbatul n'ar fi venit după amiază ca tot bărbatul, de sus sau de jos, să-și ridice nevasta.

Și-a oprit mașina mare și albastră ca haina marinarilor, dinaintea casei vechi, boerești; iar mașinistul — cum se cuvenea față cu un boer ca dânsul — s'a coborât și a sunat. Dar nimeni n'a venit să deschidă. (Mahalaua s'a strâns mai pe urmă, însă ea dovedea că știe d'a fir a păr, încă de cu dimineață toate măruri țipurile astea).

Domnul a sărit atunci nervos din mașină, s'a apropiat de poartă; a sguduit, a bătut, a strigat. De geaba!

A îndemnat pe mașinist să sară peste grilajul înalt de fier și mașinistul, îndemânatec s'a și cățarat de lungile gratii; într'o clipă a fost deasupra, printre auritele săgeți ascuțite. Când să coboare, câini mari și răi au sărit turbați la dânsul. Incolo țipenie de om.

Mai chemând pe unul, mai amenințând pe altul mașinistul l-a domolit și-a ajuns cu bine la portalul cu geamlâc cât un perete de odaie, cu lei și cu felinare; a sunat, a zguduit, a strigat! Nimic. Nimic. Boerul i-a făcut semn să ocolească prin dos; și peste puțin iar s'au auzit boncănituri, sguduiri, strigăte, mărâituri și lătrături. Mașinistul a revenit dând din umeri.

Atunci s'a necăjit domnul și-a scos mânușile și-a apucat voinicește drevele de fier. (Lumea se strânsese ca la urs, poliția era toată în păr, dar cine îndrăznea să se amestece: se spunea că oamenii ăștia stau cu Vodă la masă și chiar se trag din neamuri de voevozi).

N'apucă boerul să atingă vârfurile aurite, că din casa cea mută, apare un slujitor. Boerul sare jos. Înapoi și strigă nepăsător de lumea strânsă, strigă înăbușit de mânia strașnică, boerească: „Deschide!” Slujitorul par'că dă a râde, însă când se apropie mai bine, îngâlbenește.

— Pentru ce n'ai venit, când am chemat?

— Poruncă dela boerul!

— Deschide numai decât!

— Nu putem; poruncă dela boerul! A spus că în lipsa dumnealor...

— Ce lipsă măi tâlharule, ce tot îndrugi aci?

— Așa e porunca boerule, au plecat de dimineață la moșie...

— Măi să nu minți că... că te... (Și aici pe semne boerul închipui un chin din cele mai groasnice, cu care boerii căzneau înainte pe slujitorii păcătoși)... Deschide, să vedem..

— N-u putem boerule.

— Inșfacă-l! strigă la mașinist.

— Puteți să mă și legați, boerule, dar mai mult de odaia mea și-a slugilor n'aveți să vedeți. E încuiat peste tot și cheile sunt la dumnealor. Iar dacă dumneavoastră tot nu vreți să credeți... mi-au poruncit... (Aci tăcu, întorcând ochii spre comisar, iar ca la un semn, atunci, poliția toată, care pe unde se găsi, făcu un pas înainte).

Boerul măsură crunt pe comisar, își privi mânușile, pe urmă lumea adunată și mută, pe care de abia acum păru că o observă.

— La care moșie au plecat?

— N'a spus.

— Cum, imbecilule! Scrisorile unde ți-a lăsat să le trimeți?

— A poruncit să le opresc aici...

Boerul cel tânăr a șovăit. N'a mai spus un cuvânt, s'a urcat în mașina, care s'a lăsat înspre dânsul, par'că să-l primească mai bine. Mașinistul a sărit peste poartă și mașina a pornit. Iar casa veche a rămas pustie câteva zile, cu ferestrele oblonite de perdele grele.

Dar nu s'a împlinit săptămâna și boerul cel tânăr a revenit cu mașina lui albastră, care nu făcea nici cel mai mic sgomot, de par'că plutea. De astă dată mașina era prăfuită și stropită de noroi uscat și în față avea trei mașiniști. Cum au oprit, au sărit toți trei peste poartă, au dispărut în dosul casei, s'au dat iar la iveală. Au vorbit cu boerul tânăr printre gratii și apoi iar s'au dus și iar s'au întors. Și de câte ori se întorceau, dau din umeri a pagubă. În cele din urmă, la un semn al boerului, au sărit înapoi, au intrat în mașină; boerul a mai făcut un semn și mașina a pornit. Fără dânsul. El a luat-o pe jos. Iar, când mulțimea s'a împrăștiat, a revenit și a început să se plimbe agale, prin fața casei închisă de-apururi pentru dânsul. Spun cei cari l-au văzut în cli-

pele acelea că era tare întunecat și de multe ori picioarele o luau în zig zag pe trotoarul, pe care-l bătea în neștire.

Către seară, tocmai ieșeam cu toții dela serviciu, a scos din busunar un revolver mic și turtit, uite par'că-l văd, și acolo, la douăzeci de pași de noi, s'a împușcat în tâmplă.

Și-a fost atunci vâlvă mare. Nu mai tăceau gazetele și lume din cele margini ale orașului venia pâlcuri, pâlcuri, să vadă, unde s'a petrecut întâmplarea.

Pe urmă, când s'a potolit tot focul...

Eu veneam iarași dela birou; — arunca soarele apunând, ca dintr'un aghizmar, numai boabe de rubin peste toți și peste toate — m'a oprit lângă poarta cu săgeți, trompa unui automobil care trebuia să iasă. Am văzut atunci pe pernele de piele verzue, pe femeea aceia, care săvârșise o viață omenească; stătea nemișcată cum stătuse poate și *atunci* pe divanul ei moale, încărcat de preșuri și perinuțe, căscând de plictiseală că nu se mai termină odată!

Sau cine știe, poate atunci doar ochii de păcură, străpunseseră perdelele grele cu razele de ură! Ce negru grozav și scânteetor în ochii aceia! Ce minune de frumusețe și câtă beție de sine, câtă firicire negrăită, câtă izbândă, câtă mândrie și totuși ce împacată seninătate în chipul acela de dumnezeu și de drac! Eu n'am văzut, desigur, dar așa trebuie să fie chipul eroului dus în triumf...

Doamne, cu câtă bună-voință m'a privit; Doamne, cum m'au pătruns de sus până jos razele negre... A trecut împărțind același zâmbet de triumf și aceiași neînțeleși fiori asupra tuturor, boabe de soare negru, așa cum soarele stropea cu sânge lumea asta fără înțeles.

Am auzit pe urmă că boerul care se împușcase era plin de bogăție și de frumusețe, nu mai găsea pereche (eu l-am văzut doar scurtat de-un cot și gălbejit de moarte) că toți se bucurau de vorba lui caldă și prietenoasă, toți se îndestulau din mărinimia lui, că era pretutindeni risipă de veselie și de duh. Și se mai șoptea chiar, că o mărire din cele mai de sus i-era sortită pe curând

Dumnezeule, ce ochi negri ce ochi stranii și totuși ce seninătate pe fața aceia atât de oacheșe, care putea cuprinde astfel de ochi?...

Ha, ha, ha... ochii doamnișoarei Vasilescu, ochii maimuțoiului, sgâindu-se, par'că puși pe grătar, în cercurile ochelarilor uriași. Ce prăpastie și ce rușinoasă apropiere!

Ochii aceia omorători... Dumnezeule, care-i urâtul, care-i adevăratul urât?

Stau și mă gândesc și s'a lăsat de mult seara. E un cer numai de stele, numai ochi de foc. În cântărea țuguului pe care-l face coperișul din față, Arcturus în vârful Barului pare o picătură de sânge pe-un vârf de gigantic pumnal cu prășele bătute în bumbi de aur. Se sbate, par'că s'ar scurge în jos pe vestmântul Fecioarei. Acolo, în dosul zidurilor trebuie să clipească într'una Spicul cel candid. Intre clădirile întunecate, centura Zodiacului va fi deapuri coperită pentru mine și nici odată Spicul Fecioarei nu-mi va mai arunca în ochi răsui fraged și alb! Dar prea departe de-acolo, un adevărat spic, o tulbiniță cu foi lungi și încovoiate, din care iese drept un spic propriu zis, un fir galben de grâu. O visitatoare nouă, o cometă, cu spicul de foc, din mâna Ingerului nevăzut al Bunei-Vestiri de mâine. Ce primăvară e în seara asta!

Ua pumnal cu vârf înroșit și dedesupt o cometă! O, cum aş vrea acum să mă las pradă groazei strămoșești, să presimt în fața semnelor de foc, groasnicul cataclism ce se apropie! Frica elementară și firească! Departe de urâtul înșesabil și imprecis, măcinătoare lentă, stupidă groază modernă!

Ce negru de adâncă prăpastie în ochii aceia! Ochi de întunerec, lucind mai groasnic ca ochii cerului, așa precum stele venite din alte universuri aruncă în urmă-le umbre de lumină. Care-i adevărata lumină și care adevărata umbră...

Cum trebuie să rănjească urâtul din dosul giganticei nedumeriri; par'că văd gura boerului tânăr, descleștându-se vânăta și arătând dinți galbeni în racla de arginti...

* * *

Doamnelor percepător m'a chemat în cabinetul său să fim doar între patru ochi. Cu tremurul mi-a străbătut atunci tot corpul în zigzag de fulger. M'am gândit: acum e ziua

de apoi, ziua întrebării hotărâtoare, a „ultimatum“ — ului. Și îndată fulger și cutremur s'au scurs și s'au dus.

În clipa următoare mă simt cu totul stăpân pe mine. Înima o simt ceva, ceva mai strânsă și glandele salivare par'că mi-au secăt. Incolo sunt tare, e un calm fără seamăn în mișcările mele, nici odată n'am așteptat atât de răbdător să-și termine spusa cel care-mi vorbește.

Adevărul e că tot ce are să-mi încredințeze domnul șef e frământat de mult și chiar dospit. Surpriza nu mă mai poate lovi mișelește și aluatul ei nu mai are cuvânt să mai crească. Îmi par atât de pregătit pentru cele ce au să urmeze că mă simt ca borfașul de profesie ce urcă plictisit estrada tribunalului, și pe care apărătorul din oficiu îi jenează.

Totuși domnul perceptor o începe de departe; mă ia cu niște registre. Îmi vine să-l întrerup: „Lasă, domnule șef, mai bine să sfârșim odată! Știu că altfel nu se poate, că n'aș mai putea rămâne aici; și mai știu cât e de greu să răslesc în altă parte. Iar ca să mă gândesc înapoi acolo, de unde am venit, nici vorbă nu poate fi...”

Astea toate săi le spun tare; și numai în minte-mi să păstrez pe amăgitorul: „iar mai pe urmă om vedea noi ce-om face“ ...Căci rămânea într'adevăr acest „mai târziu“ și acest „om vedea“.

Nu de mult am auzit una bună. Nu altceva decât o frântură de convorbire între doi oare-cari, la o strămoare de trotuar.

— E foc... dragul-meu... e foc de hădă...

— Hm dar e și foc de bogată... Dacă ai bani scumpul meu, poți avea ori câte pe deasupra... Eu să fiu în locul tău...”

Acest „eu să fiu în locul tău“ a avut răsunet profund în mine, a trezit multiplele ecouri, cari repetându-se dela sine, au stârnit în adâncu-mi vuet de nedescris, de par'că biata cutioară a craniului s'a prefăcut în pronaos de vastă catedrală. Căci am măsurat pe rând pe cei doi vorbitori; nu era nici o deosebire între dânsii și totuși unul nu putea așa cu una, cu două, să treacă în locul celuidintâi; iar hâzenia întrece focul celei mai infernale închipuiri...

...Nu m'am întrebat nici odată dacă domnișoara Vasilescu are vre-o zestre. Fără îndoială însă, alături de ea voi mânca mai puțin calicește și nu voi mai purta rufele cârpite. Și voi avea libertatea... Aici punctul se așeza deasupra lui i. Ea trebuia să lucreze cât pentru doi la birou: dealfel „tata unchiul“ cum îi zicea domnul Vasilescu, va avea el grijă ca întru cât privește lucrul, să ni se simplifice în proporție dreaptă cu mărirea salariului...

La acest gând universitatea îmi răsărea greoaie și masivă dinaintea ochilor, cu sălile ei sonore și prăfuite, cu fetele ei frumoase și multe, cu sgomotul discuțiilor prietenești și al entuziasmelor naționale, zilele de examen treceau solemne, începând cu îngrijorătoare dimineți și sfârșind cu seri triumfale scăldate în blondă spumă de bere.

Iar urâtul așteptat acolo între drevele de bronz ale patului conjugal, ca acel sultan nenorocos în cușca cautătorului biruitor. Aștepta pocăit, învins și — în sfârșit — înșelat căci la capătul minunatului film de închipuiri venea înfășurat în văluri de strălucire, sfârșitul tuturor încercărilor — licența și teribilul arhanghel din ziua judecăței: „vom vedea...”

Doară s'a dus vremea legămintelor până la moarte... sss... nici o vorbă mai mult..

Bietul maimuțoi, par'că-l văd cum se străduiește să nu-mi iasă din vorbă, par'că văd cum mă așteaptă în nopți plânse și nedormite... oh figura aceia jilăvită de lacrimi.. O, ho, voi ști să tiranizez, căci port în mine veninul atâtor umilinți și atâtor nenorocuri... De altfel voluptatea asta se satisface dela sine; îți trebuie numai subiectul, supusul. Eu mi l'am găsit; în lipsă de altceva, e bun și acesta... Și fie între noi, prefer să fiu tiranul unei maimuțe, decât sclavul unui înger.

Afară de asta maimuța, nu-i chiar o maimuță... Iacă, am ieșit odată cu ea pe stradă; și ne-am învățat mult pe ulițele astea întortochiate ale orașului, pentru că enormul hohot pe care mă așteptam să-l aud clocotind dealungul strânselor vâlcele dintre înaltele case, n'a răsunat de loc. Nici chiar nu s'au uitat la noi atâția trecători cât pot curge într'o jumătate de zi pe albia atâtor străzi de seamă, străbătute; nu însemnează

asta că păream o pereche destul de potrivită, vreau să spun normală, firească — vreau să spun că s'au mai văzut și alte perechi la fel?

Un miop numai și-a vârât capul în nasul nostru și ne-a cercetat mirat, în fugă; și n'a rânjit, și n'a zambit. Dimpotrivă s'a îndepărtat și mai uimit de cât a părut întru întâi...

...Revin, dintr'o singură scuturare a capului, depe poteca încălțită a gândului. În fața mea s'a înălțat pe cele două trunchiuri de mamifer marin, enorma statură a domnului șef. Ochii i-au ieșit mici din ascunzișul crețurilor și din stufulia sprâncenelor: „măi băețas, măi, n'ascuți ce vorbesc eu?“ par'că imi spun.

— Un'te gândești tinere? Răspunde ce te întreb. N'ai scris dumneata, colea?

— Ba da, domnule șef..

— Atunci? Păi asta-i grav de tot domnule. Noroc că nu s'a rătăcit vre-un con-trolor pe-aci. Și noroc că n'am apucat să liberăm chitanța.. Dumneata știi (aci vocea domnului șef se rarește și fie care cuvânt fu pronunțat distinct și apăsător) că o astfel de greșală, atrage după sine, parchet, instrucție, procuror, substitut (domnul șef întrebunța mai multe expresii pentru aceiași noțiune, desigur pentru a sublinia și mai viguros gra-vitatea greșelei)... și Doamne ferește, mai câte... Inșă îți spun: eu nu mi închipui decât că e o eroare la mijloc... (Mic logos care se termină abrupt și categoric cu un unic: Este?)

Zadarnic dau să spun altceva.

— Mă rog, este sau nu? Atât!

Trebue să-i răspund afirmativ, cu toate că știu bine că n'a fost nici o greșală. Am copiat identic. Cam repede, desigur, însă mi-aduc perfect aminte cu câtă atenție... nu, nu, n'a fost nici o greșală. A desigur... paginile dela început pe care le a umplut chiar domnul șef cu creionul, ca să-mi fie de îndrumare și pe care eu n'am făcut de cât să le acopăr cu cerneală... Da, da, acolo trebue să fie buba. Să vedem, căci, se cunoaște... Acolo, desigur... Căci flueram ușor de tot niște arii de demult, când înegream îndru-mările do nului șef. Copiam fără să compar cele două partizi între ele, căci doar eși-seră de sub condeiul domnului șef. A, ha, vedem pe hipopotam, când o afla că el a greșit...

Totuși ca să pot căpăta îngăduința să mă explic, trebue să răspund la categorica lui întrebare pe care o repetă necontenit și insistent, tot printr'un: „Este “ de astă dată desigur cu accent pe prima silabă.

— Bun! s'a terminat... s'a terminat... atât...

Aa, nu s'a terminat de loc.

— Nu s'a terminat domnule șef!

— Cui-um?

Și domnul șef se rostogolește asupra-mi cu o avalanșă de interjecții, toate inter-jecțiile din carte, de par'că-l pusesese cineva să le spună pe de rost, ca la școală. Pe urmă, când graiul i se articulă, se depărtă brusc de mine, pentru a-mi recapitula me-ritele sale mai de seamă, de când a intrat în slujbă și până în prezent. Pe măsura în-semnătății lor îi creștea indignarea în voce. Incheerea fu un clocot.

— Și-acum? Cum? Am greșit... Eu am greșit? Domnule, dar dumneata știi cât ești de periculos? Iți dai seama dumneata ce... ce... Domnule? (Domnul șef se urnește și începe iar să înainteze spre mine, de astă dată încet, enorm și grav ca o locomotivă, care tocmai se pune în mișcare).

— Dom...

— Nici-un domne. Este sau nu că ți am complectat doar trei pagini dela început...? (Dinaintea colosului care se apropie nesimțit și inexorabil, piciorul meu începe să pipăe dela sine, îndârât). Mă rog, este?... Răspunde la întrebare...

— Domnule șef, vedeți... patru pagini ați... cu creionul... nu trei... și greșala e pe-a patra... nu greșala... cum să zic... se văd și urmele creionului.

— A, ha!...

Explozia acestui „a ha“ e formidabilă. E inutil acel „ieși!“ ca și acel „pe loc!“ sau „numai decât!“ căci ea dela sine m'a și aruncat la ușă ca pe-o biată schijă.

Dar înainte de a apăsa mânerul, domnul șef mă oprește cu un „stai“ răgușit, mai mult o horcăială. Nu l-aș asculta, dar mi se pare că s'a luat după mine... Mă întorc... prin semne domnul șef îmi poruncește să mă apropiu...

— Imi spune șuerat, bătându-se cu palma ușor pe beregată, ca să-i revie glasul: — Imi pare rău de tinerețea dumată!... Și apoi cu totul fără tranziție, iarăși: — La urma urmei poate să fie și vre-o eroare...

— Da, da! se încredințează singur domnul șef, dând pentru sine, în mod aprobativ, din cap... — O eroare, cu siguranță! Altfel cum? Care-ar fi interesul... Adică interes ar fi... dar prea ar fi complicat pentru mintea dumată... Inșă... ce e de făcut?... Ce e de făcut?

Și privește rând pe rând la mine și în gol cu ochi neputincioși în fața ireparabilului ce se căscase, așa de pe neașteptate, dinaintea-mi.

— Ce e de făcut?

Foarte simplu, i-aș putea răspunde: o nimica toată de îndreptare cu cerneală roșie. Asta e un lucru tot așa de obișnuit și elementar, pe cât de elementară și de obișnuită e greșala de care domnul șef se închipue atât de speriat.

El pare însă că de-abia poate întrezări soluția de scăpare.

— Hm, să vedem, să vedem... poți să te duci... hm...

Hm, cât de copil trebuie să fi fost domnul șef la vârsta mea ca să mă creadă cum mă crede. De-ar ști el, cum îmi vine să râd de greșala aceea, pe care o păstrează încă în registru ca pe un trofeu și de nedibăcia lui de a se preface, s'ar rușina singur de atâta naivitate și singur s'ar grăbi să îndrepte. Dar el mă socotește cu tot dinadinsul sub permanentă teroare, căci neconținut îmi spune:

— Hm, nu văd interesul imediat... Ca să-ți fi închipuit... nu-mi vine, nu pot crede...

Domnul șef nu vrea să se lase de loc; umflă cu foala proporțiile bagatelei. De-ar ști el cât de inutilă e străduința asta, pentru bietul lui scop... (Căci încă mă încăpățânează să întârzii propunerea formală).

— Bietul domnu' șef!

III

Iar la nunta mea căzură toate stelele cerului. De sus apăsa lespedeza neagră a norilor peste î tunerecul umed de toamnă, de puteai crede, în mijlocul fantomatecelor clădiri, că ai rătăcit printre coloanele de rocă ale unei grote marine.

În schimb toată noaptea aceea a clocolit de automobile și a fost străpunsă de faruri, pe când copita cailor scormonea scânteii din cremenea caldarâmului. Doar că botul mașinei întorcea la colț și îndată strada era inundată de puterea reflectoarelor. O lumină ce se târa pe jos, ca o pânză așternută, se întredăia cu alta ce venia perpendicular și umplea toată circumscricția XX X de-o apă turbure jucând ca zburul. Iar peste tot, artificii plesneau în jerbe de stele căzătoare.

Am pătruns la braț cu maimuțoiul în biserica plină de sfârâitul și de mirosul de moarte al cerei, printre cele două ziduri de curioși. În penumbra jucăușe am cetit pe unele fețe râsetul abia reținut pe altele groaza nestăpânită. Căsătoria unui om cu o maimuță! Mergeam sub imperiul acestei impresii, care de fapt nu era decât realitatea goală, căci urâtul odată ce m'a împins aci, numai avea nici un interes să mai mă vrăjească. Imi desfăcea voalul de pe ochii orbii, cu cruzime. Și doar ar fi putut să-l lase acolo, pe frunte, voalul mântuitor al îndobitocirii.

Când strania ceremonie începu, inimile amuțiră de spaimă, toate râsetele înghețară în beregăți. Cântecul răsunau lugubre sub bolțile vechi; prin fumul gros vedeam toată lumea aceea ștergându-se de recea sudoare. Eram catalepticul care aude cu urechile lui galbene și vede cu ochii lui țepeni și uscați, propria-i înmormântare. Cum, asta era un popă adevărat, care nu-și smulgea patrafiul și nu svârlea cartea din mână, ca să nu mai slujească un astfel de blestem! Imi venia să-l apuc de barbă și să i-o smulg, strigându-i: „Ticălosule, destul cu gluma!“ Barba i-era o improvizație, care cu siguranță ar fi rămas în mâinile mele! Totul era o improvizație, o glumă macabră, pe care domnul șef o făcea cu mine. Cu siguranță că toate măștile astea or să se ridice, o să fie un răs general, și binefăcător, o veselie unanimă și potolitoare!

Dar ceremonia înainta greu și fumul lumânărilor devenia tot mai înecăcios. Noaptea umedă și grea de-afară, îl ținea înăuntru și fețele toate păreau spectre prin perdeaua lui deasă. Farsa ccntinuă.

Așteptam să mă întrebe: „Consimți să iei o maimuță?” Ca să-i pot râde în nas, „Consimt!”, ca pe urmă să strig îndată: „Hai, sfârșiți odată comedia asta, chiar și pentru o glumă, e prea de tot!”

Adevărat, o glumă aș putea face! Să răspund popei un „nu” sonor care lovit de catapeteasmă să plesnească în mii de ecouri. Să văd cum se roșește nasul popei, cum se deschid fălcile domnului șef, s’aud de-alături pe micul maimuțoi scoțând un gemăt de uimire, ca acei pe care-i pălește brusc boala copiilor. Să văd toată mulțimea aceasta care mă privește cu groază, agitându-se în talazuri de capete, îngrămădindu-se, dând busna peste altar și peste lumânări spre a se desfăta mai bine de privesc. Și pe urmă de tot, când vuetul s’ar preschimba în clocot infernal, să bufnesc în răs: „Ho: ho... ajunge... Consimt să iau o maimuță! Căci așa vreau eu! nu voi, nu domnule perceptor!”

Dar preotul slujește cu gândul cine știe unde, cu glasul lui de vrăjitor: par’că ar cânta cu nasul, căci buzele nici nu le mișcă și versetele răsbesc pe nări. El nu mă întreabă nimic: oare nu ține de slujbă întrebarea, ori el, în înțelegere cu domnul șef, a lăsat-o deoparte? Drace, ce atâta teamă din partea lor? Nu văd cât de docil mă supun la toate? N’ar fi decât o simplă glumă, atât și nimic mai mult, o simplă glumă nevinovată.

Nimic. M’au apucat de mâini și strâns mă învârtesc acum în jurul mesei: „Isaia dăntuește!” Mai bine ar suna în seara asta „Daniil dăntuește” căci el o ducea tihnit în peștera fiarelor.

Dansul lugubru se învârtește neconținut și de sus din amvon bomboane cad cu sgomot de pietricele pe prund și buchete de flori. Domni și domnișoare, a căror găteală zadarnic încearcă să ascundă țara străbună, braț la braț, împart cocarde. Nu știu dacă ați văzut pe păreții hanurilor ascunse în fundul văilor de munți, cadrele acelea cu bătrâneasca alegorie a nunței unui vânător. Urși, lupi, iepuri, vulpi, mistreți cu colțul cât pumnalul, veverițe cu coada cât un târn și câte alte fiare, braț la braț, îi formează cortegiul nupțial. E o biată, domoală și naivă glumă bătrânească

Inșă la nunta mea văd aidoma tabloul acela care mi-a uimit peste măsură anii de copil, de mult, nici nu învățasem să cetesc...

Brațul maimuțoiului îmi înșfacă brațul și mă trage... unde? Spre patul nupțial? Nu încă; mai e puțin până acolo, mai e ospățul. Din urmă mă împinge șuvoiul animalelor de tot soiul.

M’au scos afară în noaptea umedă ca gura de peșteră marină. M’am desmetecit alături de maimuțoi, pe pernele de piele ale unui prea elegant automobil. Gândul îmi cărmeste puțin spre frumusețea de vis, trecând cu toată greutatea mașinei stacojii peste șanțul unde se scursese din tâmpla găurită, sângele boerului cel tânăr. Și-i revăd zâmbetul lăsându-se ca un senin rece de lună pe sufletul meu...

Dar în urmă-ne s’a format alaiul antedeluvian și’n mugete, și’n urlete, și’n schelălăituri, botul mașinelor urnite, spre corabia strămoșului biblic.

* * *

Potopul ne pândea sosirea să cadă. Cum pătrunserăm înăuntru începui.

În lumina orbitoare a becurilor, în număr îndoit pentru împrejurare, râurile de umezeală își și umbriră albiile pe păreți. Afară nu urla vânt, nu gemea nici un copac, sub apăsarea cumplită a vijeliei. Nu răsbătea nici un vaer și nimic tragic nu era în potopul de afară. Era doar ploaia aceea grea și neagră, care doar mă așteptase să intru în locașul cel nou al vieții. Și-acum cădea monoton și crâncen în huriit de darabană. Nici o modulație în cântecu-i sinistru, fără avânt și fără încetare, repețirea incontinuu a aclo-rași două note seci, la fel cu cântecele de petrecere sau de războiu ale sălbaticelor primitivi. Și’n urletul acestei orchestre întristătoare până la ultima margine, înecând cu totul țipătul puținelor viori dinnăuntru, care zadarnic își mai încerca stridența, se sărbători adevărata nuntă.

Fu o beție cruntă, grotescă, șugubeață. Țopăiră cu toții, schelălăiră, mugiră. Imi trecură pe dinainte în pas de defilare, rânjindu-mi cu dinții lor albi și ascuțiți, cu caninii voinici și încovoiați. Fu un vârtej nemaivăzut; o junglă în plină petrecere; sub bolți și ghirlânzi de frunze (căci sala cea mare a percepției era numai o verdeață) în răpănitul amarnic al unei ploii ecuatoriale, toată fauna exotică și domestică, sări și chirăi, ca toate lighioanele pământului.

Spectacolul era deopotrivă de temut și de râs.

Am sfârșit deci prin a râde și eu cu toată pofta și nimic nu m'a mai întristat până la urmă. Nici măcar teama cu care mi se părea că râd uneori, (ne priveam astfel față în față eu și propria mea teamă și râdeam pe întrecute) n'a isbutit să-mi strice dispoziția.

Nici chiar în zori, când am părăsit sala de petrecere. (Pentru ca subalternii săi să chefuliască în voce, domnul șef avusese grija să potrivească nunta într-o Duminică, ajun de altă sărbătoare) Atunci, de mână cu micul maimuțoi, am urcat, mânați de același instinct satanic spre etajul de sus, treptele scării două, câte două. În mintea-mi turburată de vin, spun drept că jucau în momentele acelea grădinile templului păgân al Afroditei din Alexandria (nu știu unde mai citisem blestemăția asta) cu aleele presărate de grupuri monstruoase, împerechieri în piatră de specii îngrozitor de diferite, centauri strivind sub pântec fecioare despletite, arătări cu coarne și picior de capră răpunând nimfe cu sufletul pe buze, masculi de lebadă desfătând zeițe pe jumătate adormite.

Era dimineață deabinelea, când convivii întârziați, împinși de aburul din cap mi-au bătut violent în ușă și mi-au cerut, după bătrânescul obicei al suburbiilor „steagul roș”. Când după sgomotoase și nesfârșite parlamentări am isbutit să înțeleg obiectul doleanțelor lor și am vrut să-l transmit celei — cum se zice la percepție — „în drept”, biata mireasă căzuse pe neașteptate într'un somn așa de profund că tot enormul scandal, ce urmă apoi, nu fu în stare s'o deștepte. Domnul șef, a cărui voce (avea într'ânsa ceva gros și pițigăiat în același timp) păruse să conducă această stranie și matinală expediție, se grăbi acum să comande retragerea dat fiind că, argumentă el, astfel de obiceiuri sunt prea jignitoare pentru niște obraze așa de june și „moderne” ca al meu și al nepoatei sale. De geaba! Percepția circumscripției a XXIX-a nu mai vrea să știe de căpitan; căci odată cu personalul ea întreață trosnea din încheeturi, se cutremura de sgomotul din năuntru și duduia de ploaia de afară ce nu mai contenise, reclamând cu orice preț drapelul cel roș. I-am lăsat pe toți să urle și să geamă — eram într'adevăr nespus de jcnit — până au amuțit cu percepție cu tot. Căci vai, să fi răscolit toată odaia nupțială și mi-ar fi fost cu neputință să le satisfac măcar cu o părere, barbaria și necuviincioasa lor dorință.

* * *

A fost ca la trei luni după nuntă, când îmi veni ideea, care m înveseli într'atăta.

Căci nu mult după ce devenisem nepotul său, domnul șef mă chemă departe de ochii celolalți și cu aer de voevod ce-și răspălătește sfetnicul îmi încredința un... chitanțier.

— Uite, îmi spuse, ți-l las cinci zile. „Aurora” (strada Aurorii) este a dumitale... Nimeni n'are voie să se amestece acolo... Bagă de seamă să te ferești de funcționari și mai cu seamă de avocați... ai vre-o doi pe-acolo... Aștia trebuie lăsați moale și gură puțină cu ei... Ducă-se dracului! Ai destui negustori cinstiți acolo de-ți rup ei singuri chitanța în față și la cotor nu se uită să-i tragi și de păr. Am să-ți dau o listă de toți; pe ei i-am și vestit... am avut eu grijă din vreme. Ce te uiți așa la mine? N'avea nici o teamă... Ei zic bogdaproste că plătesc, ce plătesc... Că dacă-ar fi să le-o fac, le trântesc niște biruri... Ești copil, ești copil... Nu te teme, acuma mi-ești nepot, n'am să te bag în foc... Cu timpul o să-ți mai arăt și altele, mai grele de înțeles ..

Aci domnul șef făcu mâinile pungă, părând ca pipăe în aer ceva rotund.

— Așa lucrând, — continuă dânsul — cu multă luare aminte și fără lăcomie „...se poate face ceva frumos... (Și după o scurtă meditație) Eu drept să-ți spun n'aș da circumscripția asta, pe alta... s'a vorbit oare ceva despre ea?... ai auzit cumva?...

Și-și răspunse singur făcând semne de protestare:

— Nu-u... Niciodată... Nu s'a pomenit... Căci asta e totul: cumpătarea...

Am ascultat cu ochi mari și urechi lacome. Ciudat! Un simțământ de ușurare îmi umplea — sau mai just îmi golea sufletul de atâta încărcare. Nu știu cum, dar mi se părea că m'am lovit cu piciorul de ceva tare, m'am aplecat uimit și-am descoperit comora smeilor. Taina și puterea urâtului! Prima subterană din catacomba unui uriaș mister.

Am ieșit uluit, cu darul de hârtie sub braț. Și când am închis ușa după mine, cu toate că dădeam într-o încăpere la fel de luminoasă ca și aceia pe care o părăseam, par'că aș fi răsbit totuși din cea mai întunecată hrubă la soare, așa clipeam ochii de orbit și așa m'am clătit pe picioarele, luate par'că de-o apă.

Libertatea! mi-am șoptit în cuget. Ai văzut-o? Este ea .. Șșit... șșut...

Și par'că tot călcând pe-o podea nesigură, mișcătoare, care-mi înșela călcătura la fiecare pas, m'am învârtit beat de bucurie printre birourile văduvite de funcționari (era o Duminică, zi în care domnul șef nu pregeta să-și pună la punct hârțile dragei lui meserii).

Atunci s'a încheagat dinainte-mi o fantomă neașteptată; s'a deslușit deodată în vederea mea uimită, așa cum se încheagă imaginea în tubul înegrit al ochianului. așa cum trebuie să se încheagat din umbrele amurgului drumetilor spre Emmaus trupul mântuitorului. A fost întâi o pălpăială vagă care a prins din ce în ce mai multă consistență în sufletu-mi ce se clătea de uimire mai rău ca picioarele; ocularul însă s'a mișcat dela sine și imaginea a fost pusă la punct.

— Da. În fața mea stătea tatăl meu.

— Era tatăl meu. Oare de ce atâta uimire?

Pentru că și pe figura lui cruntă, de om care păruse născut numai să se necăjească, iată acum se lăfăia alt simțământ. Tatăl meu se mira — asta era ceva mult la dânsul — ba chiar părea tot așa de uimit ca și mine.

— Te-ai însurat?

— Da.

— Aș vrea să văd pe soția ta...

Nimic mai firesc. Vrea să vadă pe soția mea, pe soția copilului său. Ce-am de nu mă mișc. par'că am prins rădăcini în scândură, ce-am de casc ochi atât de spăimântați, de per'că aș fi acum cincisprezece ani, când răceana de-mi bubuia urechile: — „Vreau să-ți văd temele!“ Doamne, ce am de tremur?

— Vreau să văd pe soția ta, repetă tata, desarticulând silabele, ca acum cincisprezece ani.

— Păi de!... îi răspund... Să mergem! Da, să mergem...

Și nu mă mișc de loc. Scândurile lichefiate s'au încheagat iarăși și mi-au inlemnit picioarele în materia lor uscată. Ce-am de tremur?

— Să mergem, spun din nou.

— Sus? face tata semn cu degetul.

— Sus! răspund...

— Mai stă cineva acolo?

— Eu, ea și unchi-său...

— Și servitoare n'ai?

— Am învoit-o aseară până mâine dimineață...

Probabil că văzând numai cum dârdăie, tata a început să dârdăie la rândul-i. Gura i s'a întredeschis într-o parte, ca acelor ce li s'arată o spaimă neașteptată, un pericol manent...

— Acuma, în momentul acesta, cine se găsește sus?...

— Nevastă-mea...

— Nenorocitul, poartă ochelari de cei mari, bărbătești...?

— Are și alții mai mici răspund zugrumat... o... e o femeie... numai s'o vezi...

— Am văzut-o, răcnește așa de puternic tata, că-mi înghiață în gât, cum ar îngheta mercurul într'un termometru, tot șiroiul de vorbe convingătoare, cu care vreau să-l împrôșc.

Cu toate astea groaza lui e cu mult mai mare, ca și când eu aș fi scos răcnetul lui. Ochii îi cresc, cresc necontentit, iau proporțiile ochelarilor celor mari ai nevastei mele. Întâi se dă de mijloc înapoi și întinde mâinile par'că s'ar feri. Și rostește cu mare groază: „Astea-s fermece...“

Și apoi numai decăt:

— Vai de păcatele tele!...

A deschis ușa.

— Tată, abia pot să îngăimesz.

Dar el se scutură ca de-un fior și se retrage de-a'nderetelea, ținând vârtos mâna pe clanță. Cu ochii aceia holbați îmi cercetează atent picioarele, mâinile, urechile.

La urechia dreaptă tresare, ca și când ar fi răsărit deodată acolo, o ureche de măgar.

Și se retrage neconținut. Face semnul crucei și piere.

— Tată, strig cu atâta înverșunare, de-mi sbârnâie coardele vocale după fie-care cuvânt ca la u.a. contrabas lovit.. Tată, tată!

Și mă năpustesc pe uși, pe scări, în curte, afară în stradă.

Nimic. Tata pierise.

Iisus la Emmaus. Luneta și-a schimbat brusc direcția. Imaginea a dispărut.

A fost o vedenie

Rămân nespuse de nedumerit, cu capul gol în strada pustie de Duminecă dimineața. Dacă a fost într'adevăr, unde a dispărut, căci mai e mult până la colț... În colo e închis pretutindeni.

— Ce mai faci? Îmi miorlăie un glas mios din spate.

Mă întorc ca înțepat de colții unui șarpe: Coana Froso proprietăreasa! Toți strigoii și-au dat întâlnire azi dimineață, în preajmă-mi.

— Cu um o du-uci... așa...?

(Lungeam vocalele după obiceiul ei când vrea să-și îndulcească vorba) „Așa“ însemna „în noua situație: însurat“.

— Cum s'o duc? ca toată lumea...

— Să vă dea Dumnezeu noroc..., e, nu m'ați... invitat la nuntă.. da, să vă dea Dumnezeu noroc...

— Da dumneata cu-um o duci? îmi schimonosii și eu vocea, ca s'o imit, privind-o pe sub gene satisfăcut dinainte pentru regretul, pe care-l și vedeam mijind pe figura cu caturi... și ce cauți la ora asta pe stradă... Parcă nu te știam așa de bisericosă...

— Ce biserică, maică? Că mă jupoaie de vie... dacă n'o fi cafeaua gata și smântâna de-un deget... Că d'ia zisei: n'o să-i placă, e laptele cam apâtos și parcă-l văd că strâmbă din nas. Și luai drumul, femeie în fire, ce mă găsec, până la piață să-i aduc lapte proaspăt și gros...

— Da cine-i ăla, coană Froso?

— Georgică, maică, de s'a mutat, după ce-ai plecat dumneata... student și funcționar... el e la *Compe'ative* maică... E tânăr și drăguț tot ca dumneata. Adică de, ce să zic? de drăguț, n'o fi el *tocma*, tocma, ca tu.. ca dumneata.. dar e mai vioi maică și are și-o mustăcioară, de să l mănânci..

— Da leașa cât o are coană Froso. Nu cumva o are ceva, ceva mai mărișoară ca a mea?

— Da știe-l norocu' cât i-o fi? Că doar arvuna pe luna dintâi am putut să i-o apuc.. De geaba m'am mutat iar în pătuțul meu, de geaba i am făcut larmă la fe-reastră.. de geaba mai m'am făcut și de răs, la *striini*, de geaba... Că n'a știut multe și-odată și-a făcut bagajul.. om hotărât, maică și năprasnic... numai că l'a luat în mână și s'a și pornit spre poartă... De, spune și dumneata... mă îndura inima să las să-mi scape așa voinic?

* * *

Când a dispărut și această din urmă întruchipare a urâtului (așa cum în poveste, dracul iese ca să piară la fiecare răspântie tot sub altă piele, dinaintea voinicului pornit să-și caute idealul) hotărârea mea era luată, domnule procuror.

Da. Tatăl meu avea dreptate! Fusesem fermecat. Ori poate, la mesele acelea copioase pregătite de micul maimuțoi, mi se daduse să beau cine știe ce buruiană otrăvitoare de simțuri!

Altfel cum aș fi putut să-mi leg viața de acest schelet, care se ridica atât de sinistru din patul meu, al nostru, din patul nunței și al căsniciei? Căci nu e decât un schelet negricios, ceia ce-mi rânjește într-una din maldărul de perini, un schelet ca acele găsite prin cimitirele dărăpănate; pe oasele încă bine legate, resturi de sgârçiri sau mumificat, acoperindu-le de acel strat vânat-picuriu și uscat de moaște, care nopți întregi îți tulbură visele în copilărie.

Da, fusesem vrăjit! Cu descântecele ei zgriptoara (sau mai de grabă zgriptorul cel mare urătu, de a cărui existență reală dincolo de hotarul celor văzute, mi-era cu neputință să mai mă îndoiesc de-acum) mă înălțase zdravăn.

-- Bun! mi-am zis, când cele două brațe de mumie se întinseră și de astă-dată rășchirate spre mine. Bun! căci în ungherul minții mele, dăinuia, nepătruns mister, ca lespedeza aproape deslipită de cuiul harnic al pușcărișului, confidența domnului șef; simțeam dincolo de covârșitoarea ei greutate, aerul nocturn și curat al libertății.

Bun. Și din ziua următoare, am luat în primire strada Aurorei. Am luat-o în primire, ca în deplină cunoștință de cauză și cu sârguincioasă răbdare să adun datele și notele, cu care complectez aceste însemnări. (În voluminosul lor dosar, veți găsi în copii extrem de fidele, care vă vor trimite direct la registrul sau chitanțierul respectiv sau la fiptul acolo explicit arătat, toată ingeniositatea unui mare bărbat de finanțe, pe lângă care truda marilor vistieri trâmbițați de istorie, de a-și scoate statul din impas, e biată neputință sau adevărată șarlatanie; în afară de mecanismul perceperei impozitului pe strada Aurorei, veți găsi cele mai fine matrapaslăcuri, cele mai subtile mijloace și cele mai nobile străduințe ca destul de răstrânsa noastră circumscripție să dea pe lângă frumoase excedente în plină creștere, spre belșugul țarei, să dea zic și o modestă dar tot așa de frumoasă cotă — parte zelosului încasator, spre folosul și mulțumirea și-al unuia și-al celuiilalt).

O, departe de dumneavoastră gândul, domnule procuror, că adunând aceste modeste documente, și predându-vi-le, am năzuit cumva să-mi ușurez partea mea din vină sau să cer să mi se înlăture povara ei de pe umăr.

Na, căci vina mea există; ea constă în diabolica voluptate ce-am simțit pe când îndeplineam până la extremul punct practicele domnului șef, de a le gusta întreaga lor savoare, de a mă închipui însuși domnul șef, de a râde ca el, de a da ca el ochii peste cap, când tocmeam cu contribuabilul prețul favoarei ce-mi cerea să-i acord.

Și vă pot asigura că totdeauna am isbutit de minune.

Era însă și este o altă ispită care m'a încercat și mă încearcă grozav de crâncen, că nu-i pot rezista ori ce-ar fi să se întâmple. E ideea cea veselă, ideea care mi-a venit pe neașteptate, impunătoare și iresistibilă, odată cu chitanțierul ce mi-a încredințat domnul șef — socru-meu unchiul, cum mi se lămurise că-i de cuviință să-i spun. O nimica toată, veți zice, o copilărie, o stupiditate! Convin. Totuși o să conveniți și dumneavoastră, că trebuie să fie o privescitate inedită, biruitoare, covârșitoare, cum ar fi bună-oară un peisagiu dintr'o planetă îndepărtată, celui dintâi ochi înarmat cu telescopul distrugător de ori-ce distanță. Dar ascultați, ascultați să vedeți cât de caraghioasă este ideea asta, care mă determină să mă dau legat în mâinile dumneavoastră...

...Dacă ați urmărit cu cât de puțină luare aminte aceste însemnări modeste, ați văzut cu ce metodă și cu câtă îndârjire și cu câtă necruțare am fost urmărit, învins, dominat de acea iasmă negricioasă și imaterială, cu puțință însă de a se materializa în cele mai diverse chipuri de animale, dacă pot spune astfel, umanizate, pe care am denumit-o: urât. Ei bine, am răbdat destul! E rândul meu acum să văd pe iubitul meu binefăcător, pe negriciosul de domnul șef și pe negricioasa mea soție, pomenindu-se amândoi cu dumneavoastră, domnule procuror, pe ușă.

Intrevedeți acum, cred, farmecul acestei împrejurări.

Orice pe lumea asta nu plătește o astfel de privescitate: să vezi pe domnul șef, pe iubitul domn șef Vasilescu, cum i se oprește răsul de toate zilele ca un os în gât și cum cele două mărgele negre de sub sorâncenele stufoase se cascadează odată, prefăcând doi ochi mici de șoarec în ochi de elefant; iar pe strania lui figură ce n'am isbutit a plasa în întreg regnul animal, să vezi cum una după alta se sapă cutele stufoarei celei mai sublime: „Cum frate, dar el nu și-a dat seama că se nenorocește la fel?”.

Căci domnul șef, ca tot ce e urât, e incapabil să prețuiască un gest de Samson.

(Sfârșit)

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

OMUL CARE A TRECUT...

(IMPRESII)

„MI amintește astăzi, măicuță, de semnul cel roșu pe care-l purtai pe cărare și de *Sari-ul* ce te înveșmântă”...

Era un fragment din „Căminul și Lumea” ce nu-mi dădea pace și mi revenea în minte ca un verset. Cunosc de mult povestea leit-motivelor acestea stăruitoare — jumătate muzică, jumătate imagini — care furișate printre clipele cele mai banale ale zilei, statornicesc o lume în noi.

Acum murise cântecul și doar imagina unui text englez, clar și totuși frământat de y și de w, stăruia, pălind ușor. Realitatea omora rezidiul livresc.

Il revedeam. În fața mea, deasupra unui în-sângerat buchet de garoafe semnul cel roșu, călătorea. Ghemuită într'un colț de sofa, purtătoarea lui, aromea cu fruntea în florile ce le primise. Un soare luminos de toamnă își juca raza și umbra în voia schimbărilor de drum, pe care trepura îl căuta dealungul Bărăganului. Liniștea unei odăi tihnite dormia în micul salon călător, unită cu mișcările unui leagăn.

Pe masă, lucrurile se odihneau și ele, strânse din toate părțile lumii: fructe rumene și crizanteme mari și reci la pipăit; țigarete galbene cu un miros pătrunzător; o carte sfântă a Ungariei, frumos împodobită și tipărită în engleză, lectură de drum, dăruită de curând de o deputație solemnă; câteva brățeri de aur bizar cizelate și cărți, cărți multe, toate cărțile lui Rabindranath Tagore în limbi armonioase sau aspre, așteptând mâna stăpânului lor spiritual, ale cărui cânturi le purtau, fără să-i fi simțit vreodată stăpânirea.

Bătrânul își pierdea privirea în zare și cu ea, gândul. Stăruința cercetătoare a ochilor mei,

stăruința aceea care pune un fel de materialitate greoaie în jurul clipelor de visare, îți atrage atenția și te neliniștește, nu 'l supăra. Ochii mari deschiși, nu vedeau nimic în afară.

Rabindranath Tagore, are în ochii lui frumoși și magici, atunci mi-am dat seama, în aceeași clipă, expresiuni cu totul diferite. Din profil, arăta în totdeauna o severitate, o severitate bună și îngăduitoare. Când îți vorbește însă, îi vezi în privire o blândețe și par'că o imensă și permanentă bucurie, de un lucru misterios, care îți scapă. Numai când gândul pe care vrea să-l exprime îi cere o mai mare concentrare, sau când versul, care la el e în totdeauna cântec, îl înfioară, capătă o fixitate de extaz, îndurerată.

Bărăganul de toamnă își întinde pustiul de țărână, ca o mare de tuciu. Tagore deodată mi se adresează, cu vocea lui subțire, surdinață, privind cu grije la somnul celor care dorm în jurul nostru:

— Cum seamănă cu o parte din ținutul țării mele!

Un sat moșoroit și trist trece fantomatic prin geam. Bătrânul se miră ca de o întâlnire neașteptată. Apoi urmează un schimb de priviri cu fiul său. Acesta din urmă — sociolog și agnominom — îmi transmite gândul cu aceeași voce tărgănată și melopeică:

— Cine e mai mare la d-voastră într'un sat? Ii explic. Neliniștit, căuta așteptând în înșiruirea mea de figuri administrative, pe jandarm. Il numesc, în sfârșit și pe acest reprezentant al puterii. Același schimb de priviri enigmatice, dar de data aceasta dela fiu la tată. Nedumeririi mele, cel mai tânăr, se grăbește să-i pună capăt:

— La noi, în India, jandarmul englez e cel

mai mare personaj dintr'un sat. Intr'atât e de sădit în sufletul țărânului indian respectul și chiar admirația pentru acest reprezentant al Metropolei, încât mai totdeauna în fața judecării, după ce i s'a făcut dreptate, și i se face întotdeauna când o are, țărânul mulțumitor, își arată satisfacția și gratitudinea sa judecătorului englez, urându-i să ajungă să-l vadă jandarm în satul lui.

Tagore zâmbește și aprobă dând din cap.

S'a întunecat. De-acum toată lumea ia parte la discuție. Dar e în purtarea tuturor a lor săi față de Tagore, o rezervă și o deferență care pune o atmosferă și mai impresionantă în jurul hieratismului bătrânului poet dela Santiniketan. Din balta Feteștilor, greoaie și plină, abia se desprinde de zare o lună uriașă și roșcată, improșcând apele cu polei. În micul salon călător apariția aceasta este salutată cu bucurie de toți. Încă puțin și dincolo de Dunăre, Cerna Voda apare înțepată de luminițe.

— Mama și copii! (Luna și luminile) și nepoțica lui Tagore sare bătând din palme, de bucurie, fără ca să pot lămuri precis dacă veselia aceasta i-o dă priveliștea reală, sau răsfângerea ei în imagină.

Dintre toți, cel mai atent și sensibil la imaginea fetiței a fost bunicul său care o chiamă la el și o recompensează cu mângâeri, ca pentru o temă răușită dealungul unei discipline impuse copilului.

„La țărnul mării lumilor fără sfârșit, se-adună copiii!... Așa a legat cândva Tagore aceste două lumi. Și astăzi, întocmai cum fratele său Iyotirindra supraveghea și sădea odinioară ritmul în dezvoltarea muzicală a lui Rabindranath, bătrânul Tagore supraveghează îndeaproape, ca pe un dar deosebit și distinctiv, funcțiunea aceasta de a imagina a nepoatei sale.

Trenul s'a oprit. Rabindranath își semnează volumele, pe care le întâlnește pentru prima și ultima oară în viața sa, ca pe niște străini.

Perspectiva aceasta a opereii sale, care îl asaltează strângându-se pentru o clipă în jurul său în atâtea tipare de sonorități, îl pune pe gânduri.

Și fără voie, pe șoptite, poate și pentru a ne satisface o întrebare pe care ne-o bănuia dar nu

îndrăsnem să i-o punem, se lasă furat de o amintire:

— Sunt aproape cincisprezece ani!... Fusesem greu bolnav... Medicii mi-au interzis orice muncă, orice încordare sufletească. Dar cum mă deprinsesem de multă vreme să nu las nici o clipă neîntrebuințată, mi-era greu, în afară de orele mele de meditație, cărora le acord ceace li se cuvine ori unde m'ași afla, să stau inactiv. Și atunci am întreprins traducerea poemelor mele bengaleze, în limba engleză.

Nu mult după aceea, întreprindeam o călătorie de convalescență prin Europa. Intr'o doară am aruncat în fundul cutărului și manuscrisul traducerii. Sosit în Anglia nu m'am preocupat de el, decât mult mai târziu când l-am citit pentru prima oară bunului meu prieten, marele poet Yeats. Lui Yeats i-au plăcut dar părea neîncrezător în judecata lui. Pentru una din serile următoare el a strâns pe criticii cei mai de seamă ai Angliei, și le-a citit volumul. Rezultatul lecturii nu a fost dintre cele mai entuziaste. Dar fiecare a luat un cemplar acasă. Peste câteva zile, fiecare mă descoperise, diti-rambic. În urmă a venit succesul cel mare...

Povestea, urmând cu mâna pe pagini, horbota minunată a semănăturii sale bengaleze. Apoi, deodată totul s'a sfârșit. Ar fi fost brusc dacă n'ar fi avut o firească eleganță și o moliciune specială, gestul cu care întreaga sa ființă s'a strâns deodată, fugind în adâncuri. Până să-l cunoști bine, îl urmărești pas cu pas pe Tagore, în asemenea momente, cu două registre în care să-l încadrezi: timiditate sau bizarerie. Nu e nici una nici cealaltă. E un ritm organic al vieții sale sufletești.

Clipele intense de viață strict personală, răsarite la voia subconștientului său, el nu înțelege să le reglementeze după modă și disciplină europenească. El le trăește, secerându-le rodul. E viața sufletească, productivă în fiecare clipă.

Și iarăș s'a făcut o legănată tăcere, populată de astă dată de umbrele reci ale serii. În depărtare strălucea ochiul farului iar sub el, întinsul mării, de care ne apropiam, drum deschis, fără pulbere nici stavilă pentru calea de reînțorcere în țară, a bătrânului cântăreț dela Santiniketan.

ION MARIN SADCVEANU

CLAUDE MONET

A murit în vârstă de 86 ani un bătrân al cărui nume a ilustrat ceva de mult lăsat în urmă de evoluția picturii europene. Timpul și-a schimbat repede chipul ca un tânăr pasionat de vârtejele unui bal mascat, iar Claude Monet, devenit o figură istorică pe care cei mai mulți nici n'o mai credeau în viață, și-ar fi putut privi opera și înrăuirile cu o obiectivitate amară și cu un scepticism ce ar fi fost în stare să-l ducă până la o adevărată răscoală interioară față de sine. Dar Monet s'a mulțumit cu o resemnare rapsodică și anti-eroică, s'a mulțumit să picteze și mai departe arbori subțiri și destrămați ce tremură într'un aer și mai destrămat, stânci ce vor să fie numa îmbinare de

culoare, melodie de culoare și niciodcum mai mult. A fost ultimul din pleada cea mare și glorioasă a pictorilor impresionisti francezi, a fost cel mai impresionist dintre toți, în totdeauna îndepărtat de temperamentul suveran al unui Monet sau Renoir iar, în ce privește calitatea operii, mai de scama unui Pissarro și și Sisley, cu toate că aceștia au avut un rival mai egal, fericiți fiind de desecheilibrările lui Monet dar și excluși din acel domeniu psihic de propețime intensă în care au fost create lucrări atât de prețioase ca „Biserica St. Germain l'Auxerrois din Paris” și atâtea peisagii din regiunea Seinei. Se știe altminteri că întregul curent impresionist și-a primit numele după un tablou al lui Claude Monet: „Impression”, ex-

pus la Paris în anul 1879 și că artiști, mult superiori lui, au văzut în el un îndrumător și un conducător. Teoriile lui analitice despre culori și despre disolvarea elementelor formale în întregul de culoare au făcut epocă, până ce orice părțică masivă era disolvată în fluidul pictural al operelor impresioniste. Căci îndată ce apărură programul impresionist, arta liberă trebuie să fie întrucâtva stingherită, încătușată de formule. Astfel cei mari și liberi, Monet, Renoir și Degas, s'au dezvoltat în mare măsură dincolo de granițele curentului, pe când Monet, teoreticianul consecvent, s'a cufundat în nimicnicia unor simple experimente de analiză coloristică.

Pictura lui Claude Monet a trecut prin foarte multe faze, înainte de a ajunge la o expresie mai definitivă și proprie. Înrâmuririle hotăreau mai întotdeauna soarta și categoria, intențiuinea și acordul final al artei lui, până ce formula atotputernică a fost găsită și exploatată într'un mod excesiv și tot mai puțin rodnic.

Courbet și *Coroi*, apoi *Edouard Manet* și *Pissarro*, iar și mai târziu *Joukind* și *Turner* nu-i sunt numai pilde, ci puternici animatori ai picturii lui. După aceste nume se socotesc și etapele impresionismului său. Sub influența lui Monet a lucrat acea „*Camille*” din *Bremer Kunstahalle*” și din Muzeul Simu, sub influența lui *Jonkind* „*Bărcile din Honfleur*” pe care le adăpostește același muzeu al Capitalei noastre. Ca și *Manet*, *Claude Monet* a pictat un „*déjeuner sur l'herbe*”. Dar figurile puternice ale marelui exemplu s'au prefăcut la Monet în câteva păpușele îmbrăcate în semptoasele îmbrăcăminte ale timpului. Comparația între cele două lucrări e dureroasă și nu mai puțin dureroasă rămâne constatarea că tocmai inconsistentul englez *Turner* i-a devenit apoi zeul suprem după care și croia lucrările. Ciclul „*Londres*” expus în anul 1921, e mai mult decât o reverență față de fiul

Britaniei, iar ciclul „*Venice*” e ultimul care încheie șirul lung al acelor serii de pânze, începute cu redarea catedralei din Ronon în 16 tablouri, dintre care fiecare era lucrat la o altă oră a câtorva zile de vară. Virtuozitatea lui *Monet* era, firește, destul de mare, iar un om inițiat în aspectul atmosferei din Franța ar putea ghici și astăzi, dacă o pânză dintr'acestea a fost pictată la prânz sau la ora trei după amiază. Culorile extrem de subtile au devenit adevărate bijuterii, iar pictorul un foarte respectabil decorator al arhitecturii catedralei. Dar nici cu aceste experimente, fama lui *Monet* n'ar fi fost prea îndreptățită. Calitățile și meritele deosebite ale lui *Monet* erau într'adevăr altele și s'au manifestat într'un singur deceniu al lungii lui vieți.

Rousseau și *Daubigny* au pictat peisagii franceze dar n'au văzut pădurea, pentrucă se apropiaseră prea mult de tulpinele grele ale copacilor seculari și n'au văzut nici acele islazuri și lunci ce se întind dealungul Seinei. De abia *Monet* a descoperit acest peisagiu pentru arta franceză și a făcut-o în cea mai proaspătă și cea mai puțin teoretică epocă a picturii lui, când înarmat numai cu îndrăgostirea lui fenomenală pentru scîlpirile și melodiile suave de culori, a trecut prin *Aregenteuil* și *Rusil*, *Saardam* și *Vetheuil*. Destul de independentă, intuiția și entuziasmul lui deslănțuit s'au strâns în câteva opere ce ilustrează, împreună cu altele, întreaga evoluție a artei franceze dintr'a doua jumătate a secolului trecut. Aceasta i-a fost fapta în istoria picturii.

În haosul turbure și în nesiguranța zilelor noastre, plecarea lui *Claude Monet* din lumea celor vii e o aducere aminte de o suveranitate dispărută, de o libertate largă, niciodată împițită. Pictura franceză își are astăzi principii și conții ei; pe timpul lui *Monet* mai trăiau regi.

OSCAR WALTER CIȘEK

SF. CLARA DIN ASSISI

SE pânguresc greerii la soarele domol al Umbriei. Se culcă pături-pături, în bătaia vântului, spicele de fân copt. Se desfac în dogoare trunchiurile de măsline, cu măduva lor negricioasă, din care răsar tremurătoare crengile plâpânde: roată de argint verde.

Zoresc fără spor carele roșii, pe coasta cioturoasă de piatră spartă; se cumpănesc desagii vârgați ai măgărușului pe cărările serpuite de pe muntele Subasio.

Chiparoși stufoși proptesc malul lutos de sub temelia mănăstirii și umplu — în perspectivă — golurile podului de bolți suprapuse, cu coama lor cernită: perdele lăsate între chenarele de piatră trandafirie ale ferestrelor boltite, — mai mari, mai mici, înalte cât chiparosul, — de sub temelia bisericii Sfântului Francisc.

Linia neted-arcuită a colinei, înfrântă pe coamă de ruina tăioasă a fortăreței papale, se profilează conturată precis de-o dără albastră, suflată cu pulbere de aur: slava unei dimineți franciscane.

Sub coastă, aleargă în linii frânte suveica de piatră a ulițelor medievale. În crăpătura roasă de ploj a „ușii morților”, se strecoară o șopărlă speriată de un copil oacheș, care se joacă singur, fără țipete, bătând cu nuiana tăetura acoperișului din față pe drumul albit de soarele pieziș.

Curtea păstic din fața Băsiiceii, cu gangul golit de pelerini risniți la cele patru vânturi, ciripește de vrăbii cuibărite în clopotnița colțuroasă și în florile de piatră roșcată ale fațadei. Lumina caldă de-afară se topește în negura înfrigurată a Băsiiceii-de-jos.

Cele trei tăeturi adânci, din piatra zidului, în fund — la altar — spintecă întunericul criptei cu licărirea violetă a vitrourilor de sticlă afumată.

Se ghicesc prin unghere zidurile înflorite, fără rost, cu migala afrescurilor trecentești, din care se desprind figurile desăvârșite de Giotto, dăruite cu viață din viața Sfântului Francisc.

Câțiva „frați” grași, încălțați cu saiul negru, cântă versete latinești în stranele nevăzute din fundul „corului”. Graba lor dezvoltă monotonia psalmodiei guturale.

În față, un alt „frate” tâlmăcește alegoria celor patru „vele” din bolta încrucișată de-asupra altarului, pe treptele căruii își odihnesc vulgaritatea laică cei câțiva drumeți străini, cu gulere ridicate, ochi miopi, urechi afone.

La stânga, jos, îmi înflorește în ochii înduioșați, afrescul lui Simone Martini: alături de alte câteva chipuri de sfinți și sfinte, pe care strălucirea „Luminoasei” le osândește la anonim, re-găsesc figura sfintei Clara din Assisi.

...Clara nomine, vita clarior, clarissima moribus — Slava din jurul capului — înflorită naiv în tenciuala zidului, cu aurul învinețit, ca în toate icoanele maeștrilor din apropiata Sienă, ca în icoanele fericitului Frate Angelico și ale tuturor iconarilor înrâuriți de meșteșugul zugravilor bizantini — împrejmuește zâmbetul cel neînțeles al Giocondei din Assisi, pângărită de ciopliturile unei muchi de ciocan nepus.

Cutele năframei lucrată în fir, rotunjesc fruntea goliță de revărsarea bogată a spicelor de păr, în timp ce umbra străvezie a pânzei în jurul capului, dă și mai plăpândă gingășie obrazilor prelungiți de linia îndoită a gâtului: potir de floare, legănat pe un lujer prea subțire. Draparea din față a năframei, peste rotunjirea umerilor nesimetrice, cu sinuozitatea cutelor sale, dublează linia rotundă a aureolei, închizând astfel într'un cerc bine îmbinat chipul Sfintei și făcând din zâmbetul gurei întredeschise centrul ideal al acestui magic cerc.

Ochii migdalați de orientală; arcuitura de compas a sprâncencilor învoalte, de-asupra nasului prelung și supțiat; zbaterea întârziată a pleoapelor împăninate de genele rășfrânte; gura mică, peste care flutură, abia ghicită, o chemare în șoaptă, un nume, un zâmbet ori un oftat, rând pe rând și toate de-odată; mâna furisată pe sub mantie cu o frunză de trandafir uitată între degetele încremenite în extaz; dar mai ales privirea ochilor Sfintei — stele negre ce se ridică pe zarea lăcioasă a unei ape fără fund — misterul în care pluteste această privire, face să-mi înflorească și acum în ochii înduioșați chipul Clarei din Assisi, din afrescul zugrăvit în cripta Bazilicei-de-jos, zice-se, de către Simone Martini.

* * *

Aceasta Clara (Chiara: luminoasa), întemeietoarea Ordinului de călugărițe franciscane, chemate „clarise” după numele său, a fost cea dintâi și cea mai supusă dintre prozelitele tânărului predicator Francisc, la începutul învățături sale din Assisi.

Se născuse și ea tot în același târgușor în anul 1194, din cea mai răsărită aristocrație din partea locului, păstrându-se până azi tradiția „palatului” familiei Scifi la Assisi, așa cum se păstrează aceea a „palatului” părinților lui Francisc ori ai lui Iacopone din târgușorul Todi.

Ca în toate biografiile legendare ale timpului, și în aceea a Clarei se găsesc, alături de fapte controlabile istoricește, elemente hagiografice, introduse de biografi pentru a întregi cadrul și

a da în același timp vieței sale cea atmosferă de miraculos care s'o încetățenească în conștiința poporului ca o figură de sfântă.

Iată, de-o pildă: mama Clarei, femeie cucernică, umblase în pelcrinași până la Ierusalim; copilă de șapte-opt ani, Clara citea „Viața Sfinților” (obicei generalizat de altfel în Evul Mediu), purta sub haine un cilicium de păr aspru și rosta multe rugăciuni în fiecare zi; la cincisprezece ani se împotrivi deci voinții părinților de a se logodi, cu toată stăruința lor înverșunată.

Conversiunea recentă a bogătașului Bernardone, predicile lui în catedrală, cu dezlegare de la Papa însuși, dar mai ales exaltarea mistică în care trăia populația Umbriei în acel răstimp, înrâuriră atât de profund asupra tinerei Clara încât se hotărî să părăsească cele lumești, logodindu-se cu Isus, cerând sfat și ajutor dela Francisc; iar el, care cunoștea desigur pe Clara și nu era străin de frământările sale sufletești, hotărî să „fure lumii păcătoase o pradă atât de nobilă, ca să îmbogățească cu ea pe dumnezeescul său învățător”, după cum spune legenda. Criza spirituală și exaltarea mistică, sub neîndoioasa înrîurire a predicilor tânărului Francisc prin bisericile din Assisi, atinseră paroxisumul în 1212, când Clara Scifi, hotărî să ia calea mănăstirii.

...Martie 1212. Primăvară. Dumineca Floriilor. Popor îmbrăcat de sărbătoare, urcând spre piața Domului, cel cu lei de piatră susținând colonadele răsucite ale portalului gotic, cu fațada-i geometrică de piatră ruginită, cu clopotnița lui romanică. Smerita mamă a Clarei, nobila Ortolana Scifi, îndreptându-se într'acolo, cu cele patru fete ale sale (alături de Clara — Agnese, Penenda și Beatrice), — dintre care cea dintâi luminos de frumoasă în strălucirea celor optisprezece ani și a celor mai bogate haine de sărbătoare, — Ortolana Scifi nu știa că aceea era ziua în care gânditoarea Clara își lua rămas bun dela lume, dela casa părintească, dela cele mai duioase amintiri ale melancolicei sale copilării.

În noaptea următoare, cu spaima în suflet, dar hotărîită și neînduplecată, fugind de-acasă pe-o „ușă de mort”, coborî printre livezele de măslini și printre vii, până în vale la Porziuncula, colibă de piatră, schimbată de Francisc și de cei dintâi urmași ai săi în bisericuță și sihăstrie.

Iată-i pe cei câțiva „frați” eșindu-i în cale cu torțele aprinse; iată flacăra nesgură a unei candelă sfărâind sub bolta de piatră dela umilul altar neîmpodobit; iată o pe Chiara Scifi, bogată și nobilă, despoindu-se de mantaua-i de preț, spre a se lăsa îmbrăcată în saiul de dimie, încinsă cu un curmei înnodat, tunsă fără milă, îmbrobodită cu un zăbranic negru, încălțată cu opinci de lemn, pe piciorul gol. Și-apoi, ascunsă de Francisc la Bastia, într'un schit de maici.

Descoperită fuga de rude și părinți, descoperit ascunzishul convertitei, nici armele, nici furi, nici alintările mamei nu înduplecară îndărjirea de neofit a tinerei „franciscane”, pe care ocrotitorul său o ascunse apoi într'un alt schit din preajmă, mai bine apărât.

Șaisprezece zile dela fuga Clarei, venea să stea cu ea în mănăstire cea de-a doua copilă a Ortolanei Scifi, Agnese, logodită și ea — ziua nunței se hotărîse — coprinsă de aceeași exal-

care mistică, suferind înfruntarea acelei crize spirituale care va degenera în excesele Flagelanților lui Ranieri Fasani tocmai în această vreme.

Impotrivirea părinților, rugăciunile, ademenirile și lovirea cruntă a Agnesei, spre a o întoarce de pe calea convertirii, nu folosiră prea mult, de oarece și cea de a treia soră a lor, Beatrice, urmă ceva mai târziu pilda Clarei și a Agnesei.

Clara întemeie cinul femeilor franciscane, de îndată ce Francisc dobândește dela călugării Camaldolezi de pe coasta muntelui Subasio un schit al lor, închinat Sfântului Damian, în fineță până în zilele noastre, așa cum l-a părăsit Clara acum șapte veacuri. Clara a stat aici toată viața, patruzeci și unu de ani, cu cele dintâi „clarise”, ducând viața de perfectă franciscană: „disciplină” trupească, penitență, rugăciuni, muncă, evlavie, sărăcie, devotament și umilință față de celelalte „surori”, voce bună și admirație pentru marea personalitate a lui Francisc.

În vreme ce bogați și săraci, bărbații părăseau cele lumești spre a-și închina viața faptei Sfântului Francisc, în vreme ce acesta întemeiasse „familia” dela Porziuncula, Clara făcea același lucru la San Damiano, punând temelii cinului de călugărițe franciscane, prin râvna sa dar și prin dorința ce simțeau multe alte femei bogate de-ași vinde averile spre a le dărui la săraci ori a zidi cu ele schituri în care să trăiască o viață înclinată pe de-a-ntregul evlaviei întru Dumnezeu.

Tocmai din pricina succesului dobândit de Francisc și alături de Clara, trebuie să ne explicăm graba Papilor de a recunoaște oficial înjgheburile lor călugărească și „regula” care stătea la baza noului „ordin”.

Ajunsa stareță a mănăstirii (1215), Clara nu simțea mai puțin voluptatea de a se umili în fața celorlalte „surori”, oprind pe seama ei treburele cele mai înjositoare ale vieții în comun. „Sărăcia” cea mai desăvârșită — în înțelesul trupesc și sufletesc — era năzuința ei de toată ziua și legătura cea mai puternică cu Sfântul Francisc.

Bolnavă, îngrijea de bolnavi; ostenită de drumuri lungi (cerșea din poartă în poartă pentru săraci), împletea odăjdii pentru bisericuțele de țară din partea locului; isprăvită slujba în comun, rămânea nopți întregi cufundată în extazul mistic al Crucii, pe care o contemplanse Francisc însuși, în preajma convertirii; istovită de nemăncare și nesomn, se odihnea pe un maldăr de găteje uscate, cu un lemn la căpătâi, într-un ungher al chiliei; postind, mânca de trei ori pe săptămână pâine cu apă; trupul și-l chinuia cu o piele aspră de porc, netăbăcită.

Exces de ascetism primitiv, sălbatec, tebdian, cu care însă Francisc nu se învoia totdeauna, fiind de rău pe Clara și dovedindu-se prin aceasta un spirit nou, nu departe de cei dintâi premergători ai Renașterii, care înțelegeau să redea și trupului și minții deplinătatea tuturor facultăților.

Cele câteva episoade (de altfel „istorice”) din viața Clarei la San Damiano, dar mai ales asedierea schitului de către mercenarii musulmani ai Împăratului Frederic al II-lea și curajul dovedit cu acest prilej de Clara; eroismul, energia,

curajul ei nestrămutat și voința-i neabătută; avântul cu care s'a dovedit gata să înfrunte, bolnavă și bătrână, urgia Arabilor care ucideau în Maroc pe cei dintâi predicatori franciscani; semnele arătate de Clara într'un conflict cu Papa însuși (în care trebuie căutăta obârșia secularilor lupte dintre franciscanii Spiritualiști și cei Conventuali), toate aceste aspecte bine precizate ale personalității sale ne duc spre fundamentul de spirit practic care stă la baza misticismului italian și care, înlăturând posibilitatea unui misticism pur, abstract și buddistic, se întruchiează în figuri ca aceea a Sfântului Francisc, a lui Iacopone da Todi, a Sfintei Caterina din Siena ori a lui Girolamo Savonarola.

Adânc îndurerată de moartea lui Francisc (1226), Clara își mai duse totuși zilele până în 1253 (Dante se va naște la Florența peste doisprezece ani), când își dădu și obștescul sfârșit în umilul ei San Damiano cercetată de Papa Grigore al IX-lea (stabilit cu scaunul în Perugia, capitala Umbriei); îngrijită de Agnese, venită în grabă dela schitul de lângă Florența unde ajunsese la rândul ei stareță; plânsă de îndureratele-i „surioare”; plânsă și de cei trei prieteni devotați ai Sfântului Francisco, Leone, Angelo și Ginepro.

Legenda spune că în clipa morții Clara avu o vedenie luminoasă: pe ușa chiliei intră un alaiu de fecioare îmbrăcate în alb, cu coroane de aur pe cap, din mijlocul cărora se desprindea o altă Fecioară îmbrăcată în alb, cu coroană de nestimate; și Fecioara aceasta se apropia de patul Clarei și-i întindea pe față o năframă albă, cu flori de fir de aur și Clara își dădea sufletul cu fața luminată de un zâmbet nesigur, cu ochii împăinjenți de bătaia întârziată a ploașelor de plumb.

Trupul ei de mumie, moaște în raclă de argint, zace până azi în cripta de sub biserica Santa Chiara din Assisi, săpată în stânca muntelui, la fel cu aceea care ascunde moaștele Sfântului Francisc din Basilica-de-jos.

* * *

Coborînd coasta abruptă înspre San Damiano, găsim valea împânzită de-o perdea de nori vi-neți cași dealurile din potrivă, în amurgul de ploaie.

Chicesc, sub grămada de hamei sălbatec, dărîmătura unei case de pe vremea Romanilor, în stînga drumului.

Infrunt tăctura unei muchi de chiparoși, funerari și solemni, ce-și dau întâlnire la colțul cimitirului, de-o parte și de alta a tabernacolului gătit cu mănunchiul de margarete, trifoi și sulfină uscată.

Deslușesc în dreapta statuia urâtă, așezată — fără îndoială — de puțini ani, în fața bisericuței acoperită cu olane și cu zidurile pe jumătate căzute. Iată San Damiano, rămas ca pe vremea Sfintei Clara din Assisi. Nu-i lipsește decât Crucifixul miraculos, strămutat în târg, la Santa Chiara; incolo, totul neatins: sala de mîncare cu bolți încrucișate de beci, cu cărămizi roase pe jos, cu mese și bănci lustruite de mîneci, cioplite cu barda, cu lumina ei nesigură; sala de mîncare a schitului, în care s'a ospătat odinioară un Papă și alaiul său de Cardinali, la

masa cea săracă a Clarei, așternută astăzi într'un colț — un ștergar, pâini rotunde, sare și gărafi cu vin alb — pentru cina călugărilor păzitori; „corul” rămas și el aidoma, locul de închinare drag Sfintei, locul de îngropăciune pentru cele dintâi „Clorice”, cu stranele-i mâncate de carii în lungul zidurilor de piatră netencuită, cu antifonarele-i de pergament enluminat, pe pupitrul șovăitor din mijloc — corul acela minuscul „al cărui spate e făcut din scânduri legate laolaltă cum dă Dumnezeu, ca scândurile acelor plute de scăpare dela înec pe care corăbierii le înghebcază din pari de brad în vălmășagul naufragiului: acele strane făcute din scânduri aproape necojite și acel pupitru care se pune în picioare printr'un țărșuf înfipt într'un butuc cioplit și are scobită pe el o cruce cu barda”. (D'Annunzio în „Faville del maglio”); scara de piatră tocită care duce sus, la altarul din fața chilălor (răsfoesc cărțile de rugăciune ale Sfintei, strâng în mână mânerul de plumb al paharului ei cu pector, trag de frânghiușa clopotului cu care și aduna „surioarele” la vecernie); oda'a mare, goală, cu ferestrele înspre valea larg deschisă a Sfintei Maria Degli Angeli, cu ungherul în care și-a dat sfârșitul Chiara Scifi.

Alaiul de fecioare albe, cu coroane de aur pe

cap, (viziunea din tabloul martirului Sântului Alexandru dela Vatican) se furizează pe ușa chillei, în vreme ce jos, în biserică, femeile și copiii strânși pentru slujba de seară, repetă în cor laude în cinstea Fecioarei: il Rosario.

Priate cele două ziduri ale grădiniței Sfintei Clara licăresc luminile dela Rivo Torto, dela Porziuncula, din Bettona, în vreme ce sus, pe deal se luminează Perugia-polip fosforescent.

Într'un havuz de piatră trei peștișori roșii împing lacomi un miez umflat de pâine. Doi sticleți au adormit în colivie cu ochii deschiși.

Greerii își ascut de zor cuțitele de tinichea ruginită la lumina unui pâlce de licurici.

Un tren spintecă înflorarea tăcută a înoptrării cu înstrunarea roților pe cele două coarde de oțel.

Cântecul s'a stins în biserică. Evlavioasele cu copii de mână urcă dealul spre târg.

Un călugăr smerit turtește flacăra lumânărilor dela altar, așezate în trepte.

Vântul iscaț ca din senin, a furtună, izbește un oblon de zid.

Se topesc, în pământul dogorit de soarele zilei, cele dintâi picături de ploaie. Dar nu fulgeră.

Chicesc în zare luminile din Assisi, spre care mă îndrept.

ALEXANDRU MARCU

CRONICA LITERARA

Paul Zarifopol: Din registrul ideilor gingașe (ed. Cultura Națională, București 1926)

A. Toma: Poezii (ed. Cultura Națională, București 1926); „Critica generației noastre” și dl. E. Lovinescu.

Printre scriitorii noștri de astăzi, d. Paul Zarifopol este unul dintre cei mai ageri la minte. Vreau să spun că această trăsătură stă în centrul însușirilor sale și că de aci îi determină întregul fel de a fi. Căci d. Paul Zarifopol este nu numai un scriitor dintre cei mai inteligenți, dar și unul conștient de această calitate și cu drept cuvânt mândru. Rezultă de aci o cochetărie a spiritului, pe care ne lasă s'o constatăm chiar titlul cărții pe care o publică acum, cuprinzător cât un program, străbătut de o intenție ironică, aproape „nonchalant”: *Din registrul ideilor gingașe. Pagini alese pentru a fi ne la curent pe tinerii cultivați și serioși.*

Ce snt „ideile gingașe” ne-o spune d. Zarifopol în prefața cărții: „Cred că se pot numi, cu aceeași dreptate, gingașe ideile care, în general, trebuie să fie cunoscute oricui vrea să treacă drept om cultivat, ca și acele despre care acest om trebuie să pomenească totdeauna cu deosebită băgare de seamă, dacă vrea să nu supere atenția societății unde, în chipul cel mai util și cel mai plăcut, i se adăpostește persoana și i se ajută interesele”. „Gingașe”, la drept vorbind, snt ideile acestea numai în practica societății, pentru că în ochii criticului lor, ele devin obiec-

tul unei polemice destul de hotărâte. Tot ce este loc comun, deprindere confortabilă sau tradiție ipocrită, trezește la d. Paul Zarifopol o obiecție ingenioasă și caustică. A rezultat astfel o întreprindere unică în literatura noastră, o critică a valorilor cu mare putere de cumpărare în cultura contemporană, care este opera unui psiholog și a unui moralist.

Se face uneori deosebirea între o filosofie profetică și o filosofie contemplativă. D. Zarifopol este mai cu seamă un contemplativ. Ideile se încarnează pentru d-sa în stări colective de suflet, în moravuri și personaje tipice. D. Zarifopol urmărește aceste realități sociale și știe să le rezolve în complexe de idei. Exercițiul se produce în virtutea unei forme speciale a atenției și se întovărășește cu plăcere. Contemplația se asociază de altfel în mod obișnuit cu voluptatea și voluptatea este un sfetnic blând. Ascuțime intelectuală, toleranță practică snt așa dar semnele criticii d-lui Zarifopol.

Se poate vorbi de doctrina unui moralist contemplativ, când caracteristica contemplației este o anumită izolare a clipei și a aspectului particular? Un punct de vedere valorificat pentru relațiile practice ale existenței, se găsește cu toate acestea în paginile din *registrul ideilor*

gingașe. Ce neagă acest punct de vedere? Și ne întrebăm mai întâiu ce neagă, de oarece negația este o poziție mai firească inteligenței critice, în vreme ce afirmația, cu tot ce presupune ea ca gest simplificator și acțiune anticipată asupra realității, cu drept cuvânt poate să-i apară d-lui Zarifopol, suspectă de acel „profetism” care stă la antipodul situației sale de moralist și filosof. Negația d-lui Zarifopol se îndreaptă în primul rând către toate formele violenței și împotriva tușburului iraționalism al vremii. Și de aici se poate vedea și ceea ce în definitiv d. Zarifopol afirmă. Simpatiile sale merg fără îndoială către intelectual, ființa educată în laboratoriiile specialităților științifice și în mod mai general către omul modern, instruit, lucid și temperat. Se pune uneori în paralelă și chiar în contrast, „cultura” cu „civilizația”. D. Zarifopol vorbește mai ales de „civilizație”. Gustul său exclude vehemența instințelor, preferă exemplarul burghez, omul tehnic, legal și sincerescut. Ca și în cazul primului moralist al timpurilor noi, model incomparabil al genului, Michel de Montaigne, primar al urbei Bordeaux, înclinația reflexivă și sceptică se unește și aici cu gustul vieții burgheze. Să fie acesta semnul unor timpuri noi? Deocamdată d. Zarifopol are ocazia să critice în societatea românească, tot ce socotește că se opune idealului său. Și astfel critica sa vine să întâlnească satira unui mare înaintaș, pe a lui I. L. Caragiale, dela care reia noțiunea sintetică de „moff”, căreia îi dă o nouă actualitate, și statura cunoscutului personajiu „Mitică”, încarnare esențială și triplu concentrată a procesului pe care *Junimea* îl pornise împotriva modernizării noastre pripite. Atât de mult această parte de criticism românesc se mișcă în zodia lui Caragiale, încât o bucată ca „Sat și Mahala” nu face într-adevăr impresia a fi desprinsă din *Momente*?

Am spus — mi se pare — cât de mult îl străinează pe d. Zarifopol colțurile de penumbră ale rațiunii, clar—obscurul presentimentului. Atmosfera rațiunii lîmpede, a bunului-simț degajat și liberal, îi este cu mult mai proprie. Această atitudine a minții se împerechează apoi cu un fel de impresionism al inimii. Față de variațiile și amneziiile individualității, d. Zarifopol manifestă resemnare, mulțumindu-se să invite la o degustare pacinică și fără remușcări, din rezervorul curiozității pentru oameni, în pric-tinție ca și în iubire.

O carte originală a scris d. Paul Zarifopol, plină de spirit, cu multă vervă și tinerii cultivați și serioși o vor ceta cu plăcere, chiar dacă vor trebui să mărturisească la urmă, că înțelepciunea care li se aduce nu este aceea a vârstei lor.

UN filosof spaniol foarte citit și ascultat astăzi, d. Ortega y Gasset, spune că ceea ce caracterizează vremea noastră, este dispariția patetismului din toate formele culturii. Nu știu dacă această însușire este bună, demnă de a fi încurajată și iubită, dar ea trebuie să fie cu justețe constatată, de vreme ce un pot ca d. A. Toma apare în ochii noștri ca cineva aparținând unei alte epoce literare.

De mult nu s'a mai auzit la noi glasul unei conștiințe mai pure și mai înalte, ca acela pe care îl face să răsună volumul d-lui A. Toma. Toate marile teme ale omenirii își dau întâlnire aici, inima poetului este largă și generoasă, pentru că ea reușește să înfrățească pe Christ cu Apollo și cu regele David, iubirea cântă pasionat și suav, dragostea de patrie se unește cu simpatia pentru nedreptății societății, entuziasmul în fața naturii sublime și emoțiile concentrate și intime ale vieții de familie, smulg deopotrivă sunete vibrante din această liră multicoloră. S'ar spune că d. A. Toma a vrut să dea o icoană complectă a tuturor noblețelor care onorează sufletul omenesc, un compendiu al virtuților și un breviar al idealismului. Ce lipsește deci din această culegere atât de completă și atât de bogată? Toate insuficiențele poeziei d-lui A. Toma sunt efecte de abundență. Vreau să spun că nu lipsește acestei înalte și avântate inspirații, decât mărginirea și specializarea. Dar acest defect este atât de pozitiv, încât lectura volumului, începută cu simpatie și continuată cu interes, sfârșește prin a împovăra cu sentimentul unui absolut necondiționat și a unui eticism atât de universal binevoitor, încât în definitiv se înneacă în propria lui nemărginire. Patetismul este acel fel de a-ți considera obiectul, care lasă să se înțeleagă cum că un interes grav și esențial al sufletului omenesc se găsește în joc. Pentru că accentul să fie convingător, obiectul se cere mărginit. Acolo unde vibrația întregului suflet se produce cu prilejul totalității împrejurărilor însemnate ale vieții, avem un adevărat raport dela tot la tot, adică ceva pe care sensibilitatea noastră nu-l mai înregistrează.

Pentru dreptate și precizie, trebuie să spunem cât de rafinat artist este d. A. Toma și cum limba sa răsună, nu cu o armonie nouă, dar cu o armonie foarte pură. Trebuie adăugat apoi că volumul d-lui A. Toma reprezintă recolta unei meditații poetice de peste douăzeci de ani și că, dacă poetul se resimte de cercul influențelor care se exercitau la începuturile sale, printr'un mai slab simț al realității valorilor și printr'o mai înceată deprindere de a le compara, el este fără îndoială opera unui artist delicat și grav, cultivat și onest.

* * *

PUBLICUL cunoaște poate vorba pe care unii din scriitorii noștri contimporani o repetă cu mare insistență și în această privință cu o unitate de vederi, care face să pălească alături deosebirile lor de temperament și crez literar: „generația noastră n'are un critic”. Pentru unele motive, această vorbă îmi sună mie destul de des la ureche și cineva însuflețit de curiozitate pentru psihologia omenească, ar putea găsi plăcută ocupația de a distinge în felul în care această judecată este pronunțată, diferitele nuanțe sentimentale care se succed sau se tolesc laolaltă într'un complex acord. Eu unul am fost conștient că întâmpin când imputarea, dulce sau mai vehementă, când accentele unei desamăgiri profunde, ca și cum interlocutorul ocazional ar fi vrut să spună: „mai bine n'aș mai scrie”, când sunetele orgoliului, în care caz părerea comprimată este: „criticii din ziua de azi sunt

atât de inferiori în cât nu mă pot înțelege", când siretenia extraordinară de a voi să trezești o vocație socotită absentă, când vanitatea rănită, când melancolia, când disprețul. Le-am auzit pe toate acestea rând pe rând sau fuzionate într-o sonoritate unică.

Vorba că „generația noastră n'are un critic” tinde să devie un loc comun al timpului, repetat printr'o deprindere mecanică a spiritului. De vreme ce locușiunea aceasta, are atât valoare de circulație și este angrenată într'un complex atât de bogat de interese sentimentale, s'ar cuveni s'o luăm în cercetare și s'o vedem — cel puțin în unele împrejurări — cât prețuește. Ocaziunea bună se prezintă. De curând această vorbă a revenit sub pana d-lui E. Lovinescu, care îi dă o aplicare cu privire la modesta mea activitate și mai cu seamă la persoana mea. N'aș îndrăzni să fur timpul cetitorului, întreținându-l cu acest episod, dacă aplicația d-lui Lovinescu n'ar fi ea însăși o aplicație.

Așa dar, d. E. Lovinescu scrie în cartea sa despre „Evoluția criticii literare”: „Acum câțiva ani am fi putut spera în d. Tudor Vianu pe adevăratul critic al generației ce se ridică”. Această speranță pare însă a nu se fi realizat; nu este chiar nicio speranță că ea se va realiza odată. Constatarea aceasta îl întristează în mod deosebit pe d. Lovinescu: „O spunem aceasta — scrie d-sa — cu o durere cu atât mai sinceră cu cât avem conștiința că necesitatea unei cariere mediocre a asasinat în d. Vianu un critic literar”. Mărturisesc că durerea d-lui Lovinescu mă mișcă profund. Oamenii sunt uneori atât de răi încât se bucură de nenorocirile noastre. Nenorocirea ce mi s'a întâmplat, aceea de a nu fi putut deveni „criticul generației noastre”, îl umple de durere pe d. Lovinescu. Această delicată reacțiune mă invadează, cu un frenetic sentiment de grațitudine. Îl rog însă pe d. Lovinescu să se consoleze. Eu îmi suport cu stoicism nenorocirea. Lacrimele d-sale nu pot decât să mă turbure. Îl rog să nu-mi năruiască echilibrul sufletesc.

Pentru interesul cauzei în sine, d. Lovinescu nu trebuie nici decum să regrete. Destinul mi-a interzis numai mie să devin „criticul generației noastre”; pe d-sa l-a favorizat. „Generația noastră” n'a pățit buclucul să rămân fără critic; îl are pe d. Lovinescu. Se știe că d-sa rezervă un loc, în volumele sale, unui mare număr de debutanți. Cum pentru debutanți, aceasta este oricum o situație, d. Lovinescu este foarte căutat, are ocazia să citească și să audă multă literatură recentă, mai cu seamă versuri, și poate ast-

fel să devină nu numai „criticul generației noastre”, dar și un critic *de la dernière heure*.

Și altă dată, mai de mult, d. Lovinescu a fost criticul generației sale. Dar pentru-că de-atunci generația nouă a înlocuit pe cea veche, d. Lovinescu a încetat să mai fie criticul generației vechi și a devenit criticul generației noi. În definitiv, numai generațiile s'au schimbat, d. Lovinescu a rămas același: criticul permanent al generațiilor. Rezultatul acestei situații este continua prelucrare a părerilor și volumelor d-sale, în scopul de a le pune la curent cu ultima generație. Variația părerilor d-sale este însă, de fapt, numai învelișul unei profunde consecvențe.

Așa dar, criticul generației de astăzi n'are nevoie să fie criticul generației de ieri și nici criticul generației de mâine. Mâine, criticul generației de-atunci va accepta din literatura de ieri, adică de astăzi, numai ce se va măguli sentimentul momentului. Dar o va face cu toată seninătatea, chiar dacă ieri, adică astăzi, dovedea pentru această literatură, severități din cele mai grave.

Cât despre scriitorii de astăzi, ei riscă să sufere, mâine destinul celor de ieri, astăzi: adică să fie trimși la plimbare. Complicațiile acestei dialectice, d. Lovinescu le-a aplicat cu un rafinement remarcabil. Analiza operelor sale dovedeste oricui, că d. E. Lovinescu posedă sentimentul relativității timpurilor, nu numai într'un grad foarte dezvoltat, dar și cu o nuanță foarte utilă.

Stând astfel — ca și cronicarul — *sub cumpăna vremurilor*, nu există oare riscul, ca însăși „critica generației noastre” să sufere rigurile regimului — ne care ea îl aplică generațiilor de ieri? Va veni oricum un moment când critica generației de azi, va deveni dacă nu critica generației de ieri, în tot cazul o critică a cărei unică preocupare va fi fost să se pună cu suplețe și simț practic, *la curent*. Și atunci? Atunci „critica generației noastre” va avea ocazia să regrete că s'a lăsat impresionată de generația sa ca masă, că n'a știut să rămână independentă, chiar dacă ar fi fost să rămână izolată, că n'a prețuit dezvoltarea organică a cugetării sale, mai mult decât satisfacția de a te ști șef peste o masă improvizată anume să te proclame.

În ochii acestor generații mai îndepărtate, sustrase în sfârșit curtezanilor ei critici, formula „critica generației noastre”, va apărea numai ca o vagă aluzie și invitație la o tovărășie menită să procure contractanților satisfacții de amor — propriu literar.

TUDOR VIANU

CRONICA PLASTICĂ

PERSPECTIVE NOU I

MANIFESTĂRILE plastice din cuprinsul clătinat și de multe ori turbure sau fără de o lăuntrică țintă precisă al anului 1926, deschid totuși înaintea noastră porțile grele spre sfere și cercuri noi de viață, spre drumuri de raze ce împreună atâtea lumi diferite ale simțirii. Priveliștea ca și cadrul ei nu e limpezită și nu poate fi. Forțele primare, clar conturate sunt altoite de negura atâtor tendințe străine. Unde am putea ajunge la o deslușire care să fie așijderea cleștarului unei ape? O mie de porniri răslețe dau să ajungă la expresia cu muchii șlefuite ale unui cristal. Dar nu pot fi învinovați numai artiștii de hăul veșnic scuturat al zilclor noastre care rămâne, cu toate astea, de cele mai multe ori, leșin și neputință. Artiștii și operele lor sunt numai exponenții extremi ai fluviului ce ne duce pe toți. Astăzi suntem destul de îndepărtați de teoriile lui *Taine*, rămase numai în parte folositoare și nouă, însă rostul artei în structura predominantă a societății și înrădăcinarea ei în mersul vieții de toate zilele, rămân totuși puncte cardinale pentru judecata noastră despre străngerea artistică a vieții în operele timpului. Nici odată nu s'a vorbit mai mult despre artă, decât acum când ne îndoim de sensul ei hotărîtor în vârtejul lipsit de castitate al vieții noastre.

În cartierul evreesc din Roma, pe o piață din apropierea sinagogei, am văzut sculpturile celebre ale unei fântâni a cărei existență mi se pare nespun de firească în cadrul vieții ce răsuna împrejur, numai pentru că un reflex al Renașterii străbătă încă prin aspectul clădirilor și chiar prin jocurile copiilor, însenați în fuga lor de soarele sudic al Italiei. Fântâna aceasta devenise o parte organică a vieții și nu s'a găsit încă nici un netrebnic care s'o pângărească, cu toate că figurile de bronz stau la înălțimea trecătorilor și a copiilor. Fântâna e și astăzi încă un centru sfânt al vieții și cine s'ar încumeta să-i schimbă înfățișarea, ar fi considerat criminal, nu de competența critică plastică a Italiei, ci de populația cartierului, de întreaga suflare omească, ce-și petrece zilele în razele acestor sculpturi. Altă e situația artei în zilele noastre. E un lucru pentru amatori destul de rari, pentru visători și snobi. Din nivelul acesta scăzut crește și funcțiunea creației, proiectarea individualității în mijloacele disponibile. Această constatare ne evidențiază și faptul cât de îndepărtați suntem de orice artă anonimă. În întreaga Europă de astăzi situația e, în fond, aceeași, chiar dacă întâlnim destui artiști însemnați, școli și curente, mode și molimi psihice. Folclorul cătorva popoare ar putea fi încă o sursă vie, dar perversitatea crește și în domeniul acesta cu dimensiuni desesperante. Arta noastră populară rămâne totuși vie. Mai tristă ni se pare starea ei în Cehoslovacia, în Finlanda și în Suedia, mai fericită în Bulgaria, chiar dacă bazele resurselor sunt cu mult mai înguste decât ale noastre. Poate că gruparea fanatică a „Zenitiștilor” din

Zagreb a avut multă dreptate bizuindu-și credința în arta viitoare a Europei, pe existența germencilor genuine a cătorva popoare, numite de „Zenitiști” „negrii europeni”. Fericiti acei ce se mai pot considera „negrii”!

Noi ne-am mulțumit și cu mai puțin, când am întrezărit firea românească în lucrările artiștilor noștri plastici, în pictura lui *Teodorescu* și a lui *Ștefan Dimitrescu*, în trăsăturile trace din sculpturile doamnei *Milița Petrașcu*. Am recunoscut un mănuchi de porniri bizantine în lucrările de acum doi și trei ani ale lui *Dimitrescu*, în xilografiile doamnei *M. Pană-Bucescu*, uneori manierate, alteori asimilări foarte organice ale valorilor vechi. Și cred totuși că această întrebuintare a elementelor formale și stilistice ale bizantinului ar trebui mai mult cultivate, pentru a se face cu puțință pătrunderea largă a sufletului bizantin, altădată atât de curentă în pătura diferențată a credincioșilor poporului român. Xilografiile doamnei *M. Pană-Bucescu*, văzute în „Prima expoziție a graficii noi românești”, sunt deci pentru noi nu numai valori răslețe, ci elementele de deschidere a drumului spre o reîntoarcere la esența străveche a artei noastre bisericesti.

Expozițiile plastice ale anului 1926 înseamnă însă, și dincolo de funcțiunile de spirit prinse în aceste constatări, o deosebită îmbogățire a vieții noastre artistice, susținută acum și de câteva săli de expoziție care, așijderea unor filtre, tind să purifice producțiunea noastră înainte ca ea să ajungă în fața publicului dornic de adevăr artistic. Sala „*Bibliofila*”, „*Sala Grigorescu*”, de curând deschisă de *Fundația Culturală* „*Principele Carol*” și sala „*Hasfer*” urmăresc această selecționare, cătuând să despartă valorile de vecinătatea ororilor și a dulcagărilor efiene de care ne-am lovit la ficce pas. Astăzi se știe în sfârșit că alături de *Petrașcu* și de *Pallady de Iser* și de *Teodorescu-Sion*, de *O. Han* și *Milița-Petrașcu*, nu poate sta orice analfabet nelegiuit, care a stînt cândva să-și câștige admirația unei opinii publice cu totul neorientate. Astăzi știm că sensibilitatea singură nu poate alcătui un stil, că stilizare nu înseamnă stil și nici libertate suverană ce a crescut după propriile ei legi.

Prima expoziție a „Grupului celor patru” ne-a înfățișat limpede evoluția semnificativă a artiștilor ce-l compun. În lucrările lui *Francisc Șirato* volumul crește puternic și static din îmbinarea deasă a culorilor, din structura pastei fanatice încheată, ne când *Ștefan Dimitrescu*, devenit mai accesibil picturalului, se apropie, cu o gamă proprie de culori, împărăției suave a lui *Tonitza*, rămânând însă totuși mai sol'd în alăturarea cretoasă a culorilor. Domnul *O. Han* s'a desbărat cu desăvârșire de ultimele elemente liniar descenate, pe care le-am întrevăzut încă odată în una din „Elegiile” lui, expuse și la „Salonul Oficial”. Apropierea de Michelangelo rămâne evidentă.

„Salonul Oficial” a fost și în anul acesta hao-

sul obișnuit din care s'au desprins câteva valori însemnate în sine sau pentru evoluția artei noastre tinere. Domnul *Marius Bunescu* ne-a arătat aci în lucrarea „*Biserica Sfântul Gheorghe din București*” că poate fi și foarte constructiv, iar *Francisc Șirato* a expus o compoziție mai mare care a fost totodată lucrarea cea mai terminată a tuturor sălilor. Dintre cei tineri s'au distins în deosebi *P. Iorgulescu* și *Henri H. Catargi*, *Vasile Popescu* și *Sabin Popp*, pe când *I. Mihail* și *D. Ghiță* păreau întârziați într'un stadiu reluat și repetat fără de prea evidente resurse noi. Desenurile doamnei *Cecilia Cruțescu-Storck* ca și acelea expuse de doamna *Nina Arbore* în „Expoziția femeilor pictori și sculptori” au însemnat și pentru arta de alb și negru un nivel înalt, eucerit printr'o expresivitate emoțională dintre cele mai diferențiate și complexe. Din mai multe sute de nume afișate odată cu sutele de expoziții ne aducem aminte de acelea ale doamnelor *Elisabeta Fuchs*, *Elena Popea* și *Eugenia Andreescu*. Artă nou importată, dar nu rareori superficială ni s'a înfățișat în atâtea cazuri. *Marie Laurenciu* și *Henri Matisse*, *André Lhote* și *Pablo Picasso* și-au trimis solii și prin meleagurile noastre. Nu i-am salutată cu entuziasm, dar cu reverența ce se cuvine oricărui element nou ce lărgeste cadrul de viață al artei noastre, fără a-l adânci cu săpăturile unui temperament puternic și dârz în expresia celor spuse din lăuntru al unei lumi proprii.

Singurul artist care a adăugat manifestărilor noastre din 1925 valori neîntrezărite ce nu pot fi trecute cu vederea, e tânărul *Henri H. Ca-*

targi, un creator sever, nespus de conștient, aristocrat în toată concepția lui de meșteșug liniștit solid și nobil. *André Derain* și *Nicolas Poussin* iau fost exemple de tinută latină, clară și cumpătată. Câteva pânze mai noi ni-l arată în apropierea tânărului *Velazquez*. Aceste nume fixează îndestul atitudinea domnului *Henri H. Catargi* în aspectul artelor plastice românești. Deocamdată artistul acesta tânăr ne pare a fi singurul care ar putea ajunge la nivelul înalt al lui *Petrașcu* sau al lui *Pallady*. În urma lui, dar cu aceeași seriozitate, *Sabin Popp* și *Petre Iorgulescu* pășesc spre un viitor promițător. (Căci extrem de talentatul *Romeo Storck* va trebui să înceapă de abia acum să lucreze cu tenacitate, dacă va voi să realizeze ceea ce a promis de mult).

Pe tărâmul grafice, *Jean Al. Steriadi* și *Iser*, iar în mai mică măsură, doamna *Manolescu-Bruteanu* și *G. Iosif*, au arătat cât de mult poate crește, în cuprinsul artei românești, acest domeniu, pe nedrept neglijat de artiști ca și de publicul nostru, iar „Prima expoziție a graficei noi românești” a înfățișat pentru întâia oară întreaga evoluție de la *Theodor Aman* și *Constantin D. Stachi* până la tinerii noștri gravori contemporani.

Astfel anul plastic n'a fost sărac. Valorile lui sunt arborii ce vor da poate foarte curând roade prețioase viitorului ce le așteaptă cu brațele deschise ale unei veșnice tinereți.

OSCAR WALTER CIZEK

DRAMA ȘI TEATRUL

„GLAFIRA”

tragedie în 5 acte de d-l VICTOR EFTIMIU

În ultimii ani ai rodniciei sale activități de autor dramatic, d. Eftimiu afecționează tragedia, ea titlu și ca tăietură. Ambiția celor cinci acte din nenorocire nu corespunde aproape niciodată subiectului, ale cărui momente dramatice, meșteșugit realizate de d. Eftimiu, se pierd în cadrul epic ce trebuie să se întindă și să acopere planul, mult prea mare, pe care autorul și l-a propus. „*Glafira*” ca și „*Thebaida*” te face mai întâi să regreți o piesă concentrată, în trei acte. Și nu se poate ca poetul să nu-și fi dat seamă de lucrul acesta. Dar și tragediile trăesc tragedia vremurilor noastre.

D. Eftimiu are un dascăl dela care a învățat multe; și încă odată îl felicităm pentru alegerea și înțelegerea lui: e Shakespeare. Dar învățăcelul constrâns de necesitatea unei prea dese inspirații a depășit cadrul unei simple învățături, și, fără voce, face mereu uz de o nemărturisită colaborare.

Astfel în „*Glafira*” tema se situează pe un horar nelămurit, între basm și istorie, după un strălucit exemplu, care e *Regele Lear*.

Încă dela acest prim act de organizare al piesei, pierdut în tainițele elaborării, d. Eftimiu apucă o cale pe care o urmează pas cu pas și după ce materialul prelucrat apare în plină lumină.

Cochetăria aceasta de poet al Renașterii amator de imprecizuni și de lumi amalgamate, brodând pe o aceeași țesătură istoria, protoistoria și povestea, astăzi e o atitudine în libertățile acordate în totdeauna poetului. Pentruca poezia să pună însă umbrele și valorile dorite pe o lucrare, el cere neapărat — lucru ce s'a întâmplat cu unii poeți ai Renașterii — o autenticitate de inspirație.

Creațiunea trebuie să umple tiparul dăruit de o mână ce nu ar fi cunoscut niciodată jumătatea de măsură. Sau această jumătate de măsură este surpriza din „*Glafira*”.

În lupta dintre un rege rău, *Simion*, (reimpresiune: *Ludovic al XI-lea al Franței*, pe *Richard al III-lea al Angliei*) și o domniță răsbunătoare, *Glafira*, trec orașe, porturi, oștiri, corăbii, flămuri, cântece, icoane și evanghelii care leagă

Roma cu Bizanțul și Kievul. Singurul element de sugestie sud-est europeană sunt Tătarii, a căror invazie e cauza din afară ce hotărăște de mersul acțiunii. Tragedia începe cu un act de atmosferizare, a cărui ingeniozitate trebuie relevată.

Cei trei regi creștini și bătrâni, cari își dau întâlnire la fântână, legându-se să vină și venind în zdrențe subt care bate sufletul fiecăruia după măsura sa, e fără îndoială o introducere și abilă și pitorească pentru povestea cu iz de istorie, ce se va desfășura. Apoi, dintr'un război câștigat de cei trei crai, și o vitejie — aceea a lui Gladomir — se desfac întârziate, căările cari ne vor duce spre inima piesei. Gladomir, soțul Glafirei, e în curând pizmuit de însuș Si-meon, stăpânul său și curând omorît.

Omorul acesta, deși se petrece în afară de scenă, e sugerat spectatorului cu toate resursele romantice timpurii, de pe la începutul veacului trecut, așa cum se întâlnea din poem până în baladă și estampă. Relev lucrul acesta pentru d. Eftimiu, cel mai romantizant, ca formă, dintre scriitorii noștri. Pentru d.-sa, romantica din totdeauna a fost un tipar ce trebuie însuflețit și spicuit, romantica formulelor firește, lăsând cu totul în afară problemele puse de epoca aceasta frământată.

Motivele romantice îl tiranizează pe d. Eftimiu. Un asemenea motiv crește în ochii noștri și umple spațiul destinat în piesă uciderii lui Gladomir. Din Ossian-Fingal și până în Umland, tot ce e autentic dar necopt încă de apogeul romantice: stânca tăioasă și înaltă, apa adâncă și involburată, noaptea neagră și brăzdată de fulgere, fluturatul de nouri negrii și mai ales oamenii săngeroși și răzbunători, totul se orchestrează în omorul acesta al lui Gladomir, în drept procedeu, ca pe o scoarță de carte—vai!—germană sau engleză din îndepărtata epocă. sau ca în desemnurile lui Victor Hugo.

În urma lui Gladomir și a copiilor săi, căci și ei au fost uciși, rămâne răzbunătoare, Glafira. Și aci, mâna poetului slăbește. Ii e greu să strângă în câteva scene pathosul necesar. Se schițează personagiul, punând carne puțină pe ciorna de lucru a scriitorului. La fiecare pas îl simți întrebându-se: „Și acum ce mai face sau ce mai poate să facă Glafira”. Și de îndată ce simți lucrul acesta în teatru, moartea personagiului e sigură.

Și într'atât e de puțin isbit personagiul acesta central, în cât devenirea lui, amplificarea trăsăturilor sale fundamentale, sunt lăsate la îngăduința și imaginația spectatorului. Glafira progresează spre închegarea sa psihologică; dorită de autor, între acte. Dacă în jocul acesta minunat, care se numește dramă, autorul nu răușește să-mi adoarmă simțul realității și elementara repulsivitate, cu care vine la teatru orice spectator, de ficțiune, căreia mă opun în numele unui instinct de conservare sufletească, dacă nu răușește autorul să mă înfrângă, cadavrul personagiului său stă sigur între mine și el. Sau în alt chip, convenim dela început că personagiul e numai un ac, de care se folosește pentru a broda conturul unei idei, și în cazul acesta accentul cade aiurea.

Glafira are o trecere grea și complicată, sufletește: ea își afundă clocotul urei sale subt ape

netezite, pentru a izbucni mai târziu în acțiunea ei răzbunătoare. Tema e foarte frumoasă și dramatică, dar nu e realizată. De curând ni s'a înfățișat, tot la Teatrul Național, o altă eroină, cu prefacerea adâncă a sufletului său, tot atât de grea. Era Iuditha lui Hebbel. În scena care urmează omorului lui Holofern, e o amplă și dramatică analiză sufletească, dealungul cărei Iuditha se lămurește și ne lămurește. E scena care din fericire n'a fost tăiată la noi, dar care în Germania, împotriva protestării vchemente a criticilor, e amputată în numele unei ciudate concepții de economic a piesei. D. Eftimiu în dorința unei păgubitoare teatralizări a spectacolului nu a vroit să-și aducă aminte de scena lui Hebbel și rău a făcut. Eroina sa va trece în curând la acțiuni hotărâte și rapide, care, toate, lasă o impresie de nefundat, ceea ce goleşte întreaga piesă de interes.

Acțiunea se urmează dealungul dibuirilor personagiului principal și nu răușește să se închege decât în ultimul act, într'o încheștare într'adevăr dramatică. E singurul semn al poetului dramatic Victor Eftimiu, din întreaga piesă. Personagiile — Simion, regele; fiul său, prințul Dan-Loredan și Glafira — au ajuns în momentul în care au fiecare în jurul său o rezervă suficientă de sentimente contrarii, pentru a izbucni conflictul între ele. Rezervă cu greu agonizantă de o amplă fantezie—calitatea din totdeauna a d-lui Eftimiu — dar care nu poate ține loc de creațiune de oameni.

În teatru e mai greu să crezi un om decât un Dumnezeu aproximativ și convențional și e și mai greu să crezi un erou al omului.

Și în sfârșit cei trei soluționează criza. O să vârsesc săngeros, în bun canon shakespearean: împins de dragoste și de Glafira, Loredan ucide pe tatăl său, regele Simion, apoi și pe iubita sa, care, odată răsbunată nu vrea să i se mai unească, în gloria tronului, săngeros dobandită.

Acțiunea aceasta care cerea carne și sânge din belșug, vrea să fie salvată de meșteșug. Prin imensele goluri căscate prin bruma subțire de omenesc, se răsucesc firele intrărilor și ieșirilor din scenă legate în majoritatea cazurilor de lucruri, ca în orice dramă care vrea să fie sigură de ea în fața publicului și nu părăsește niciodată lumea celor trei dimensiuni. E înțelegerea adâncă a unui adevărat om de teatru ca d. Victor Eftimiu. Dar de aceste mânerce se leagă umbre.

Autorul și-a fost singur director de scenă. E iubitor de scenă mare și legătura logice. Ca și în text (nu mă gândesc la metrica sa) nu urmărește subtilitatea și puterea ritmului și al luminii. Acest din urmă element nu-l prelucurează dincolo de un mijlociu lirism convențional. Tendința sa de amplificare e o corectivă elenizantă (gen Reinhardt, din marele sale spectacole) pe tradiția școalei franceze. Un anumit asianism în înțelesul retoricilor vechi, aplicat scenei, e caracteristic. Și astfel d. Eftimiu îmbină fantezia cu experiența omului care știe precis ce vrea.

Dintre interpreți d-na *Agepsina Macri-Eftimiu* și d. *Calboreanu* ne-au făcut darul artei lor subțiri și puternic organizate pe text.

SOCIETATEA ATLEȚILOR SPIRITUALI

L'oeuvre des athlètes

4 acte de GEORGES DUHAMEL

DE pe scena dela „Vieux Colombier“, unde odinioară din fanatism și economie Jacques Copeau înălțase un simplu dar minunat palat pentru texte și vechi și nouă, puține lucrări au trecut în viața teatrelor noastre. Mai acum câțiva ani, Teatrul Mic ne-a dat „Pachebotul Tenacity“ al lui Vildrac. Astăzi însuși Teatrul Național îl joacă pe Georges Duhamel.

„Societatea atleților spirituali“ e crescută din inima orașelor, a orașului, căci e unul singur cu mai multe cuprinse în el: Parisul.

Titlul însuși trebuia să facă imagină. Și de vreme ce când te adresezi unei anumite societăți trebuie să-ți întovărășești gândul cu o imagină din viața ei chiar, atleții sunt bineveniți. Atleții astăzi sunt pretutindeni, atleții sporturilor care biciuiesc lumea. Pe lângă făptura lor colosală și impunătoare trebuie să strecori plângerea timidă, sau gluma șoptită de vrei să fii auzit. Și Duhamel înțelegând lucrul acesta, i-a rugat să înainteze publicului, spre binevoitoarea atențiune, o lume umbrită: scriitoriceasca lui lume. Și așa s'a întâmplat.

Poate, faptul că a devenit mai târziu scriitor, după ce își lăsase o primă parte de amaruri și deziluzii în cariera tinereții sale, doctor în medicină, să-l fi înrăit pe Duhamel și să-l fi împins înspre această comedie. Deziluziile bărbăției se uită mai greu. Și când în lumea cea nouă, a celor sorbitori de rouă și călători prin azur, doctorul de odinioară, renăscut printre arhangheli s'a întâlnit cu maimuțe și caiafe, ca și eroul său Beloeuf, a simțit inspirația cum îi agită trupul, brațul, tocul, penița, pe care a ascuțit-o cât a putut. Și iubitor de oameni, i-a văzut suferind, aruncă diabolic printre oameni un produs scălcit ce-i zice Belocuf și e atlet, atlet al spiritului, firește.

Oamenii sunt simplii și buni la început. Ei sunt familia Auboyer, familia de farmacist mărunț, ce-și petrece viața tihnită într'un colț al Parisului. Ior li se mai adaogă și asistentul Amédée, care alcătuieste cu Denis, fiul cel mai mic, o minunată pereche de amici.

Dar în curând le sosește o rudă: Rémy Beloeuf, bărbier pe vremuri, de curând descoperit, de el însuși, genial premergător. Beloeuf are o revistă: P. P. (putere și pătrundere) și o societate: S. A. S. (Societatea atleților spirituali) cu care va reînvi arta și societatea.

Și opera de descompunere a familiei Auboyer, în sânul căreia s'a instalat Beloeuf, începe după o veche metodă de tartuffism. Atrăși de mirajul unei religii nouă, care ar fi arta, falș și falsificat adusă de Beloeuf, romantismul micei burgezii, vanitatea lor mărunță mai degrabă, se trezește. Toți beloeufizează: papa Auboyer, mama Auboyer, fata mare Matilda, fata mică Lea... singuri rămân, în permanență, opoziție ca reprezentanți ai bunului simț Denis și Amédée.

Dar poetul pune stăpânire pe tot, cu lepra lui ridicolă. Și în fața acestei cotropiri de prostie și

ipocrizie, Denis și Amédée, își iau lumea în cap și evadează.

Se suprapune în desfășurarea acestei comedii usturătoare, trei categorii de suflete perfect conturate. Și toate sunt agățate și ținute în picioare, de un acelaș cui de aur, bătut undeva, nu se știe unde, în necunoscut. Sufletul tuturor au cunoștință de existența lui, dar nimeni nu-l cunoaște. E un „excelsior“ care stăpânește lumea.

În comunicare cu el, pe firul său, fiecare personaj isbutește să și-l apropie mai mult sau mai puțin. Peisagiul acestor fire pe care se destramă personagiile, cu binele și cu răul lor, alcătuește piesa.

Sunt trei categorii. Mai întâi Auboyer-ii, toți la un loc simplii și fericiți, însă fiecare cu visul său, ridicol poate, când apare, când tinde să se realizeze, dar vis.

Vin apoi atleții, în frunte cu Beloeuf. Aceiaștă pastă mediocră, însă cu mai multă îndrăzneală, și mai ales, mai multă conștiință de sine. În fond, dacă n'ar fi ridicoli ar fi mult mai nenorociți, pentru că oarecare înlesnire în mișcări, le mărește și mai mult năzuințele.

Și în sfârșit iată pe cei din urmă: Denis și Amédée, cei mai fericiți, ceea ce în piesa lui Duhamel, unde nenorocirea stă în raport direct cu ridicolul, însemnează cei mai simpatici, cei mai omenești.

Ei singuri sunt superiori ca plămădeală sufletească celorlalți, pentru că ei singuri știu să și realizeze fără spasm visul, ei singuri știu să călătorească în gând.

Și călătoria aceasta, evadarea aceasta de poezi în suflet, pe cont propriu și în minor, Duhamel a știut să o încadreze minunat în viața și în psihologia unui oraș mare, modern.

Denis și Amédée își iau, pentru trecerea cotidiană de dincolo de viață, un vehicul pe măsura lor. Preciziunea în modestia condițiunii lor sufletești le alcătuește superioritatea. Li bănuiești clienții și cititorii asidui ai unui „Journal des Voyages“, oarecare. Prin porțița aceasta umilă de minunății științifice și vulgarizatoare, din viața înfrigurată a fiecărei zi de chin, dintr'o metropolă, se furizează sute de mii de suflete. Și cu ele Denis și Amédée. Patagonia la care visează ei, e mai puțin o destinație și mai mult sensul unei mișcări sufletești.

Astfel Duhamel încarcă această mică familie a lui Denis și Amédée cu o trăsătură fundamentală din psihologia mărunților citadini de azi: cu o romantică specială întreținută de atotputernicia științei și de a mijloacelor ei, care circulă din cinematograf în revistă și dă un suflu de largă poezie, umanizată, în modestia ei. „Societății atleților spirituali“.

În ciuda regulilor fixe de acțiune, autorul își construiește piesa urmărind conturarea personajilor sale și a situațiilor. Astfel această comedie, care stă în linia marelui comedii franceze, reamintește câteodată pe însuși Molière. Organic construită, ca efecte, pe personajii bine contu-

rate, bogată în comis de situații și luând din amintirea vremurilor mai îndepărtate orice formulă, spre completare, „Societatea Atleților Spirituali”, rămâne cea mai isbită lucrare pentru teatru a lui Duhamel.

D. Paul Gusfi a avut iarăș la îndemână un text după dorința sa.

La spectacol, l-a dozat, l-a colorat, a strâns forțele tuturor elementelor de care dispunea pentru a învia minunat în fața noastră povestea „alteților” și a micilor poeți ce nu scriu, dar sunt din totdeauna, Denis și Amédée, cari fug de alteți.

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

PANEUROPEISMUL lui Koudenhove-Kalergi, tinde să se realizeze în literatură, judecând după semnele din ce în ce mai dese care ni se arată. Scriitori, și nu dintre cei mai neînsemnați, sar astăzi dintr-o literatură în alta, creind în două limbi cu aceeași artă. Fenomenul, în sine, e mai vechiu. El datează din nainte de război; doar frecvența lui e postbelică. Oscar Wilde, mai demult, scria cu aceeași ușurință în englezește și în franțuzește. Vestita lui „Salomee”, a fost scrisă direct în limba lui Voltaire, d'Annunzio de asemeni, de dragul d-soarei Ida Rubinstein, și-a scris în franțuzește câteva mistere, de rășita căroră, pe scenele pariziene, tremură Edmond Rostand. Erau însă, toate acestea, cazurile scriitorilor virtuoși ai cuvântului, pe care îi atrăgea numai ispita unei noi muzicalități, a unui nou smalt verbal — un nou material sonor.

Astăzi, scriitori cari au alte lucruri de spus: experiențe mai adânci, mai organice ale sufletului, recurg la acelaș procedeu. Astfel un scriitor tânăr și totuș vestit, Ivan Goll, își clădește opera alternativ în limba franceză și cea germană. Să fie oare o necesitate imperioasă de exprimare? Lucrul ar putea părea încă îndoielnic, față de Goll, dacă un alt caz mai convingător și cu totul în afară de orice bănuială de bizarerie voită sau poză — cazul recent al marelui liric de limbă germană — Rainer Maria Rilke — nu ar veni să se înscrie în această listă tot mai edificatoare, a poezilor bilingui.

Rilke a găsit în limba franceză două cuvinte care-i lipseau și care în volum sunt centrele, și extinse, zările unor cicluri de poeme mărunte și melodioase. El mărturisește undeva, căutarea aceasta de noțiuni corespunzătoare unei inspirații preexistente lor. Cuvintele *verger* (livadă) și *paume* (palmă, interiorul mâinii) sunt acelea cari aveau să strângă în jurul lor stările de suflet ale lui Rilke, simple sau, prelucrate. Rilke avea nevoie de ele ca de două cristale în jurul căreia să se precipite o soluție, și ele lipseau din limba germană. Atunci poetul a trecut realizarea poemelor latente, în limba franceză, pe care o cunoștea minunat și care avea aceste două pietre prețioase. Concentric s'au depus emoțiile în serii noi, în jurul acestor două cuvinte stăruitoare, hărțuitoare, note, noțiuni și mistere în acelaș timp. Sunt, fără îndoială, în cuvinte anumite penumbre cari trec dincolo de noțiuni, și pe care un mare intuitiv al rezonanțelor cum e Rilke le prinde într-o limbă nouă cu sensibilitatea lui de străin, ca pe o reacțiune intimă și incităță față de un grup fonetic.

Cine știe dacă un al doilea volum, mai mare și mai nemărturisit din viitoarea producție franceză a lui Rainer Maria Rilke, dacă va apărea, de nu va avea ca izvor tainic de inspirație, ca și placheta „Vergers”, o împerechiare de sunete vechi, ascultate cu o ureche nouă.

Stăruitoare într-o rodnică operă de cultură gruparea „Poesis” a intrat în al cincilea an de activitate. Până la sfârșitul acestui an se vor fi ținut cinci din zece prelegeri anunțate. Cât s'a făcut până acum a fost un drum al binemeritatei izbânzi.

Intr-o epocă din ce în ce mai normalizată și deci din ce în ce mai lipsită, de eroism, „Viețile eroice” aduse de „Poesis” au fost binevenite, ca și în Franța de altfel, unde edituri ca Nouvelle Revue Française și Plon, mai ușurele în alegerea subiectelor și mai aplecate înspre gusturile chiverniseli decât gruparea conferențiarilor noștri, au cunoscut totuș fremătătorul alai de poftitori cari azi asigură erorilor succes pretutindeni.

E un semn al vremii ce a fost cândva pe drept denumită neoromantică. Împărtășirea omenească și simplă, pierdută undeva, într-o clipă liberă printre ceasurile cenușii ale unei zile de lucru, cu un strop din azurul libertății celei mari, sfințită de chin și de o lăuntrică putere, oditnește și renaște sufletele sleite de viață.

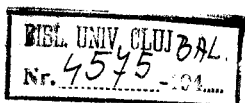
Slăbiciunea firească omului, învinsă însă de un Giordano Bruno; excentricitatea țesută în puncte mari pe urzeala cea mai înaltă a inimei și purtată de lord Byron prin Miază Noapte și Miază zi precum și frecența ce nu cunoaște hotar, în bine și rău, a sfântului Francisc din Assisi, iată câteva povești cari oricând vor găsi un ceou, în sânul unui auditor frământat și însuși de nehotărâte forme de cristalizare.

Și din toate conferințele ce vor veni — după lista pe care o cunoaștem: Michel Angelo, Marc Aurel, Tolstoi, Beethoven, Rembrand, Nietzsche, Dante — se va desprinde neîndoios binefacerea aceasta, de subțire calitate, pe care publicul bucureștean, ca un semn cu totul îmbucurător, o cere astăzi alături de cele mai neînsemnate petreceri.

Redacționale

Soșindu-ne prea târziu, suntem nevoiți să amânăm pentru numărul viitor, continuarea și sfârșitul nuvelei d-lui Matei I. Caragiale: „Craie de Curtea Veche”.

Cu acest număr se încheie anul al VI-lea

GABRIEL POPESCU :

CAP DE STUDIU
(Aqua-forte)

GÂNDIREA

JEAN AL STERIADI

*PORTRETUL MAMEI
(Litografie)*

GÂNDIRBA

MARIA MANOLESCU-BRUTANU :

OPACI (Xilografie)

M. PANĂ-BUESCU :

AZALEA (Linoleu)

GÂNDIREA

GH. D. MUGUR
LABOREMUS

SCRISORI CĂRTE INVĂȚĂTORI
EDITURA FUND. CULT. „PRINCIPELE CAROL“
Prețul 20 Lei

TUDOR VIANU
MASCA TIMPULUI

SCHIȚE DE CRITICĂ LITERARĂ
BIBLIOTECA „SEMĂNĂTORUL“
EDITURA LIBRĂRIEI DIECEZANE, ARAD.

LUCIAN BLAGA
DARIA
DRAMĂ

EDITURA ARDEALULUI

TUDOR VIANU
FRAGMENTE MODERNE

EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ
Lei 80

LUCIAN BLAGA
FETELE UNUI VEAC

ESSURI
BIBLIOTECA SEMĂNĂTORUL
ARAD

TUDOR VIANU
DUALISMUL ARTEI

Lei 60

CEZAR PETRESCU
OMUL DIN VIS
NUVELE

EDITURA RAMURI
Prețul 40 Lei CRAIOVA

ION MARIN SADOVEANU
DRAMA ȘI TEATRUL

BIBLIOTECA „SEMĂNĂTORUL“
EDITURA LIBRĂRIEI DIECEZANE, ARAD.

CARTEA VREMII

COLECȚIE ENCICLOPEDICĂ
INGRIJITA DE NICHIFOR CRAINIC

AU APARUT:

1. EMANOIL BUCUȚA	LEGĂTURA ROȘIE nuvele.
2. CHARLES MAURRAS	VIITORUL INTELIGENȚII în rom. cu o introducere de T. Vianu.
3. ION PILLAT	SATUL MEU, VERSURI cu gravuri în lemn de Teodorescu- Sion.
4. LUCIAN BLAGA	FENOMENUL ORIGINAR studii filosofice.
5. H. IBSEN	PERR GYNT trad. în versuri de Adrian Maniu.
6. MIHAI D. RALEA	INTRODUCERE ÎN SOCIOLOGIE.
7. LUCIAN BLAGA	FAPTA joc dramatic.
8. ST. ZELETIN	NAȚIONALIZAREA ȘCOLII
9. PIRANDELO	HENRIC IV trad. de Al. Marcu.
10. N. DAȘCOVICI	DUNĂREA NOASTRĂ

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE PRINCIPELE CAROL

EXEM-
PLARUL
LEI 25.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 25.—

REDACTORI: CEZAR PETRESCU, NICHIFOR CRAINIC ȘI TUDOR VIANU
APARE ODATĂ PE LUNĂ

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI SĂ TRIMITĂ CĂTE UN EXEMPLAR. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

OCTOMBRIE-DECEMBRIE 1926

CUPRINSUL:

CRESCĂTORUL DE ȘOIMI de <i>Em. Bucuța</i>	241	CLAUDE MONET de <i>O. W. Cisek</i>	273
TRIUMFUL de <i>T. Arghezi</i>	245	SF-TĂ. CLARA DIN ASSISI de <i>Al. Marcu</i>	274
CONUL ENACHE de <i>N. Condiescu</i>	247	CRONICA LITERARĂ de <i>Tudor</i> <i>Vianu</i>	277
VIATĂ de <i>N. Milcu</i>	258	CRONICA PLASTICĂ de <i>O. W.</i> <i>Cisek</i>	280
URĂȚUL de <i>Gib I. Mihăescu</i>	259	DRAMA ȘI TEATRUL de <i>I. M.</i> <i>Sadoveanu</i>	281
IDEI, OAMENI & FĂPTE		CRONICA MĂRUNTĂ	284
OMUL CARE A TRECUT (Impresii) de <i>I. M. Sadoveanu</i>	272		

ILUSTRĂȚII

COPERTA : de *Const. D. Stochi*

SUPLIMENT : Reproduseri după lucrări din «Prima Expoziție a graficei
noui românești».

DESENE IN INTERIOR : de *Grigorescu și Demian*.

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI,
500 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 500 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 25.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 25.—

